

P.4/2

AKADEMIA NAUK – BIBLIOTEKA W WARSZAWIE
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

ROCZNIK 45

zeszyt **4**

1977

OSSOLINEUM

KOMITET REDAKCYJNY

MARIA DEMBOWSKA — redaktor naczelny
CECYLIA DUNINOWA, JOANNA GRABOWSKA
MARIA LENARTOWICZ (sekretarz redakcji), LEON ŁOŚ
HENRYK SAWONIAK, HANNA ZASADOWA

Stały dodatek do Przeglądu Bibliotecznego

BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI
NAUKOWEJ

Opracowanie:
Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Redaktor: BARBARA EYCHLEROWA

Adres Redakcji:
Biblioteka PAN, 00-901 Warszawa, Pałac Kultury i Nauki VI p. tel. 20-33-02

Adres Wydawnictwa:
Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo PAN, 50-106 Wrocław, Rynek 9

INFORMACJA DLA AUTORÓW PRAC PRZYGOTOWYWANYCH DO PRZEGLĄDU BIBLIOTECZNEGO

Redakcja zamawia materiały u autorów, ewentualnie na podstawie wcześniejszego zgłoszenia tematu lub konspektu. Materiałów nie zamówionych Redakcja nie zwraca.

Maszynopisy materiałów zamówionych powinny być przygotowane według dostarczonej autorowi instrukcji. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów oraz wprowadzania zmian

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY
LIBRARY REVIEW

R. 45

1977

Zeszyt 4

TREŚĆ

Artykuły

- EWA PAWLIKOWSKA: Bibliotekarstwo Związku Radzieckiego na łamach czasopism polskich w latach 1927-1939 347
- ALEKSANDR GRIGORJEWICZ ZACHAROW: Problemy centralizacji bibliotek w ZSRR, ze szczególnym uwzględnieniem sieci bibliotek Akademii Nauk ZSRR (Tł. *Zofia Pietrzak*) 359
- EDWARD PALIŃSKI: Udział bibliotek w Roku Bibliotek i Czytelnictwa w Polsce. Próba podsumowania 369
- MARCELI KOSMAN: Dzieje Biblioteki Kórnickiej w świetle dotychczasowych badań 377

Opinie. Poglądy. Propozycje

- HALINA CHAMERSKA: Uwagi w sprawie prac naukowobadawczych w dziedzinie informacji naukowej 387

Doniesienia

- System wyszukiwania informacji z zakresu metalurgii żelaza w Bibliotece Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (*Wanda Pindłowa*) 389

Recenzje

- Terminologia informacji naukowej
Terminologija informatiki. Bibliografičeskij ukazatel' rabot. Moskva 1976 (*Krystyna Tittenbrun*) 393
- Nauka o książce
K. Migoń: Nauka o książce wśród innych nauk społecznych. Wrocław 1976 (*Jadwiga Kołodziejka*) 397
- Historia bibliotek amerykańskich
American library history. 1876-1976. *Library Trends* 1976 Vol. 25 nr 1 (*Irena Bednarz-Brachel*) 400
- Przegląd piśmiennictwa i wydawnictw informacyjnych krajowych (*Alicja Olejnik*) 404

Z życia SBP

- Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich za okres 1.6.1976—31.3.1977 złożone na posiedzeniu plenarnym ZG SBP dn. 4.4.1977 przez sekretarza generalnego kol. Tadeusza Zarzębskiego 407

Protokół I posiedzenia plenarnego Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 4 kwietnia 1977	410
Program działalności Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 1977-1979	415

Z żałobnej karty

Jadwiga Połoińska-Szczepanowicz, 1916-1977 (<i>Irena Treichel</i>)	421
Jan Niezgoda, 1888-1977 (<i>Kazimierz Zieliński</i>)	422
Kronika krajowa	425
Kronika zagraniczna	427
Autorzy	430

CONTENTS

Articles

EWA PAWLIKOWSKA: Soviet Union libraries in Polish periodicals 1927—1939 (Summary — 357)	347
ALEKSANDR GRIGOR'EVIC ZACHAROV: Problems of centralization of libraries in the Soviet Union (Summary — 367) (<i>Transl. Zofia Pietrzak</i>)	359
EDWARD PALIŃSKI: Contribution of the libraries to the Polish Year of Libraries and Reading (Summary — 376)	369
MARCELI KOSMAN: The Kórnik Library (Summary — 386)	377

Opinions. Views. Suggestions

HALINA CHAMERSKA: Research work in scientific information	387
---	-----

Communications

The system of information retrieval in iron metallurgy in the Main Library of Academy of Mining and Metallurgy in Cracow (<i>Wanda Pindłowa</i>)	389
--	-----

Reviews	393
-------------------	-----

News from the Polish Library Association	407
--	-----

Obituary	421
--------------------	-----

News from country	425
-----------------------------	-----

News from abroad	427
----------------------------	-----

Contributors	430
------------------------	-----

EWA PAWLIKOWSKA

BIBLIOTEKARSTWO ZWIĄZKU RADZIECKIEGO
NA ŁAMACH CZASOPISM POLSKICH W LATACH 1927-1939

Jubileusz 60-lecia Związku Radzieckiego sprzyja podjęciu retrospektywnych badań dotyczących różnych przejawów związków kulturalnych Polski z jej wschodnim sąsiadem. Dla środowiska bibliotekarskiego jedną z płaszczyzn takich powiązań może być na przykład temat zasygnalizowany w tytule niniejszego artykułu.

Obecnie mamy różnorodne możliwości kontaktów z bibliotekarstwem Kraju Rad. Bezpośrednie kontakty osobiste, oparte na wzajemnej wymianie przedstawicieli różnego rodzaju bibliotek, szkół i uczelni bibliotekarskich, powszechna niemal znajomość języka, a także całkowita łatwość dostępu do literatury zawodowej dają nam ogromną swobodę poznawania bibliotekarstwa Związku Radzieckiego i prezentowania tam naszego własnego dorobku w tym zakresie.

Przed kilkudziesięciu laty sprawy te kształtowały się zupełnie inaczej. Zainteresowanie społeczne nauką, oświatą i kulturą najbliższego sąsiada Polski, kraju, który tak diametralnie zmienił podstawy ustrojowe, ekonomiczne i światopoglądowe, były w okresie międzywojennym niewątpliwie znaczne. Istniały jednak różnorodne przeszkody, które utrudniały dopływ pełnowartościowych informacji z różnych dziedzin życia Związku Radzieckiego. Sytuację tę trafnie scharakteryzował Aleksy Bachulski, historyk i archiwista, w l. 1937-1939 dyrektor Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy. Analizując na łamach *Nauki Polskiej* stan nauk historycznych w ZSRR w latach międzywojennych pisał Bachulski, że „skromny zasób informacji o historiografii sowieckiej tłumaczy się nie tyle brakiem zainteresowania czy zaciekawienia świata «burżuazyjnego» tym, co się robi w świecie socjalistycznym, ile trudnością w zdobywaniu właściwej literatury”¹. Księgarnie sprowadzały nieznaczne ilości publikacji historycznych oraz dotyczących innych dziedzin humanistyki, w tym również bibliotekoznawstwa, co w konsekwencji powodowało braki w bibliotekach w tym zakresie.

¹ A. Bachulski: *Nauki historyczne w Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich*. Nauka pol. 1935 [T.] 20 s. 291.

Nie zrażając się taką sytuacją w naukach humanistycznych, podjęliśmy trud spenetrowania zawartości kilku czasopism z lat międzywojennych w celu zbadania, w jakim stopniu i w jakim zakresie udało się im zgromadzić informacje dotyczące nauki, oświaty i kultury w Związku Radzieckim, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki bibliotekarskiej. Przedmiotem niniejszego przeglądu są czasopisma bibliotekarskie: *Przegląd Biblioteczny* (1927-1939) i *Bibliotekarz* (1934-1939), a ponadto: *Nauka Polska* (1927-1939), *Przegląd Współczesny* (1927-1939) oraz *Praca Oświatowa* (1935-1939). Zawartość tych czasopism została zbadana w ramach czasowych odpowiadających czasokresom wydawniczym rozpatrywanych tu czasopism bibliotekarskich. Sprawom bibliotekarstwa krajowego i zagranicznego czasopisma te poświęciły niewiele miejsca (najwięcej *Praca Oświatowa*). Natomiast zajmowały się, w formie rzeczowej i krytycznej, różnymi przejawami życia naukowego w ZSRR w interesującym nas okresie.

Należy również wspomnieć, że wiele uwagi poświęcały różnym aspektom życia w Kraju Rad popularne tygodniki społeczno-kulturalne, np. *Wiadomości Literackie*. Tygodnik poświęcony sprawom kultury i literatury. *Wiadomości* drukowały cykl znakomitych reportaży o ZSRR (Słonimskiego, Broniewskiego, Janty-Polczyńskiego), fragmenty prozy pisarzy radzieckich (Szołochowa, A. Tołstoja), informacje o pierwszym zjeździe pisarzy radzieckich (1934). Szczególnie ciekawego materiału dostarczyła ankieta skierowana przez redakcję *Wiadomości Literackich* (1933) do pisarzy polskich w sprawie ich stosunku do literatury radzieckiej, ustroju ZSRR i ewentualnego zbliżenia polsko-radzieckiego. Odpowiedzi były zróżnicowane. Parę zdecydowanie antyradzieckich, niektóre chłodne, wyrażające „konwencjonalne zainteresowanie”. Przewagę stanowiły jednak wypowiedzi rzeczowe, życzliwe a nawet nie pozbawione „uczuciowej i intelektualnej akceptacji”. W ślad za ankietą ukazał się specjalny numer radzieckich *Wiadomości* (29. 10. 1933), który stał się swego rodzaju sensacją zarówno dla ugrupowań prawicowych, jak i dla lewicy. Całkowicie odmienne, wrogie stanowisko reprezentował w stosunku do Związku Radzieckiego endecki tygodnik *Prosto z Mostu*, „poszukujący formuły rodzimego faszyzmu”².

W środowisku bibliotekarskim stosunek do ZSRR kształtował się na płaszczyźnie ściśle zawodowej, stąd zapewne nie było potrzeby zajmowania pozycji konfliktowych czy krańcowych.

Informacje o działalności bibliotecznej czerpano głównie, a może nawet jedynie, z wydawnictw ciągłych i zwartych. Kontakty osobiste z bibliotekarzami i bibliotekami radzieckimi były chyba znikome i przypadkowe. Redakcje *Przeglądu Bibliotecznego* i *Bibliotekarza* nie dysponowały funduszami na wysyłanie swych przedstawicieli do Kraju Rad, tak jak mogły

² K. Koźniewski: *Historia co tydzień. Szkice o tygodnikach społeczno-kulturalnych. Warszawa 1976.*

sobie na to pozwolić bogate *Wiadomości Literackie* (15 000 nakładu i osobisty majątek redaktora naczelnego). Na forum międzynarodowym, np. na zjazdach IFLA, spotkały się zapewne delegacje radzieckich i polskich bibliotekarzy, nie mamy jednak żadnego potwierdzenia w zawodowych czasopismach polskich, czy i w jakim stopniu delegaci z Polski kontaktowali się z kolegami z ZSRR. Nieliczni wśród bibliotekarzy stypendyści państwowi kierowani byli na zachód, do bibliotek Francji, Niemiec, Włoch i do krajów skandynawskich.

Tak więc podstawowym źródłem informacji pozostawała literatura fachowa, w miarę możliwości pilnie wykorzystywana. Kwerenda przeprowadzona na podstawie ocalałego inwentarza Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy z okresu międzywojennego wykazała, że większość radzieckich pozycji referowanych na łamach *Bibliotekarza* znajdowała się w owym czasie w zbiorach bibliologicznych Biblioteki i pochodziła z zakupu, darów lub wymiany. Sprawdzano z autopsji kilkanaście tych pozycji, wydanych w raczej niewielkich nakładach. Dobrze musiał się starać dział gromadzenia Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy, aby choć jeden egzemplarz tych pozycji zdobyć dla Biblioteki.

Oba czasopisma, tak *Przegląd Biblioteczny*, jak i *Bibliotekarz*, zamieszczały cały prawie zasób informacji dotyczących bibliotekarstwa radzieckiego w stałych działach, jak *Recenzje*, *Przegląd czasopism*, *Książki z dziedziny bibliotekoznawstwa*, *Bibliotekarstwo w czasopismach*. Po parę krótkich wzmianek znalazło się w *Kronice zagranicznej*. Ponadto *Bibliotekarz* zaprezentował kilka sylwetek wybitnych radzieckich bibliotekarzy i bibliografów w *Materiałach do słownika bio-bibliograficznego bibliotekarzy polskich i obcych*.

Już na podstawie tej krótkiej charakterystyki widać, że nie znajdziemy na łamach obu omawianych czasopism artykułów problemowych, ujmujących kompleksowo całokształt spraw bibliotecznych w Związku Radzieckim. Wprawdzie w *Bibliotekarzu* znalazł się artykuł autorstwa Janiny Skarżyńskiej zatytułowany *Sprawy biblioteczne w ZSRR*, jednakże stanowi on tylko krótką informację ograniczoną do bibliotekarstwa oświatowego w l. 1925-1931³. Problemowo ujęty fragment, dotyczący bardzo istotnej dziedziny organizacyjnej bibliotekarstwa radzieckiego, zawiera znakomity artykuł Wandy Dąbrowskiej na temat ustawodawstwa bibliotecznego, zamieszczony w *Przeglądzie Bibliotecznym* w 1928 r. Referując stan ustawodawstwa w różnych krajach omówiła też autorka wydany w 1920 r. dekret komisarzy ludowych o scentralizowaniu pracy bibliotecznej w RSFSR. „Należy podkreślić z uznaniem — pisze Dąbrowska — żywy rozwój ruchu bibliotecznego w Rosji, zarówno w dziedzinie pracy oświatowej, jak też organizacji pracy wewnętrznej, nie ogra-

³ J. Skarżyńska: *Sprawy biblioteczne w ZSRR. Bibliotekarz 1934/35 R. 6 nr 12 s. 116-117.*

niczającej się tylko do przejmowania wzorów amerykańskich, lecz szukającej własnych nowych dróg⁴.

Jako podstawowy i chyba jedyny w omawianym okresie materiał obrazujący szeroko rozwój i stan radzieckiego bibliotekarstwa trzeba przyjąć artykuł Wandy Dobrowolskiej pt. *Ideologia bibliotekarstwa w Rosji Sowieckiej*, opublikowany w *Przeglądzie Współczesnym*, zaopatrzony w obszerną bibliografię przedmiotu⁵. W. Dobrowolska — generalna recenzentka bibliotekoznawczej literatury radzieckiej w *Przeglądzie Bibliotecznym* — publikowała też recenzje w *Bibliotekarzu*. Na ogół mało przychylna sprawom, które referowała, w swym podstawowym artykule zajęła stanowisko rzeczowe a nawet pozytywne, zwłaszcza w stosunku do form organizacyjnych bibliotekarstwa radzieckiego. „Bibliotekarstwo rosyjskie przyjęło — stwierdza Dobrowolska — na skutek reform społecznych tak specyficzne i odrębne cechy, doszło do tak ciekawych form organizacyjnych, że dzisiaj interesują się nim poważnie i na zachodzie Europy. I my, jako sąsiedzi Rosji, obowiązani jesteśmy poznać te formy i umieć je krytycznie ocenić”. Nieco inaczej oceniła autorka zadania i cele ideowo-wychowawcze, jakie władza radziecka stawia przed bibliotekami. W konkluzji swoich rozważań zapytywała, czy przyjęty kierunek rozwoju bibliotekarstwa w Związku Radzieckim jest realny i czy będzie mógł się długo utrzymać. Historia dała tu jednoznaczną odpowiedź!

Obraz życia bibliotecznego w Kraju Rad, oparty na trzech zaledwie artykułach, byłby na pewno niepełny, fragmentaryczny i może nawet w pewnym stopniu wypaczony. Szczęśliwie, dodatkowe informacje, umiejętnie zdobywane przez recenzentów literatury bibliotekoznawczej, wzbogacają go wzajemnie się uzupełniając. Dużo interesującego materiału dostarczały czasopisma, a zwłaszcza miesięcznik *Krasnyj Bibliotekar'*, recenzowany, w większym lub mniejszym zakresie, przez oba czasopisma bibliotekarskie i przez *Pracę Oświatową*.

W *Przeglądzie Bibliotecznym* dwa roczniki tego miesięcznika zrecenzowała W. Dobrowolska⁶. Ogólna ocena ich zawartości wypadła negatywnie. Szczególnie raziło recenzentkę polityczne oddziaływanie pisma w duchu antyreligijnym i „złudna — jej zdaniem — wiara [...] w potęgę wiedzy i oświatę”, które są bezsilne — w pojęciu autorki — „wobec [...] nędzy moralnej i materialnej” świata. Z satysfakcją można stwierdzić, że tak wsteczna wypowiedź stanowi wyjątek na łamach czasopism bibliotekarskich a nawet w recenzjach samej Dobrowolskiej. Po zamieszczeniu tych recenzji *Przegląd* zaniechał dalszych.

Od 1934 r. wznowił recenzje *Krasnego Bibliotekaria Bibliotekarz*

⁴ W. Dąbrowska: Wytyczne ustawodawstwa w zakresie bibliotek publicznych. *Prz. bibliot.* 1928 R. 2 z. 4 s. 277.

⁵ W. Dobrowolska: Ideologia bibliotekarstwa w Rosji Sowieckiej. *Prz. współcz.* 1934 T. 50 s. 274-297. Odb. Kraków 1934.

⁶ *Krasnyj Bibliotekar'* 1929, 1931. *Rec. W. Dobrowolska, Prz. bibliot.* 1931 R. 6 z. 1 s. 85-82, 1932 R. 6 z. 1/2 s. 61-66.

i kontynuował je do 1936 r.⁷ Dublowała, ale i uzupełniała tę informację *Praca Oświatowa*, zamieszczając recenzje trzech roczników: 1935, 1936 i 1937⁸. Recenzenci czasopism o charakterze oświatowym (Irena Morsztynkiewiczowa w *Bibliotekarzu* i Józef Janiczek w *Pracy Oświatowej*) umiejętnie wykorzystywali bogaty, ciekawy i wieloaspektowy materiał, jakiego dostarczała radziecki miesięcznik. Szeroko omówione zostało np. rozporządzenie o bibliotekach, wydane przez Centralny Komitet Wykonawczy ZSRR (1934). Polskich recenzentów szczególnie interesuje współzawodnictwo bibliotek, forma aktywności bibliotecznej nie znana na terenie polskim. Morsztynkiewiczowa podkreśla krytyczny charakter wielu artykułów „co także między innymi stanowi o żywości pisma, tak że całość czyta się z niesłabnącym zainteresowaniem”. Janiczek zalicza *Krasnego Bibliotekaria* „do najżywiej i najciekawiej redagowanych sowieckich czasopism oświatowych” i stwierdza, że „Polski bibliotekarz [...] może w sowieckim miesięczniku znaleźć sporo ciekawego materiału, zarówno z zakresu organizacji bibliotek, jak i różnorodnych form pracy z książką i czytelnikiem”.

Czasopismo *Sowietskaja Bibliografja* recenzował w l. 1934-1936 w *Bibliotekarzu* Leon Bykowski⁹. Szczególnie interesowała recenzenta działalność Państwowej Centralnej Izby Książki (Kniżnej Pałaty), zaopatrującej biblioteki ZSRR w książki, instytucji nie znanej w Polsce. Omawiając artykuł L. B. Chawkinej na temat wypożyczania międzybibliotecznego zwraca Bykowski uwagę na ciekawe ujęcie tematu oraz obfitość materiałów, świadczących o aktualności tej formy udostępniania zbiorów bibliotek w Związku Radzieckim, i podkreśla trafność rozwiązań praktycznych. W konkluzji stwierdza, że „z tych poczyniń śmiało mogłaby korzystać niekiedy i nasza polityka biblioteczna”. Jako cenny materiał informacyjny przedstawia recenzent wyniki przeprowadzonego w 1934 r. spisu bibliotek na tle ogólnej polityki bibliotecznej w Kraju Rad, w szczególności w odniesieniu do kadr kierowniczych w bibliotekach. „Nastał okres konkretnej pracy w kierunku realizacji uchwał 17 Zjazdu Partii Komunistycznej. Władze ZSRR nie potrzebują «dyrektorów bibliotek orientujących się w zagadnieniach politycznych, ale nie znających się na bibliotekarstwie»” cytuje Bykowski fragment artykułu.

Informacje o publikacjach radzieckich zwartych i ciągłych, zamieszczone dorywczo w *Przeglądzie Bibliotecznym* i w *Bibliotekarzu*, omówimy dalej w kolejności chronologicznej roczników, osobno dla każdego z tych czasopism.

⁷ *Krasnyj Bibliotekar'* 1934-1936. Rec. B. Groszlikowa, *Bibliotekarz* 1934/35 R. 6 nr 1/2 s. 20-21; rec. I. Berezowska-Morsztynkiewiczowa, *Bibliotekarz* 1934/35 R. 6 nr 12 s. 128-127, 1935/36 R. 7 nr 12 s. 165-166, 1937/38 R. 9 nr 1 s. 39-40.

⁸ *Krasnyj Bibliotekar'* 1935-1937. Rec. J. Janiczek. *Pr. ośw.* 1937 R. 3 nr 2 s. 52-56, 1938 R. 4 nr 2 s. 118-121, 1939 R. 5 nr 6 s. 370-374.

⁹ *Sovetskaja Bibliografja* 1933-1935. Rec. L. Bykowski, *Bibliotekarz* 1934/35 R. 6 nr 6/8 s. 71, nr 12 s. 127, 1935/36 R. 7 nr 4/6 s. 67, nr 8/9 s. 110-112.

Przegląd Biblioteczny w l. 1927-1939 zamieścił 22 informacje i recenzje dotyczące wydawnictw ciągłych i zwartych.

W roczniku 1927 znajdujemy tylko jedną recenzję pióra Adama Bára, dotyczącą *Słownika księgoznawstwa* A. W. Mezier¹⁰. Rzeczowy, krytyczny, ściśle z naukowego punktu widzenia przeprowadzony wywód, zamyka autor następującymi wnioskami i spostrzeżeniami: „Rozwój wiedzy księgoznawczej i bibliotekoznawczej w Rosji doszedł w ostatnich latach do bardzo poważnego rozkwitu”, dzięki czemu powstawać mogą dzieła tak wartościowe, jak książka A. W. Mezier. Obserwuje się także rozwój piśmiennictwa popularnego, które krzewi zamiłowanie do książek wśród szerokich rzesz społeczeństwa. Recenzując po paru latach następne wydanie słownika Mezier, W. Dobrowolska chwali jego „ciekawie i charakterystyczne [...] hasła [...] świadczące o bardzo nowoczesnym stanie i wielkim rozwoju teorii księgoznawstwa w Rosji dzisiejszej”.

W roczniku 1928 *Przeglądu Bibliotecznego* pojawiły się już trzy recenzje. Adam Łysakowski omówił popularną broszurę na temat katalogu przedmiotowego, do treści której, jak pisze, należy podchodzić „ostrożnie i krytycznie”¹¹. Bardzo wysoką ocenę dała H. Zdzitowiecka-Jasieńska *Historii, technice i sztuce wydawniczej* M. I. Szczelkunowa: „dawno nie zdarzyło mi się czytać książki tak wielostronnie interesującej” — pisała. „Poziom jej jest wysoki zarówno pod względem opanowania przedmiotu, jak i metody, jak i materiału, na którym się opiera”¹². W dziale *Przegląd czasopism* Kazimierz Tyszkowski zreferował stan bibliografii i bibliotekoznawstwa na Ukrainie Radzieckiej. „Wskutek rewolucji rosyjskiej wytworzyły się warunki polityczne pomyślne na tyle, że umożliwiły postawienie pracy księgoznawczej na Ukrainie na odpowiednim poziomie”¹³.

W roczniku 1929 *Przeglądu Bibliotecznego* w *Przeglądzie czasopism* znajdujemy anonimowe omówienie wydawnictwa obrazującego działalność Instytutu Bibliotekoznawstwa przy Bibliotece im. Lenina w Moskwie¹⁴.

W roczniku 1930 zamieszczono tylko jedną, ale dosyć obszerną recenzję pióra Faustyna Czerwijowskiego, poświęconą pracy W. A. Newskiego na temat bibliotecznego opracowania książek. Oceniając rzeczowo i krytycznie duży wkład pracy autora stwierdza recenzent, iż książka jest „ciekawa, zawiera dużo materiału, dużo szczegółów u nas nie znanych, warto ją przeczytać — zwłaszcza bibliotekarzom bibliotek publicznych”¹⁵.

¹⁰ A. V. Mezier: *Slovarnyj ukazatel' po knigovedeniju*. Leningrad 1924. Rec. Ad.B. Prz. bibliot. 1927 R. 1 s. 112-114; [Wyd. 2]. C. 1. Leningrad 1931. Rec. W.D. Prz. bibliot. 1932 R. 6 z. 1/2 s. 47-48.

¹¹ B. O. Borovič: *Praktika predmetnogo kataloga v voprosach i otvetach*. Char'kov 1928. Rec. A.L., Prz. bibliot. 1928 R. 2 z. 3 s. 217-218.

¹² M. I. Sčelkunov: *Istorija, tehnika, iskusstvo knigopečatanija*. Moskva, Leningrad 1926. Rec. H.Z.J., Prz. bibliot. 1928 R. 2 z. 1 s. 55-58.

¹³ *Bibliotečnij zbirnik*. C. 2-3. Kij'v 1927. Rec. K. Tyszkowski, Prz. bibliot. 1928 R. 2 z. 2 s. 160-162.

¹⁴ *Materijali Instytutu Bibliotekovedenija Puźbličnoj Biblioteki Sojuza SSR im. V. I. Lenina*. Moskva 1928. Prz. bibliot. 1929 R. 3 z. 2 s. 217.

¹⁵ W. A. Newskij: *Bibliotečnaja obrabotka knig*. Moskva, Leningrad 1928. Rec. F. Czerwijowski, Prz. bibliot. 1930 R. 4 z. 1 s. 63-67.

W roczniku 1931 znajdujemy interesującą informację o odczycie M. Rubakina wygłoszonym na Międzynarodowym Kongresie Zrzeszeń Pedagogicznych w Genewie, w Sekcji Bibliotek. „Uwagi referatu są głębokie — pisze W. Dobrowolska — i niewątpliwie bardzo trafne”. Warto zatem, aby bibliotekarze bibliotek oświatowych i innych, „którzy u nas w Polsce bardzo mało interesują się teoriami z zakresu psychologii czytelnictwa”, zaznajomili się z jego treścią¹⁶. W tym samym roczniku *Przeglądu W. Dobrowolska* zamieściła dwie recenzje czasopism poświęconych bibliotekarstwu i bibliografii w Radzieckiej Republice Ukrainiejskiej. Oba omówienia stanowią streszczenie zawartości paru numerów tych czasopism, bez żadnej oceny. Jako ciekawostkę warto przytoczyć opinię recenzenta *Bibliotecznych Wisti* o *Przeglądzie Bibliotecznym*, z którego, jak pisze Dobrowolska „na ogół nie jest w dalszym ciągu zadowolony ukraiński recenzent”¹⁷. Ta sama recenzentka zreferowała w następnym roczniku 1932 doskonały — jak stwierdza — przewodnik po moskiewskich bibliotekach specjalnych. Ocena tej pozycji, która jest jednocześnie ciekawą informacją o czytelnictwie naukowym w Moskwie, najlepiej może oddać następujący cytat z recenzji Dobrowolskiej: „Ogromna sieć bibliotek specjalnych pokrywa całą Moskwę, umożliwiając każdemu specjalizowanie się w każdej gałęzi wiedzy, mającej na usługę najnowszą rosyjską i zagraniczną literaturę, słowem postawionej na zupełnie nowoczesnym i postępowym poziomie”¹⁸.

W dziale *Recenzji* w roczniku 1933 *Przeglądu* Helena Hleb-Koszańska omówiła nową bibliografię bieżącą ZSRR. Autorka oceniła to wydawnictwo jako przedsięwzięcie zakrojone na dużą skalę i wyraziła nadzieję, że będzie ono oddawać „nieocenione przysługi zarówno pracownikom naukowym w Rosji, jak też służyć wyczerpującą informacją zagranicy”¹⁹. Encyklopedie zachodnioeuropejskie, rosyjskie i radzieckie, omówione w wydawnictwie Instytutu Książki, Dokumentu i Pisma Akademii Nauk ZSRR, przedstawił w szczególowej, rzeczowej recenzji — informacji S. Arsenjew²⁰.

Począwszy od rocznika 1934 nastąpiło znaczne zmniejszenie dopływu informacji o wydawnictwach Związku Radzieckiego. W roczniku 1934 *Przeglądu Bibliotecznego* znajdujemy już tylko jedną recenzję instrukcji katalogowania alfabetycznego, opracowaną przez S. Arsenjewa głównie pod kątem porównania zasad instrukcji radzieckiej z obowiązującą w tym czasie instrukcją polską²¹.

¹⁶ M. Rubakin: Czytelnictwo młodzieży i różnice zainteresowań pokoleń. Kraków 1930. Rec. W. Dobrowolska. *Prz. bibliot.* 1931 R. 5 z. 1 s. 81-82.

¹⁷ *Biblioteczni Visti* 1930. — *Zurnal Bibliotekoznavstva ta Bibliografii* 1930. Rec. W. Dobrowolska, *Prz. bibliot.* 1931 R. 5 z. 2 s. 178-181.

¹⁸ *Special'nye biblioteki Moskvy*. *Spravočnik*. Moskwa 1931. Rec. W. Dobrowolska, *Prz. bibliot.* 1932 R. 6 z. 1 s. 48-50.

¹⁹ *Naučnaja Literatura* 1928 C. 1, 5. Rec. H. Hleb-Koszańska, *Prz. bibliot.* 1933 R. 7 z. 2/3 s. 98-101.

²⁰ *Trudy Instituta Knigi, Dokumenta i Pisma*. 2: *Stat'i po istorii enciklopedij*. Leningrad 1932. Rec. A. S. *Prz. bibliot.* 1933 R. 7 z. 4 s. 175-176.

²¹ N. M. Lomkovskij, Je. E. Popova: *Instrukcija po sostavleniju alfabitnogo kataloga*. Leningrad 1933. Rec. A. S., *Prz. bibliot.* 1934 R. 8 z. 3 s. 167-169.

W roczniku 1936 *Przeglądu* została opublikowana ostatnia recenzja do- szernym artykule problemowym²² analizę obcych podręczników biblio- tekarskich, uwzględniła też podręcznik L. B. Chawkinej: *Biblioteki, ich organizacja i technika* (2 wyd.) opublikowany w Petersburgu w 1911 r., lecz nadal obowiązujący w ZSRR w omawianym okresie.

W roczniku następnym 1935 H. Hleb-Koszańska, podejmując w ob- tyczającą współczesnej książki radzieckiej. Był to przewodnik po biblio- grafii, bio-bibliografii, historiografii i innych naukach pomocniczych historii²³. Uzyskał on wysoką ocenę recenzenta — Ksawerego Świerkow- skiego, jako niezbędny podręcznik „dla każdego, kto pragnie poważniej poznawać piśmiennictwo rosyjskie”.

Rocznik 1937 nie przyniósł już żadnej interesującej nas pozycji, a w roczniku 1938 zamieszczono recenzję Piotra Bańkowskiego dotyczącą książki autora niemieckiego, poświęconej historii Biblioteki im. Sałtyk- wa-Szczedrina w Leningradzie. Przytaczamy jednak i tę pozycję, ponie- waż zawiera ona m.in. informacje istotne dla okresu międzywojennego, a mianowicie podaje zmianę nazwy dawnej carskiej biblioteki na przy- toczoną wyżej i wymienia nazwiska dyrektorów biblioteki w l. 1930- -1938²⁴.

Bibliotekarz w l. 1934-1939 zamieścił 25 informacji o bibliotekarstwie Związku Radzieckiego, opartych na publikacjach zwartych i innych ma- teriałach. Informacje te dotyczą w dużej mierze bibliotekarstwa po- wszechnego. Dopyły informacji, być może, ułatwiało powiązanie perso- nalne redakcji miesięcznika z dyrekcją Biblioteki Publicznej m.st. War- szawy, która, jak już wspomniano, gromadziła w swych zbiorach radziec- ką literaturę bibliotekoznawczą.

Pierwszy rocznik *Bibliotekarza* 1934/35²⁵ zawiera od razu spory ła- dunek informacyjny. Znajdują się w nim omówione wyżej recenzje mie- sięcznika *Krasnyj Bibliotekar'* i czasopisma *Sowietskaja Bibliografja*. W dziale *Materiały do słownika bio-bibliograficznego bibliotekarzy pol- skich i obcych*²⁶ zaprezentowano sylwetki zawodowe dwóch wybitnych bibliotekarzy. Leon Bykowski omówił działalność Dymitra Bałyki, peda- goga i bibliotekoznawcy z terenu Kijowa²⁷, a Ksawery Świerkowski przedstawił działalność Mikołaja Rubakina, znakomitego bibliotekarza i bibliografa, pioniera psychologii czytelnictwa²⁸.

Rocznik 1935/36 przyniósł recenzje następných numerów wymienio-

²² H. Hleb-Koszańska: Analiza obcych podręczników bibliotekarskich. *Prz. bibliot.* 1935 R. 9 z. 2 s. 75-91.

²³ A. G. Fomin: *Putevoditel' po bibliografii, bio-bibliografii, istoriografii, chronologii i encyklopedii literatury*. [Leningrad] 1934. Rec. K. Świerkowski, *Prz. bibliot.* 1936 R. 10 z. 1 s. 23-26.

²⁴ W. Grimm: *Studien zur Geschichte der Kaiserlichen Öffentlichen Bibliothek in St. Petersburg*. Leipzig 1933. Rec. P. Bańkowski, *Prz. bibliot.* 1938 R. 12 z. 1 s. 22-30.

²⁵ W załączniku rocznik 6, po przekształceniu z Biuletynu Biblioteki Publicznej m. st. War- szawy w miesięcznik pod obecną nazwą.

²⁶ Dział ten, rozpoczęty w Biuletynie Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy, był kontynuowany w *Bibliotekarzu* do rocznika 1936/37 włącznie.

²⁷ L. Bykowski: Dymitr Bałyka. *Bibliotekarz* 1934/35 R. 6 nr 12 s. 123-124.

²⁸ K. Świerkowski: Mikołaj Rubakin. *Bibliotekarz* 1934/35 R. 6 nr 6/8 s. 65-67.

nych wyżej czasopism oraz zamieścił sylwetkę zawodową znanej, zasłużonej bibliotekarki L. B. Chawkinej, pióra K. Świerkowskiego²⁹.

Rocznik 1936/37 *Bibliotekarza* obfituje w bogaty i cenny materiał informacyjny. Wśród omawianych książek na szczególną uwagę zasługuje broszura na temat planowania pracy w bibliotece³⁰. „Biorąc pod uwagę ubogi stan literatury z zakresu polityki bibliotecznej, a jej metodologii w szczególności — pisał recenzent L. Bykowski — należy podkreślić ogółem pozytywne znaczenie tego wydawnictwa, aczkolwiek podane w nim współzależności w wielu wypadkach wzbudzają wyraźne zastrzeżenia i mają charakter zanadto teoretyczno-abstrakcyjny”. Wyniki spisu bibliotek RSFSR, omówione przez L. Bykowskiego przy okazji recenzji *Sowietskiej Bibliografii* (zob. s. 351), wydane zostały także w oddzielnej broszurce. Zreferowała jej treść I. Morsztynkiewiczowa wydobywając wiele dodatkowych informacji na temat polityki bibliotecznej³¹. K. Świerkowski pozytywnie ocenił poradnik „wybitnego rosyjskiego praktyka i teoretyka bibliografii” E. J. Szamurina na temat posługiwania się katalogiem bibliotecznym³² i zalecił jego wykorzystywanie polskim bibliotekarzom. Stały recenzent *Bibliotekarza* L. Bykowski zreferował ukraińskie wydawnictwo poświęcone roli biblioteki w budownictwie socjalistycznym i przedstawił szczegółowo stan i perspektywy rozwoju bibliotek USRR³³.

W roczniku 9 *Bibliotekarza* 1937/38 wystąpiła tylko jedna recenzentka — Zofia Rodziewicz, która omówiła trzy broszury poświęcone sprawom bibliotek powszechnych³⁴, wysoko oceniając wartości instruktażowe tych pozycji i podkreślając ich przydatność dla praktyki bibliotek polskich.

Ostatnie recenzje okresu międzywojennego ukazały się w 10 roczniku *Bibliotekarza* za 1938 r. W. Dąbrowska zreferowała album sprzętu bibliotecznego, oceniając przychylnie jego bogaty i różnorodny materiał ilustracyjny. „W naszych warunkach — pisała — wobec braku własnych publikacji z tego zakresu [...] wydawnictwo to może oddać bibliotekarzom cenne usługi”³⁵.

Broszurkę poświęconą organizacji działów czasopism w bibliotekach oceniła pozytywnie Aleksandra Stanisławska, zalecając ją polskim bibliotekarzom jako pozycję, której lektura może dostarczyć „sporo materiału

²⁹ K. Świerkowski: Lubow' Chawkina. *Bibliotekarz* 1935/36 R. 7 nr 3 s. 42-43.

³⁰ Materiały k planirovaniju bibliotečnoj raboty. Pod obščej red. M.P. Safonova. Moskwa, Leningrad 1934. Rec. L. Bykowski, *Bibliotekarz* 1936/37 R. 8 nr 1 s. 8.

³¹ Biblioteki RSFSR po dannym perepisi na 1 X 1934 goda. Moskwa 1935. Rec. I. Berezowska-Morsztynkiewiczowa, *Bibliotekarz* 1936/37 R. 8 nr 2 s. 27-28.

³² E. I. Samurina: Kak pol'zovat'sja knigoj i katalogom biblioteki. Moskwa 1935. Rec. K. Świerkowski, *Bibliotekarz* 1936/37 R. 8 nr 11/12 s. 142.

³³ Biblioteka v socialističnomu budivnyctvi 1936 nr 1-9. Rec. L. Bykowski, *Bibliotekarz* 1936/37 nr 11/12 s. 133-137.

³⁴ M. A. P o t a p o v: Peredvižnye biblioteki v kolchozach i sovcchozach. Moskwa 1936; M. J. Gil'man: Strotel'stvo i oborudovanija massovyh bibliotek. Moskwa 1936; V. N. Denis'e v: Komplektovanie knižnyh fondov. Moskwa 1936. Rec. Z. Rodziewicz, *Bibliotekarz* 1937/38 R. 9 nr 2 s. 42-43, nr 7/9 s. 134-135, nr 10 s. 154.

³⁵ I. P. Zuk, M. J. Gil'man: Al'bom čertežej bibliotečnogo oborudovanija. Moskwa 1937. Rec. W. Dąbrowska, *Bibliotekarz* 1938 R. 10 nr 1/2 s. 16.

dla praktyki bibliotekarskiej w tym zakresie³⁶. W tym samym roczniku zrecenzowano dwie książki dotyczące bibliotek dla dzieci. Formy i metody propagandy książki stosowane w bibliotekach radzieckich są znane na terenie polskim, niemniej omawiana praca N. Gusiewej może być przydatna dla nas — pisała recenzentka Zofia Wędrychowska — i „interesująca przez to, że zapoznaje nas z poziomem propagandy książki gdzie indziej i w innym środowisku”³⁷. Także broszurka W. Wasilewej o metodach wypożyczania w bibliotekach dla dzieci oceniona została przez Izabellę Gruzewską jako pozycja, która może polskim bibliotekarzom dziecięcym przynieść „wiele materiału do przemyślenia i do przepracowania na terenie własnych placówek”³⁸.

W 1939 r. ukazało się sześć numerów *Bibliotekarza*, nie zamieszczono w nich już żadnej recenzji publikacji radzieckiej.

Informacje o bibliotekarstwie radzieckim zamieszczane w kronice zagranicznej prowadzonej w *Przeglądzie Bibliotecznym* i *Bibliotekarzu* były bardzo skąpe, przypadkowe i fragmentaryczne. W roczniku 1928 *Przeglądu Bibliotecznego* (z. 1 s. 84-85) Paweł Ettinger informuje o Bibliotece Instytutu Leninowskiego, o położeniu kamienia węgielnego pod budowę nowego gmachu Biblioteki im. Lenina w Moskwie, oraz o przeniesieniu biblioteki Plechanowa z Francji do ZSRR. Rocznik 1929 (z. 4 s. 578) przynosi już tylko wzmiankę o jubileuszu zasłużonej bibliografki radzieckiej A. W. Mezier, autorki wielu cennych prac, m.in. słownika księgoznawczego. W *Bibliotekarzu* znajdujemy kilka wzmianek w roczniku 1937/38, np.: o największych bibliotekach radzieckich (nr 1 s. 27), o regulaminie dla eksternów Moskiewskiego Instytutu Bibliotekoznawstwa (nr 2 s. 52), o pracy sekcji informacyjnej tego Instytutu (nr 5/6 s. 120). Wreszcie w roczniku 1939 *Bibliotekarza* w ostatnim przedwojennym numerze (5/6 s. 84) ukazała się informacja o przejęciu nowego gmachu Biblioteki im. Lenina w Moskwie, w 11 lat po wzmiance zamieszczonej w *Przeglądzie Bibliotecznym* o rozpoczęciu jej budowy.

Informacje o bibliotekarstwie w Związku Radzieckim docierały do czytelników polskich w stopniu znacznie szerszym niż zdołaliśmy to przedstawić w niniejszym przeglądzie. Inne czasopisma, np. *Wiedza i Życie*, *Ruch Pedagogiczny*, również dostarczały takich informacji. Nie dążyliśmy jednak do wyczerpania tematu. Podjęliśmy raczej próbę ogólnego scharakteryzowania zjawiska na paru przykładach. Chodziło głównie o przedstawienie stosunku recenzentów do problemów ówczesnego bibliotekarstwa radzieckiego i wydobyć ich opinii co do ewentualnego wykorzystania tamtych doświadczeń w warunkach polskich.

³⁶ J. Grigor'ev: Organizacja żurnal'nych fondov v bibliotekach. Moskwa 1937. Rec. A. Stanisławska, *Bibliotekarz* 1938 R. 10 nr 3/5 s. 44.

³⁷ N. Gusewa: Formy i metody propagandy knigi v detskoj biblioteke. Moskwa 1937. Rec. Z. Wędrychowska, *Bibliotekarz* 1938 R. 10 nr 9 s. 140-141.

³⁸ V. Vasil'eva: Rabota detskogo bibliotekarja na abonemente. Moskwa 1937. Rec. I. Gruzewska, *Bibliotekarz* 1938 R. 10 nr 3/5 s. 45.

EWA PAWLIKOWSKA

SOVIET UNION LIBRARIES IN POLISH PERIODICALS 1927-1939

Some Polish periodicals which appeared between the first and second world war (*Nauka Polska*, *Przegląd Współczesny*, *Praca Oświatowa*, *Wiadomości Literackie*) used to inform about science, education and culture in the Soviet Union. Library periodicals (*Przegląd Biblioteczny* and *Bibliotekarz*) paid special attention to the problems of libraries, bibliography and staff education. They reviewed Soviet monographs (e.g. cataloguing rules) and periodicals (*Krasnyj Bibliotekar'*, *Sovetskaja Bibliografija*) concerned with library science, librarianship and bibliography. They brought forward eminent Soviet librarians and bibliographers, e.g. attention was called to interesting solutions of organizational problems. The foreign bulletins in periodicals used to give short mentions on the Lenin Library in Moscow. Since the war mutual contacts have been much closer owing to exchange of librarians and library schools workers, to popularization of Russian language and availability of Russian professional literature.

ALEKSANDR GRIGORJEWICZ ZACHAROW

PROBLEMY CENTRALIZACJI BIBLIOTEK W ZSRR
(ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM SIECI BIBLIOTEK AKADEMII NAUK
ZSRR)

WSTĘP

Wśród środków zmierzających do realizacji wytycznych KPZR odnoszących się do doskonalenia bibliotekarstwa szczególne miejsce zajmuje centralizacja sieci bibliotecznych. Centralizacja — jak i uporządkowanie tych sieci, stworzenie bibliotek składowych, wprowadzenie ogólnopaństwowego systemu wypożyczania międzybibliotecznego — pozwala kosztem bardziej racjonalnego i efektywnego wykorzystania rezerw wewnętrznych wydatków ulepszyć biblioteczno-bibliograficzną obsługę nauki i produkcji.

Centralizacja sieci bibliotek w warunkach współczesnych to podstawowa metoda stworzenia jednolitego systemu bibliotecznego w kraju. W praktyce centralizacja może być pełna lub częściowa w zależności od tego, czy dotyczy wszystkich procesów biblioteczno-bibliograficznych, czy tylko różnorodnych elementów.

We współczesnych warunkach istota centralizacji polega na tym, że na bazie wcześniej wyodrębnionych państwowych bibliotek publicznych powstaje w każdym regionie scentralizowany system bibliotek, składający się z biblioteki centralnej i jej filii, posiadający wspólne kierownictwo administracyjno-gospodarcze, wspólny księgozbiór, jednolity system katalogów, jednolite procesy gromadzenia i opracowania książek, wspólny personel i majątek. Istnieją również scentralizowane sieci bibliotek naukowych (sieci te zaczęły powstawać jeszcze przed rewolucją). Obok sieci regionalnych działają też sieci bibliotek specjalnych w skali całego państwa.

W wyniku urzeczywistnienia rewolucji kulturalnej i naukowo-technicznej w kraju centralizacja sieci bibliotek jest koniecznością obiektywną, spowodowaną znacznym zwiększeniem i zróżnicowaniem zapotrzebowań na książki i inne źródła informacji. Umocnienie w tych warunkach roli bibliotek w rozwiązywaniu zadań ideologicznych i narodowo-gospo-

darczych, rozszerzanie i pogłębianie funkcji bibliotek może być zrealizowane tylko na drodze centralizacji i kooperacji.

W rozwoju bibliotekarstwa centralizacja bibliotek jest jakościowo nowym etapem, wymagającym reorganizacji, praktycznie biorąc, wszystkich stron działalności bibliotek.

Połączenie bibliotek w scentralizowaną sieć biblioteczną znacznie rozszerza i zwiększa ich potencjalne możliwości; pozwala na bardziej ukierunkowane, operatywniejsze i pełniejsze zaspokajanie potrzeb czytelników; pozwala stwarzać wielkie instytucje biblioteczne, dysponujące dużo większymi księgozbiorami oraz nowoczesnym aparatem informacyjno-bibliograficznym. W ten sposób główny cel reorganizacji polega na uzgodnieniu organizacji i zakresu pracy bibliotek z obecnymi potrzebami czytelników, rozszerzaniu funkcji bibliotek, umocnieniu ich roli jako ośrodków ideologicznych i informacyjnych [1, 2].

LENINOWSKIE ZASADY CENTRALIZACJI BIBLIOTEKARSTWA

Problem centralizacji sieci biblioteczej w bibliotekarstwie radzieckim wyłonił się już dawno. Po raz pierwszy został on postawiony w zaraniu władzy radzieckiej.

Zagadnienia centralizacji i planowej organizacji bibliotekarstwa znajdowały się stale w centrum uwagi W. I. Lenina przy rozwiązywaniu aktualnych problemów bibliecznych. Ważne znaczenie przypisywał W. I. Lenin centralizacji bibliotekarstwa i połączeniu wszystkich bibliotek w jednolity system państwowy. Uważał, że głównymi warunkami organizacji radzieckiego systemu bibliecznej obsługi nauki, produkcji, kultury są: planowe rozmieszczenie bibliotek, koordynacja ich pracy i kooperacja, likwidacja dublowania działań i resortowego odosobnienia bibliotek. W Leninowskiej spuściźnie dotyczącej bibliotekarstwa sformułowane są zasady, które stały się podstawą dla radzieckiego bibliotekoznawstwa: klasowy, partyjny charakter bibliotekarstwa, powszechna dostępność i demokratyzacja bibliotek, ich planowa organizacja w skali ogólnopaństwowej, szerokie przyciągnięcie mas pracujących do tworzenia bibliotek.

3 listopada 1920 r. W. I. Lenin podpisał dekret *O centralizacji bibliotekarstwa w RFSRR*. Opracowanie dekretu odbywało się w pozaszkolnym oddziale Ludowego Komisarjatu Oświaty, kierowanym przez N. K. Krupską, autorkę projektu dekretu. W. I. Lenin brał udział w formułowaniu jego postanowień, wnosząc poprawki i uzupełnienia. Odmówił za twierdzenia pierwszego wariantu tekstu projektu ze względu na to, że niedostatecznie jasno zostały w nim określone kierunki centralizacji bibliotekarstwa. Zasadniczy charakter miały poprawki wniesione przez W. I. Lenina do szeregu punktów projektu, a w szczególności do tego, w którym mówi się o stworzeniu jednolitej sieci bibliotek RFSRR. N. K.

Krupska proponowała połączenie w jedną sieć wyłącznie bibliotek podległych Ludowemu Komisariatowi Oświaty. Jednakże takie ujęcie zagadnienia nie odpowiadało W. I. Leninowi: zaproponował on włączenie do jednolitej sieci bibliotek RFSRR również bibliotek wszystkich innych resortów. Podkreślił w ten sposób, że w skład jednej sieci bibliotecznej powinny wejść wszystkie biblioteki, niezależnie od ich przynależności resortowej.

Obecnie — wskutek całkowicie zmienionych warunków, przede wszystkim ogromnego wzrostu liczby bibliotek na wielkim obszarze ZSRR — w ramach ogólnokrajowej sieci bibliotecznej powstały odrębne resortowe sieci bibliotek.

Dekret *O centralizacji bibliotekarstwa w RFSRR* proponował „wobec ciągle wzrastającego zapotrzebowania na książkę, połączenie wszystkich bibliotek Rosji Radzieckiej, nie wyłączając resortowych i należących do organizacji społecznych” w jednolitą sieć biblioteczną RFSRR i oddanie ich pod kierownictwo Ludowego Komisariatu Oświaty. Przy Komisariacie tym utworzono Centralną Międzyresortową Komisję Biblioteczną, której zadaniem miało być wprowadzenie w życie idei jednolitej sieci bibliotecznej i koordynacja pracy bibliotek.

W celu racjonalnej organizacji uzupełniania zbiorów dekret przewidywał organizację lokalnych komisji ewidencyjno-rozdzielczych, otrzymujących literaturę z centralnej komisji rozdzielczej, działającej przy wydawnictwie Gosizdat. Ponadto przy bibliotecznym pododdziale Ludowego Komisariatu Oświaty powstał centralny kolektor biblioteczny, zapatrujący rejonowe oddziały szkolnictwa w komplety książek dla nowych bibliotek, a przy sekcjach bibliotecznych miejscowych komitetów polityczno-oświatowych — kolektory z etatami instruktorów; kolektory takie działają do chwili obecnej.

Leninowski dekret o centralizacji bibliotekarstwa był jednym z ważniejszych aktów prawnych rządu radzieckiego, określającym główne kierunki budowy socjalistycznego systemu bibliotecznej obsługi nauki, produkcji, kultury. Polegały one na ustanowieniu najszerszego powszechnego dostępu do wszystkich bibliotek, pełnej likwidacji ich odosobnienia, wprowadzeniu ogólnopaństwowych zasad planowania prac bibliotecznych, uporządkowaniu rozmieszczenia bibliotek na terytorium kraju a także na pełnej centralizacji gromadzenia ich zbiorów.

W całym następnym okresie bibliotekarstwo w ZSRR działało w myśl wskazań Leninowskich. Leninowskie idee rozwijały się i konkretyzowały w przyjętych przez partię i rząd uchwałach i decyzjach dotyczących bibliotekarstwa.

Przewidziana jest centralizacja sieci wszystkich państwowych bibliotek publicznych w kraju do 1980 r.; stanowi to największą reorganizację sieci bibliotek publicznych w okresie władzy radzieckiej. Obecnie praca

nad centralizacją prowadzona jest w sieciach bibliotecznych wszystkich resortów.

Ministerstwo Kultury ZSRR opracowało podstawowy dokument prawny — *Zarządzenie o centralizacji państwowych bibliotek publicznych*, w którym sformułowano cele i główne zasady działalności scentralizowanych sieci bibliotek publicznych.

SCENTRALIZOWANY SYSTEM BIBLIOTECZNY AN ZSRR

Radziecki system biblioteczny to złożone współdziałanie bibliotek i sieci bibliotecznych. Sieci biblioteczne nie mogą być rozpatrywane każda z osobna, jak również nie mogą one wypełniać w odosobnieniu nałożonych na nie funkcji zaspokajania potrzeb informacyjnych czytelników.

Rozwój nauki pozostaje, jak wiadomo, w nierozwalnym związku z doskonaleniem całego państwowego systemu bibliotecznego kraju, w tym i bibliotek akademii nauk, obsługujących głównie pracowników nauki.

Będąc częścią składową ogólnopaństwowego systemu bibliotek i informacji, sieć biblioteczna Akademii Nauk stanowi jednocześnie swoisty kompleks bibliotek naukowych o specyficznych właściwościach.

Biblioteka jest strukturalnym składnikiem każdej naukowej placówki akademii nauk. Zgodnie ze statutami akademii nauk, biblioteka wchodzi w ich skład na równi z instytutami naukowobadawczymi i innymi jednostkami organizacyjnymi. Z kolei zgodnie z typowym statutem placówki naukowobadawczej AN ZSRR, biblioteka wchodzi w skład instytutu bądź innej jednostki organizacyjnej na równi z jej oddziałami i laboratoriami.

Sieć bibliotek akademii jest siecią resortową, obsługującą czytelników zgodnie z ich działalnością w danej placówce naukowej. To określa strukturę sieci i główne kierunki jej rozwoju, to m.in. odróżnia ją od sieci bibliotek obsługujących ludność mieszkającą na danym terenie.

Sieć bibliotek Akademii Nauk ZSRR jest godnym uwagi zjawiskiem w historii światowej kultury, stanowiąc jeden z największych kompleksów bibliotek naukowych. Przeszedłszy drogę od niewielkiej pałacowej biblioteki Piotra I do rozbudowanego systemu, obejmującego ponad kilkadziesiąt bibliotek stacjonarnych i wielką liczbę bibliotek ruchomych, sieć ta realizuje obecnie ważne zadania dostarczania nauce piśmiennictwa i informacji. Dysponuje ona unikalnym pod względem zawartości, celowo skompletowanym ponad 70-milionowym księgozbiorem oraz olbrzymim aparatem bibliograficzno-informacyjnym, nastawionym na zaspokojenie skomplikowanych i różnorodnych potrzeb nauki.

Biblioteki sieci Akademii mają bogate doświadczenie w zakresie scentralizowanej obsługi biblioteczno-bibliograficznej pracowników nauki. W urzeczywistnianiu idei centralizacji bibliotek Akademii w okresie wła-

dzy radzieckiej należy wyodrębnić 3 główne etapy: rok 1930 [3, 4], kiedy ostatecznie ukształtowała się sieć biblioteczna AN ZSRR ze wspólnym księgozbiorem i kiedy zgromadzenie ogólne AN ZSRR zatwierdziło ustawę o bibliotece „centralnej i bibliotekach specjalnych” Akademii Nauk ZSRR, która przewidywała „wspólny księgozbiór biblioteczny z jednolitym kierownictwem, wspólnym planem i etapami, jednolitą techniką biblioteczną”. W następnych latach rozwój centralizacji następował wg tak nakreślonej drogi.

Drugi etap to lata 60-te, kiedy podczas narad dyrektorów bibliotek akademickich omawiano problemy udoskonalenia sieci bibliotek Akademii i jej centralizację. W 1964 r. podczas VIII Wszechzwiązkowej narady dyrektorów bibliotek Akademii potwierdzono celowość scentralizowanej struktury sieci bibliotek, składającej się z dwóch podstawowych ogniw: bibliotek przy placówkach naukowych oraz bibliotek centralnych kierujących siecią. W 1965 r. Prezydium AN ZSRR powzięło oficjalną decyzję na temat środków dotyczących centralizacji sieci bibliotek AN ZSRR w Moskwie i Leningradzie.

Trzeci etap doskonalenia sieci bibliotek Akademii to utworzenie w 1973 r. Biblioteki Nauk Przyrodniczych na bazie Sekcji Bibliotek Specjalnych oraz rozwój prac nad realizacją uchwały KC KPZR z maja 1974 r. w zakresie bibliotekarstwa [5, 6].

Biblioteka Nauk Przyrodniczych została powołana jako biblioteka centralna dla sieci bibliotek przyrodniczych AN ZSRR. Obecnie sieć ta obejmuje 250 bibliotek a wśród nich: 4 biblioteki ośrodków naukowych (dwie w Moskwie — Puszczino i Noginsk, dwie w innych miastach — Dalekowschodnie Centrum Naukowe i Uralskie Centrum Naukowe); 6 bibliotek filii — Kolskiej, Karelskiej, Komi, Baszkirskiej, Kazańskiej i Dagestańskiej; 110 bibliotek instytucji naukowobadawczych, 61 — stacji naukowych, ekspedycji itd.

W zależności od zadań, stojących przed bibliotekami wymienionych typów, biblioteki sieci Biblioteki Nauk Przyrodniczych znajdują się na różnych poziomach. Biblioteką pierwszego poziomu jest Biblioteka Nauk Przyrodniczych — biblioteka centralna. Jej podstawowe zadania to gromadzenie i przechowywanie piśmiennictwa naukowego dotyczącego głównych kierunków działalności naukowobadawczej AN ZSRR w zakresie nauk przyrodniczych, obsługa biblioteczno-bibliograficzna i informacyjna uczonych i specjalistów AN w zakresie wszystkich gałęzi nauk przyrodniczych, kierownictwo naukowo-metodyczne i koordynacja pracy bibliotek instytutów, ośrodków naukowych i filii.

Działalność bibliotek drugiego poziomu nastawiona jest na zaspokajanie potrzeb informacyjnych filii i ośrodków naukowych AN ZSRR; biblioteki te gromadzą zbiory z zakresu różnych gałęzi nauk przyrodniczych.

Trzeci poziom omawianego systemu bibliotek stanowią biblioteki in-

stytutów naukowobadawczych, stacji naukowych, ekspedycji itd. Księgozbiór każdej takiej biblioteki stanowi zbiór literatury specjalistycznej dotyczącej tematyki pracy instytutu. Zbiór taki może funkcjonować zadowolająco tylko w połączeniu z księgozbiorem biblioteki centralnej, a to osiąga się poprzez centralizację podstawowych procesów biblioteczno-bibliograficznych. Grupa tych bibliotek jest różnorodna, a różny zakres ich działalności uwarunkowany jest odmiennością zadań, wypełnianych przez tę lub inną instytucję naukową (im szerszy zakres badań, tym szerszy profil gromadzenia zbiorów i większy jego zasób). Okoliczność ta bardzo utrudnia kierowanie pracą bibliotek danej grupy, ponieważ konieczne jest duże zróżnicowanie w udzielaniu pomocy naukowo-dydaktycznej i opracowywaniu instrukcji oraz wskazówek metodycznych.

W ten sposób biblioteki każdego poziomu, wypełniając swoje funkcje, łączą się w jedną całość wzajemnymi powiązaniem. Biblioteka Nauk Przyrodniczych jako biblioteka centralna koordynuje całą działalność sieci, reguluje wszystkie procesy i organizuje kierownictwo metodyczne, a pełnienie tych funkcji zapewnia łączność z bibliotekami podległymi i sprawne zarządzanie całą siecią.

Efektywność funkcjonowania struktury zależy od zarządzania całą siecią, od dokładnego rozdzielenia obowiązków między wszystkie jej ogniwa i od tego, jak zorganizowano ich współdziałanie. Dlatego w funkcjonowaniu sieci tak ważną rolę odgrywa zarządzanie.

Powiązania bibliotek instytutów naukowobadawczych z bibliotekami wyższych poziomów (związki pionowe) zapewniają całemu systemowi: zaspokojenie potrzeb rozwijających się gałęzi wiedzy, stopień tego zaspokojenia, regulowanie planów tematycznych gromadzenia zbiorów. To z kolei pozwala wykrywać ogólne prawidłowości procesów bibliotecznych i wykorzystywać je dla ulepszenia pracy całej sieci bibliotek. Na trzecim poziomie odbywa się zbieranie informacji dla badań i przekazywanie ich bibliotekom wyższych poziomów.

Istnieją również związki między bibliotekami na jednakowym poziomie, tj. związki horyzontalne. Dają one możliwość współpracy w zakresie podstawowych procesów bibliotecznych.

Od chwili swego samodzielnego istnienia sieć bibliotek o profilu przyrodoznawczym rozwijała się na zasadzie centralizacji. Obecnie Biblioteka Nauk Przyrodniczych AN ZSRR realizuje centralnie: uzupełnianie zbiorów bibliotek swojej sieci, opracowywanie piśmiennictwa i jego ewidencję, opracowywanie katalogu centralnego, wypożyczanie międzybiblioteczne, podwyższanie kwalifikacji kadr, sprawozdawczość i planowanie, finansowanie, rozdział wyposażenia bibliotecznego, sporządzanie kserokopii, zaopatrzenie w urządzenia techniczne, oprawę książek. Większość pracowników bibliotek drugiego i trzeciego poziomu jest zatrudniona na etatach biblioteki centralnej. W ten sposób scentralizowane są prawie wszystkie rodzaje i procesy pracy bibliotecznej. Natomiast obsługa czy-

telników jest częściowo zdecentralizowana, rozdzielona między biblioteki całej sieci; w ten sposób czytelnik może być traktowany w sposób zróżnicowany.

W praktyce centralizacja bibliotek Akademii polega na jej racjonalnym połączeniu z decentralizacją, przy zachowaniu naczelnej zasady centralizacji w zarządzaniu siecią biblioteczną; zapewnia to bibliotekom placówek naukowobadawczych maksimum inicjatywy i lepszą obsługę naukowców.

Taka organizacja głównych procesów pracy bibliotecznej ujawniła wiele zalet centralizacji, takich jak: wysoki poziom pracy bibliotecznej, wykonywanej operatywnie i na bazie ujednoczonych procesów; racjonalny podział obowiązków, przy którym biblioteki zwolnione są od szeregu funkcji technicznych i mogą organizować rozszerzoną, zgodną ze swoim profilem obsługę czytelników; ekonomiczność wykonywania szeregu jednorodnych procesów technicznych.

Doświadczenia sieci bibliotek Akademii Nauk ZSRR udowadniają, że scentralizowanie całej działalności administracyjnej, organizacyjno-metodycznej i technicznej umożliwia zmniejszenie kosztów służby bibliotecznej przy jednoczesnym podniesieniu jej poziomu i efektywności. Rozpatrzmy w ogólnych zarysach zalety centralizacji poszczególnych rodzajów pracy bibliotecznej.

Centralizacja gromadzenia zbiorów zapewniła planowe i konsekwentne tworzenie jednolitego księgozbioru Akademii Nauk. Scentralizowane uzupełnianie jest nieuniknione na skutek scentralizowanego systemu nabywania i rozprowadzania literatury między biblioteki. Tylko przy scentralizowanym gromadzeniu powstają warunki niezbędne dla konsekwentnego, planowego i — co najważniejsze — zgodnego z ogólnymi interesami tworzenia księgozbiorów poszczególnych bibliotek. Wszelkie niedociągnięcia, takie jak dublowanie pracy, rozrzutność, uzupełnianie niezgodne z profilem, szkodliwe próby „wyczerpującego” kompletowania, przypadkowe i bezplanowe uzupełnianie znikają w wyniku centralizacji. Racjonalne uzupełnianie zbiorów wymaga łączenia centralizacji i decentralizacji; ostatnia została uznana oficjalnie w *Zarządzeniu o bibliotece instytutu naukowobadawczego AN ZSRR*. W historii rozwoju sieci bibliotek Akademii zasadnicze znaczenie miało określenie granic centralizacji i decentralizacji. W przeciągu dziesięcioleci istnienia bibliotek centralnych stopniowo umacniały się funkcje administracyjne i organizacyjno-metodyczne w zakresie gromadzenia zbiorów; biblioteki centralne wykonują wszelkie żmudne i pracochłonne czynności o charakterze formalno-dokumentacyjnym, koordynacyjnym i kontrolnym. Biblioteki-filie uczestniczą w doborze literatury dla własnych zbiorów. Wzajemne stosunki między biblioteką centralną a bibliotekami jej podległymi reguluje centralny plan tematyczny uzupełniania tych bibliotek.

Z doświadczeń sieci bibliotek Akademii wynika, że w uzupełnianiu

scentralizowanym sama organizacja tego procesu nie jest zagadnieniem najważniejszym i najtrudniejszym. Trudniejszym problemem jest rozstrzygnięcie, do której biblioteki — centralnej czy jej podległej — skierować tę lub inną publikację, zwłaszcza jeśli została ona nabyta w jednym lub dwóch egzemplarzach. Dlatego w uzupełnianiu scentralizowanym szczególnie ważny jest podział zakresów gromadzenia między biblioteką centralną a bibliotekami jej podległymi.

Biblioteki Akademii Nauk scentralizowały też opracowanie zbiorów. Stwarza to warunki dla prowadzenia katalogów centralnych, które dostarczają informacji na temat zawartości całego księgozbioru Akademii i umożliwiają sprawną obsługę czytelników. W ten sposób scentralizowane gromadzenie → scentralizowane katalogowanie → centralny katalog → obsługa czytelników są ogniwami systemu tworzenia i wykorzystywania jednolitego księgozbioru Akademii Nauk.

Obecnie prawie całkowicie scentralizowano następujące funkcje: zarządzanie, kierownictwo organizacyjno-metodyczne i finansowanie. Biblioteki centralne rozpatrują i scalają plany i sprawozdania większości bibliotek im podległych, centralnie je finansują, opracowują obowiązujące je dokumenty metodyczne, organizują podwyższanie kwalifikacji kadr bibliotek, kontrolują całą ich działalność.

Przy stosowaniu zasad centralizacji ważne są wzajemne stosunki finansowe między bibliotekami Akademii. W jednolitej sieci bibliotek centralizacja podstawowych środków finansowych i centralny sposób ich rozdzielania mają zasadnicze znaczenie i oczywiste zalety praktyczne. Po pierwsze, taki sposób stanowi skuteczną przeciwwagę dla polityki poszczególnych bibliotek dążących — bez względu na możliwości całej sieci i ze szkodą dla innych bibliotek — do uzyskania dla siebie maksymalnych środków finansowych. Po drugie, istnieje możliwość manewrowania środkami finansowymi a także możliwość ich planowania, prognozowania i kontroli wykorzystania. Manewrowanie i planowe wykorzystanie środków finansowych przyczynia się do ich zaoszczędzenia, jak również może zapobiec nieuzasadnionemu dublowaniu w nabywaniu książek, wyposażenia, urządzeń technicznych, materiałów biurowych; pozwala realizować wspólne przedsięwzięcia dla całej sieci.

Centralizacja środków finansowych pozwala też centrali bibliotecznej podejmować się w ciągu roku budżetowego gromadzenia zbiorów (w granicach rocznych limitów) dla nowo powstających podległych jej bibliotek.

Tł. Zofia Pietrzak

Bibliografia

1. Centralizacija Bibliotečnoj Seti. Sbornik naučnych trudov. Vyp. 18/19. Moskva 1975.
2. Centralizovannaja bibliotečnaja sistema. Posobie po organizacii i metodike raboty. Pod red. R. Z. Zotovoj i V. V. Serova. Moskva 1976.
3. Istorija Biblioteki Akademii nauk SSSR. 1714-1964. Moskva 1964.
4. 250 let Biblioteke Akademii nauk SSSR. Sbornik dokladov jubilejnoj naučnoj konferencii 25-26 nojabrja 1964 g. Moskva 1965.
5. M. V. Varfolomeeva: Razvitie seti akademičeskich bibliotek. — *Sovetskoe Bibliotekovedenie* 1976 nr 3 s. 35-47.
6. A. I. Karženevič: O centralizacii bibliotečnogo obsluživanja v Akademii nauk SSSR. *Biblioteki SSSR* 1970 vyp. 47 s. 61-72.
7. B. N. Bačaldin: Centralizacija v seti bibliotek Akademii nauk SSSR. *Naučnye i Techničeskie Biblioteki SSSR* 1974 vyp. 6 s. 8-15.

ALEKSANDR GRIGOR'EVIC ZACHAROV

PROBLEMS OF CENTRALIZATION OF LIBRARIES IN THE SOVIET UNION

The author begins with presentation of Lenin's theory and Soviet legal acts concerning the matter. Then, he speaks about the centralized library net of the Soviet Academy of Sciences, and goes through the history of its development. Finally, he tells us about organizational structure of the library net of the Natural Science Library of the Soviet Academy of Sciences in Moscow, and about tasks of that library which is a central library. In his article, he tries to prove utility and economic effectivity of centralization.

EDWARD PALIŃSKI

UDZIAŁ BIBLIOTEK W ROKU BIBLIOTEK I CZYTELNICTWA
W POLSCE

PRÓBA PODSUMOWANIA

W uchwale VII Zjazdu Bibliotekarzy Polskich, który obradował w 1975 r. w Zielonej Górze pod hasłem „O dalszą modernizację bibliotek w Polsce”, uczestnicy wystąpili z inicjatywą, aby w 30 rocznicę ogłoszenia *Dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi* — doniosłego w dziejach kultury polskiej aktu prawnego — ogłosić rok 1976 Rokiem Bibliotek i Czytelnictwa. Inicjatywa polskiego środowiska bibliotekarskiego spotkała się z życzliwą aprobatą ministra kultury i sztuki, który *Decyzją nr 25 z dnia 17 grudnia 1975 r.* ogłosił w Polsce rok 1976 Rokiem Bibliotek i Czytelnictwa, zapraszając do udziału w jego obchodach obok bibliotek — środowiska twórcze, placówki upowszechniania kultury oraz stowarzyszenia społeczno-kulturalne.

Celem Roku Bibliotek i Czytelnictwa było przypomnienie i ukazanie społeczeństwu dużego wkładu bibliotek w społeczno-gospodarczy i kulturalny rozwój kraju i socjalistyczne przeobrażenia społeczeństwa, jak również pozyskanie społecznego poparcia dla akcji zmierzającej do modernizacji bibliotek, których unowocześnienie stanowiłoby rękojmię zaspokojenia przewidywanego wzrostu potrzeb czytelniczych i informacyjnych społeczeństwa. Rok Bibliotek i Czytelnictwa powinien przyczynić się do pełniejszej integracji różnych sieci bibliotecznych i podniesienia służby biblioteczno-informacyjnej na wyższy poziom.

- Tak więc biblioteki otrzymały na 1976 r. następujące zadania:
- propagowanie i popularyzowanie swoich osiągnięć i udział we wszechstronnym rozwoju lokalnych środowisk, zakładów pracy, szkół i uczelni, instytucji naukowych;
 - rozszerzanie informacji o zbiorach i usługach w celu pełniejszego ich wykorzystania przez aktualnych i potencjalnych użytkowników;
 - modernizowanie i doskonalenie działalności poprzez unowocześnienie sprzętu, urządzeń i metod pracy we wszystkich bibliotekach, a w szczególności w bibliotekach naukowych;
 - pozyskanie dla swoich działań i zamierzeń mecenatu zakładów pracy

oraz innych instytucji i organizacji; dotyczyło to tych placówek bibliotecznych, które współdziałają z zakładami produkcyjnymi realizującymi program „Sojusz świata pracy z kulturą i sztuką”.

Dla zaakcentowania wagi wspomnianej *Decyzji* ministra kultury i sztuki odbyła się w styczniu 1976 r. we Wrocławiu uroczysta inauguracja Roku Bibliotek i Czytelnictwa w Polsce. W posiedzeniu Państwowej Rady Bibliotecznej i Zarządu Głównego SBP wzięli udział m.in.: członek Biura Politycznego KC PZPR, wicepremier, minister kultury i sztuki Józef Tejchma, kierownik Wydziału Kultury KC PZPR Lucjan Motyka, sekretarz CRZZ Stanisław Lewandowski, wojewoda wrocławski Zbigniew Nadratowski, przedstawiciele PAN, MON oraz Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Podczas uroczystości wiceminister kultury i sztuki i przewodniczący Państwowej Rady Bibliotecznej dr Józef Fajkowski przedstawił kierunki rozwoju bibliotek w Polsce do 1990 r., a J. Tejchma omówił genezę ogłoszenia Roku Bibliotek i Czytelnictwa oraz przekazał podziękowanie środowisku bibliotekarskiemu za dotychczasowe osiągnięcia i życzenia dalszego rozwoju czytelnictwa w naszym kraju. Posiedzenie inauguracyjne było połączone z oddaniem do użytku mieszkańcom Wrocławia, po przebudowie i modernizacji, gmachu Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej wyposażonej w najnowocześniejszy sprzęt reprograficzny i dzieła sztuki najwybitniejszych twórców.

Klub Publicystów Polityki Kulturalnej Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich zorganizował we Wrocławiu z okazji inauguracji Roku dwudniową sesję (30-31 stycznia 1976 r.) na temat „Książka i jej upowszechnienie”, dokonując oceny oraz perspektyw rozwoju poligrafii, księgarni i bibliotek.

W związku z Rokiem Bibliotek i Czytelnictwa minister oświaty i wychowania zalecił dalsze doskonalenie działalności bibliotek szkolnych i pedagogicznych, m.in. przez zwrócenie uwagi na organizowanie czytelni z celowo dobranym księgozbiorem podręcznym, rozszerzanie usług informacyjno-bibliograficznych, modernizację urządzeń i wyposażenia. Natomiast zastępca szefa Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego zalecił doskonalenie współdziałania wojskowych bibliotek naukowych, fachowych i oświatowych, a także rozszerzenie współpracy z instytucjami i organizacjami, zajmującymi się działalnością szkoleniowo-wychowawczą.

Za najważniejsze zadania Roku GZP WP uznał:

- doprowadzenie do powszechnej świadomości żołnierzy, rodzin wojskowych i pracowników cywilnych, że praca bibliotek ma istotne znaczenie dla usprawnienia i podnoszenia jakości pracy wszystkich instytucji wojskowych i służy całemu środowisku wojskowemu;
- podniesienie jakości i efektywności pracy wszystkich typów bibliotek, warunkujących zwiększenie ich wkładu w wykonywanie zadań szkoleniowo-wychowawczych, wdrażanie systemu ustawicznego kształcenia,

rozwój nauk wojskowych oraz kultury i oświaty w Siłach Zbrojnych PRL.

Bardzo starannie do udziału w Roku Bibliotek i Czytelnictwa przygotowały się biblioteki publiczne. Dnia 27 stycznia 1976 r. na naradzie dyrektorów wojewódzkich bibliotek publicznych, zorganizowanej przez Departament Bibliotek, Domów Kultury i Działalności Społeczno-Kulturalnej, omówiono główne kierunki i zadania dla bibliotek publicznych w Roku Bibliotek i Czytelnictwa, zalecając zwrócenie szczególnej uwagi na:

- socjalistyczne treści i kształtowanie postaw ideowych oraz wzbogacanie patriotycznych i humanistycznych treści w działalności bibliotek;
- optymalne wykorzystanie sił społecznych, kadr pracowników, środków finansowych i bazy materialnej;
- doskonalenie struktury organizacyjnej całej sieci wojewódzkiej, jak i wewnętrznej organizacji bibliotek;
- doskonalenie współpracy z innymi bibliotekami (zamiast dublowania — podział zadań); dotyczyło to przede wszystkim bibliotek w dużych miastach i na wsi;
- maksymalne usprawnienie działalności bibliotek, a mianowicie:
 - dostosowanie godzin pracy do potrzeb użytkowników,
 - usprawnienie informacji,
 - maksymalne skrócenie drogi książki od jej zakupu do udostępnienia,
 - usprawnienie wypożyczeń międzybibliotecznych,
 - podniesienie estetyki wnętrz bibliotecznych,
 - większa popularyzacja bibliotek i ich usług w środowisku,
 - bliższe kontakty z urzędami, władzami, instytucjami i organizacjami,
 - usprawnienie wymiany książki w punktach bibliotecznych,
 - tworzenie i rozwijanie czytelni naukowych w nowych województwach;
- opracowanie długofalowych programów doskonalenia i modernizacji bibliotek oraz dokształcania bibliotekarzy na studiach wyższych;
- otoczenie szczególną troską działalności bibliotek gminnych.

Z niekłamaną satysfakcją należy stwierdzić, że biblioteki publiczne podjęły w Roku Bibliotek i Czytelnictwa wiele bardzo ciekawych działań i inicjatyw, m.in.:

- w sposób ciekawy i atrakcyjny propagowały swój udział i osiągnięcia we wszechstronnym rozwoju lokalnych środowisk, zakładów pracy, szkół i uczelni, instytucji naukowych;
- znacznie rozszerzyły informacje o zbiorach i usługach;
- w zakresie modernizacji i doskonalenia swojej działalności unowocześniły sprzęt i wyposażenie, jak również metody pracy;
- w sposób oryginalny uczciły XXX rocznicę ogłoszenia *Dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi*.

Szczególnie preferowanym kierunkiem działań był wszechstronny

rozwój usług informacyjnych na rzecz indywidualnych czytelników, jak również instytucji i organizacji gospodarczych, społecznych, naukowych, oświatowych i innych.

Bogaty i ciekawy program Roku realizowały wojewódzkie biblioteki publiczne często pod osobistym protektoratem wojewodów lub wicewojewodów, przy aktywnej pomocy wydziałów kultury i sztuki urzędów wojewódzkich oraz naczelników miast i gmin.

Do największych osiągnięć należy zaliczyć przekazanie nowych lokali 164 bibliotekom publicznym; w tym kilkanaście bibliotek otrzymało nowo wybudowane obiekty. Około 300 lokali bibliotecznych objęto remontami kapitalnymi i bieżącymi.

Na modernizację urządzeń i sprzętu dla bibliotek wydatkowano w ubiegłym roku ze środków urzędów wojewódzkich ponad 16 mln zł. Biblioteki publiczne otrzymały także blisko 4 mln zł na dodatkowe zakupy nowości wydawniczych. Udało się również wyposażyć kilkadziesiąt bibliotek w teleksy, telefony i w nowoczesny sprzęt reprograficzny oraz meble biblioteczne. Sukcesem Roku jest także poszerzenie zakresu udostępniania zbiorów o płyty, taśmy i przezrocza oraz pozyskanie dla dwóch bibliotek publicznych gabinetów języków obcych.

Ścisłe współpracując z bibliotekami związków zawodowych biblioteki publiczne podjęły prace nad organizacją w zakładach pracy filii i punktów bibliotecznych obsługiwanych przez biblioteki publiczne. Do stworzenia dobrego klimatu dla dalszego rozwoju czytelnictwa w środowiskach robotniczych przyczyniły się programy akcji „Sojusz świata pracy z kulturą i sztuką” oraz „Przegląd aktywności ludzi pracy: człowiek — praca — twórczość”. Dla realizacji długofalowych działań w zakresie upowszechniania czytelnictwa w zakładach pracy wiele wojewódzkich bibliotek publicznych, podpisało odpowiednie porozumienia o współpracy z wojewódzkimi radami związków zawodowych.

Terenem aktywnej działalności bibliotek publicznych było również środowisko wiejskie. Najważniejsze zadanie bibliotek stanowiło usprawnienie działalności punktów bibliotecznych. W związku z tym w województwach: białostockim, chełmskim, częstochowskim, gorzowskim, jeleniogórskim, kieleckim, leszczyńskim, lubelskim, poznańskim, szczecińskim, tarnobrzeskim, tarnowskim i zielonogórskim ogłoszono połączone z seminariami konkursy na najlepiej pracujący punkt biblioteczny. W woj. nowosądeckim ogłoszono konkurs na najlepiej pracującą bibliotekę gminną, a w woj. rzeszowskim prowadzono współzawodnictwo o tytuł „Wzorcowej biblioteki gminnej woj. rzeszowskiego”. Celem tego współzawodnictwa było zwiększenie roli i udziału bibliotek w działalności kulturalno-oświatowej, a w szczególności w systemie oświaty dorosłych — dla przyspieszenia społeczno-gospodarczego rozwoju gmin.

Cennym rezultatem tego współzawodnictwa była integracja działalności bibliotek z różnymi instytucjami i organizacjami społecznymi na

terenie gmin. Dzięki temu biblioteki mogły zwiększyć swoje oddziaływanie na środowisko wiejskie. W ramach realizacji programu udziału bibliotek w „Roku kultury w gminie” przygotowana została wystawa obyczajowa pod tytułem „Rok 1976 — Rokiem Bibliotek i Czytelnictwa”; wystawa ta obrazowała różnorodne osiągnięcia i funkcje bibliotek, uwzględniając m.in. takie tematy jak „Reprografia i mechanizacja na usługach bibliotek”, „Budownictwo i urządzenia biblioteczne”, „Służba informacyjna bibliotek”. Ekspozycje te miały miejsce we wszystkich gminnych bibliotekach publicznych. Wiele uwagi poświęcono rozwojowi czytelnictwa na wsi, co wiązało się ze szczególną troską o punkty biblioteczne.

Znacznie zacieśniła się w minionym roku współpraca bibliotek publicznych z PGR-ami; np. w woj. toruńskim podjęto udaną akcję pod hasłem „Państwowe Gospodarstwa Rolne upowszechniają czytelnictwo”, a w woj. olsztyńskim PGR-y przeznaczyły na zakup książek dla bibliotek publicznych 250 000 zł.

Szczególnie cenny dla bibliotek woj. poznańskiego okazał się plan współzawodnictwa urzędów miast i gmin, w którym udział wzięło 49 urzędów, a celem jego było polepszenie i modernizacja bazy bibliotecznej. Naczelną akcją czytelniczą w tym województwie był turniej pod hasłem „Wszystko o regionie” — impreza upowszechniająca wiedzę o rodzinnej ziemi, jej historię, aktualne przeobrażenia i prognozy rozwojowe. Stała się ona żywą lekcją wychowania obywatelskiego, adresowaną przede wszystkim do czytelników młodego pokolenia. W realizację programu Roku włączyło się również Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne.

W Roku Bibliotek i Czytelnictwa w Zielonej Górze zapoczątkowano cykl imprez pod hasłem „Z wizytą w bibliotece”; w programie przewidziano odczyt o cymeliach w zbiorach Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. C. Norwida, projekcję filmu, koncert muzyki poważnej i spotkania towarzyskie. Podczas zwiedzania nowego obiektu bibliotecznego chętni mogli zapisać się do biblioteki. Imprezy te organizowane były przede wszystkim dla zakładów produkcyjnych, stąd uczestniczyło w nich wiele załóg zielonogórskich zakładów pracy (np. pracownicy ZPW „Polska Wełna”, „Mera-Lumel” i „Zastał”).

Zadania i cele Roku Bibliotek i Czytelnictwa w woj. zamojskim zostały m.in. ujęte w ramy konkursu-współzawodnictwa, przygotowanego przez WIMPB w Zamościu pod nazwą „Osiągnięcia bibliotek na terenie gminy nasza wspólna sprawa”. Celem tego konkursu było dalsze doskonalenie pracy bibliotek publicznych, osiągnięcie postępu we współdziałaniu bibliotek wszystkich sieci, zwiększenie zainteresowania opinii publicznej czytelnictwem oraz pogłębienie wiedzy mieszkańców wsi o zbiorach bibliotek.

Z okazji trzydziestolecia *Dekretu o bibliotekach* w szeregu województw, m.in. gdańskim, kaliskim, kieleckim, krakowskim, legnickim,

olsztyńskim, przemyskim, sieradzkim i wałbrzyskim, zorganizowane zostały sesje popularnonaukowe na temat znaczenia *Dekretu* dla rozwoju bibliotek; przy okazji organizowano wystawy prezentujące dorobek bibliotek i dzieje książki.

Ale lepsza praca biblioteki to nie tylko baza materialna, to także w ogromnym stopniu właściwe metody działania. I o tym pamiętano w Roku Bibliotek. I w tym przypadku można by mnożyć przykłady. Oto m.in. w woj. częstochowskim ogłoszono współzawodnictwo pod hasłem „Biblioteka świadectwem kultury środowiska”, a w woj. krakowskim Zarząd Okregu SBP ogłosił konkurs dla bibliotekarzy pod hasłem „Co w Roku Bibliotek i Czytelnictwa ulepszę, usprawnię w mojej bibliotece?”.

Dobrze pracująca biblioteka to ta, która maksymalnie oddziałuje na swoje środowisko. W oddziaływaniu tym wiele pomocy udzielał aktywny zrzeszony w kołach przyjaciół bibliotek. I w tej sferze działania zaznaczył się ostatnio widoczny postęp. W woj. piotrkowskim np. powstały w ubiegłym roku 22 nowe koła przyjaciół bibliotek, w woj. bydgoskim zorganizowano pożyteczny zlot kół działających na terenie województwa, a w woj. konińskim aż 61 zakładów pracy zadeklarowało swój udział w pracach kół.

Obok bibliotek publicznych, ciekawe działania i inicjatywy z okazji Roku Bibliotek i Czytelnictwa podjęły biblioteki szkolne, które zgodnie z zaleceniem ministra oświaty i wychowania zorganizowały i przeprowadziły konkursy na najlepszą bibliotekę szkolną, spotkania na temat przysposobienia czytelniczego uczniów itp. Dzięki energicznemu działaniu kuratorów okręgów szkolnych, polepszono warunki lokalowe 69 bibliotekom pedagogicznym oraz 90 bibliotekom szkolnym.

Udział bibliotek PAN zaakcentowany został pracami i inicjatywami wystawienniczymi. Na podkreślenie zasługują dwie interesujące ekspozycje Biblioteki Ossolineum we Wrocławiu: „Książka polska wydana na Śląsku w XV — XX wieku” oraz „Skarby Ossolineum”.

W wyższych szkołach artystycznych odbyły się specjalne posiedzenia senatów, oceniające dotychczasową działalność bibliotek uczelnianych i wytyczające dalszy ich rozwój. Biblioteka ASP w Warszawie podjęła akcję konserwacji unikalnego zbioru plakatów, zaprojektowano ekslibrisy dla wszystkich rodzajów zbiorów, wykorzystując projekty studentów pracowni grafiki. Biblioteka PWSSP w Łodzi otrzymała nowy budynek, w którym urządzono okolicznościową wystawę, zaś Biblioteka PWSSP we Wrocławiu zorganizowała dwie ekspozycje: „Najciekawsze książki pod względem edytorskim” oraz „Plakaty ze zbiorów biblioteki poświęcone sztuce”.

Działalność bibliotek innych resortów, związane z realizacją programu Roku Bibliotek i Czytelnictwa, przejawiała się w następujących przedsięwzięciach:

— biblioteki resortu rolnictwa podjęły na większą skalę niż w poprzednich latach popularyzację książki rolniczej, ustalając zasady współdziałania z innymi sieciami bibliotecznymi. Rozpoczęty został przegląd bibliotek fachowych w przedsiębiorstwach rolnych (PGR-ach, POM-ach) mający na celu uzupełnienie zbiorów oraz lepsze ich dostosowanie do zainteresowań i potrzeb załóg pracowniczych;

— w resorcie komunikacji powołano nowe placówki służby informacji, w bibliotekach wyposażono szereg placówek w nowoczesny sprzęt, przydzielono nowe pomieszczenia, zwiększono środki na zakup literatury fachowej;

— w ośrodkach informacji i bibliotekach resortu łączności zorganizowano okolicznościowe imprezy; wykorzystano również w celu popularyzacji działalności bibliotek miejscowe radiowęzły, które nadawały specjalne audycje poświęcone roli i znaczeniu bibliotek w upowszechnianiu wiedzy i kultury;

— sieć bibliotek fachowych podległych resortowi przemysłu chemicznego zobowiązana została do dokonania oceny dotychczasowej działalności oraz wytyczenia kierunków dalszego ich rozwoju. Minister przemysłu chemicznego zalecił przeanalizowanie struktury sieci bibliotek beletrystycznych i fachowych — z myślą o jej rozszerzeniu poprzez tworzenie punktów bibliotecznych w zakładach pracy i ośrodkach zamieszkania.

Rok Bibliotek i Czytelnictwa znalazł szeroki oddźwięk nie tylko w środowisku bibliotekarskim. Bardzo aktywnie włączyło się do obchodów Roku księgarstwo oraz związki twórcze — z wyjątkiem, niestety, Związku Literatów Polskich.

Z interesującym programem udziału w Roku Bibliotek i Czytelnictwa wystąpił Naczelny Zarząd Kinematografii. Program ten obejmował organizowanie w porozumieniu z bibliotekami przeglądów filmów fabularnych stanowiących adaptację dzieł literackich, a także organizowanie wspólnie z bibliotekami spotkań filmowców i literatów, połączonych z projekcjami filmowymi i dyskusją. W placówkach studyjnych sieci państwowej i pozapaństwowej, w młodzieżowych i zakładowych domach kultury zaplanowane zostały projekcje, poprzedzone odczytami na temat znaczenia bibliotek i czytelnictwa w podnoszeniu poziomu wiedzy i kultury społeczeństwa.

Rok Bibliotek i Czytelnictwa wywołał duże zainteresowanie publicystów i działaczy kulturalnych, lecz przede wszystkim pobudził pracowników książki do aktywniejszej działalności w zakresie upowszechnienia czytelnictwa.

Ogłoszenie Roku Bibliotek i Czytelnictwa zbiegło się z dyskusją nad opracowanym przez zespół specjalistów Biblioteki Narodowej programem rozwoju bibliotekarstwa polskiego, zatwierdzonym przez Kolegium Ministerstwa Kultury i Sztuki dn. 31 marca 1976 r.

Rok Bibliotek i Czytelnictwa otworzył nowy etap rozwoju biblio-

tekarstwa w Polsce, wyrażający się wzrostem zainteresowania bibliotekami ze strony władz politycznych i administracyjnych, wzmocnionym budownictwem i modernizacją wyposażenia bibliotek, doskonaleniem bibliotecznym metod pracy, zwiększoną propagandą książki i czytelnictwa, pełniejszą informacją o zbiorach i usługach bibliecznych, umocnieniem powiązań bibliotek różnych sieci w krajowym systemie informacji.

Niespotykane dotąd zainteresowanie prasy i innych środków masowego przekazu sprawami bibliotek i czytelnictwa stworzyło dobry klimat dla poczynań mających na celu podnoszenie na coraz wyższy poziom służby bibliecznej i informacyjnej.

Bibliotekarstwo polskie dysponuje dziś wielkimi zasobami materialnymi i intelektualnymi w postaci zbiorów (źródeł informacji), wykwalifikowanej kadry i wyposażenia, ośrodków kształcących na poziomie wyższym i średnim. Polska znajduje się wśród krajów o rozwiniętym czytelnictwie powszechnym. Za ilościowym wzrostem czytelnictwa w Polsce poszły zmiany jakościowe.

Można by mnożyć przykłady świadczące o tym, że zarówno okres poprzedzający Rok, jak i sam Rok Bibliotek i Czytelnictwa nie był w naszym kraju rokiem świętowania, lecz okresem żmudnych roboczych działań, które przyniosły wiele wymiernych efektów budzących uzasadnioną dumę. Jest to wielka zasługa jak zwykle skromnych, ale i twórczo niespokojnych bibliotekarzy. Toteż w Roku Bibliotek i Czytelnictwa wyróżniono wielu bibliotekarzy odznaczeniami państwowymi, odznakami resortowymi, nagrodami i dyplomami ministra kultury i sztuki.

EDWARD PALIŃSKI

CONTRIBUTION OF THE LIBRARIES TO THE POLISH YEAR OF LIBRARIES AND READING

The year 1976 was inaugurated in Poland as a Year of Libraries and Reading. Different forms of activity tended to show contribution of the Polish libraries to the development of the country, and to win people over to the idea of modernization of the libraries. There were assigned tasks of libraries for 1976. Some ministries, institutions and organizations joined to the action, e. g. the ministries of Education, Agriculture, Chemical Industry, Transport, military authorities, the Cultural Society in Opole, the Main Board of Cinematography, booksellers and several creative circles. Public libraries have deserved to be mentioned in the first place, school libraries, Polish Academy of Sciences libraries had also considerable share in the enterprise. The Year of Libraries and Reading has certainly produced good results contributing to the action of improving quality of the library and information services.

MARCELI KOSMAN

DZIEJE BIBLIOTEKI KÓRNICKIEJ W ŚWIETLE DOTYCHCZASOWYCH BADAŃ

Gruntowna znajomość ewolucji kulturalnej społeczeństwa polskiego w czasach nowożytnych nie jest możliwa bez wszechstronnych studiów nad rolą bibliotek, zwłaszcza w dobie narodowej niedoli. Tymczasem dalecy jesteśmy tu od pełnego obrazu zagadnienia, dysponujemy niemal wyłącznie zarysami, które w momencie swego powstania odpowiadały możliwościom badawczym, dziś jednak nie wystarczają. Niestety, w większości wypadków dalsze studia są niemożliwe, a przynajmniej poważnie utrudnione ze względu na zniszczenie podstaw źródłowych podczas drugiej wojny światowej. W lepszej sytuacji znajdują się dwie instytucje, z których jedna stanowiła warsztat badawczy dla humanistów środowiska lwowskiego i promieniowała na cały kraj, druga zaś zdołała przetrwać, spełniając wyznaczone przez założyciela funkcje mimo poważnych trudności materialnych, oddalenia od centrów intelektualnych, służąc przede wszystkim badaczom czasów Rzeczypospolitej szlacheckiej. Pierwsza to Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, druga to Biblioteka Kórnicka, obie przejęte w 1953 r. przez Polską Akademię Nauk¹.

Przytoczone w przypisie publikacje dowodzą, jak poważną rolę w ożywieniu badań historycznych mogą odgrywać jubileusze. W obu zresztą przypadkach przyjęte daty nie odpowiadały rzeczywistym rocznicom: Ossolineum — nie mogąc zorganizować uroczystych obchodów stulecia w 1917 r. — uczyniło to w 1928 r., kiedy do Lwowa zwołano III Zjazd bibliofilów i I Zjazd bibliotekarzy polskich. Ogłoszone wówczas publikacje o charakterze źródłowym i historycznym pozwalały spojrzeć w zarysie na przeszłość Zakładu Narodowego. Warunki do podjęcia na nie

¹ Z okazji nadchodzącego jubileuszu 150-lecia (jesień 1978 r.) ukazał się szereg publikacji. Rolę historyczną placówki przedstawił M. Kosman (*La Bibliothèque de Kórnik sur le fond des collections scientifiques polonaises des XIXe et XXe siècles. La Pologne et les Affaires Occidentales* 1976 Vol. 12 nr 1/2 s. 202-218), zarys dziejów zaś i charakterystykę zbiorów zaprezentowali na podstawie dotychczasowego piśmiennictwa R. Marciniak i A. Mężyński (*Biblioteka Kórnicka — zarys historii 1826-1976. Stud. o Książ. 1977 [T.] 7 s. 3-31*) dając punkt wyjścia do nowego etapu studiów analitycznych. W druku znajdują się: przygotowany na podstawie materiałów archiwalnych tom esejów o czołowych postaciach związanych z Biblioteką (M. Kosman: *Opowieści kórnickie*) oraz próba syntezy popularnonaukowej (B. i M. Kosmanowie: *Tytus Działyński i jego dzieło. 150 lat dziejów Biblioteki Kórnickiej*).

spotykaną dotąd skalę kompleksowych studiów monograficznych nastąpi jednak dopiero w związku z jubileuszem 150-lecia (1967 r.). Ówczesny dyrektor Biblioteki stwierdził wtedy: „Nie możemy przedstawić wielkiej historii naszego Zakładu w jedno- lub dwutomowym wydaniu dzieła, omawiającego dzieje Ossolineum. Dlaczego nie ma tego dzieła? Może dlatego właśnie, że Zakład Narodowy im. Ossolińskich to instytucja, obejmująca i bibliotekę, i wydawnictwo, i muzeum, może dlatego, że z dziejami tej instytucji wiąże się duży wachlarz spraw społecznych i politycznych w pierwszym zwłaszcza stuleciu jej istnienia. Może wreszcie dlatego, że dzieje Ossolineum to także historia dziesiątków ludzi, którzy odegrali doniosłą rolę w polskiej nauce, literaturze i sztuce”².

To samo możemy dzisiaj powiedzieć o Bibliotece Kórnickiej PAN, która obchodzi swoje stu pięćdziesięciolecie. Historia jej nie była tak bogata, jak dzieje Ossolineum, mimo to jednak wyraźne są analogie między funkcjami społecznymi — zwłaszcza w dobie zaborów — a realizowaniem zadań obejmujących dziedzinę biblioteczną, wydawniczą i muzealną. Wiele cech wspólnych można dostrzec u ich twórców, zresztą Józef Maksymilian Ossoliński pozytywnie ocenił plany młodszego odcień o całe pokolenie Adama Tytusa Działyńskiego³.

Pierwszy jubileusz Biblioteki Kórnickiej, połączony ze zorganizowanym w Poznaniu Zjazdem bibliotekarzy i bibliofilów polskich, obchodzone w 1929 r. Tymczasem ze względu na brak aktu fundacyjnego istnieją rozbieżności co do daty powstania tej placówki, przy czym różnice wynoszą lat kilkanaście: od 1817⁴ aż po 1829 r.⁵ Każda z dat jest uzasadniona, gdyż podstawę ustaleń stanowią różne kryteria, w grę wchodzi też metoda analizy i interpretacji nader skąpej podstawy źródłowej. Długo nie kwestionowano opinii Stanisława Bodniaka i Józefa Grycza, iż zbiory Tytusa Działyńskiego zostały przeniesione z Konarzewa do Kórnika w 1828 r., ostatnio jednak Ryszard Marciniak wrócił do opinii Zygmunta Celichowskiego, że nastąpiło to dwa lata wcześniej, a więc w momencie, kiedy Tytus Działyński odziedziczył Kórnik⁶. Wydaje się, iż — dopóki nie zostaną przedstawione bardziej przekonujące dowody — hipoteza wiążąca powstanie Biblioteki Kórnickiej z rokiem 1826 jest najbardziej prawdopodobna, przy czym należy tę datę traktować jako symbol, w rzeczywistości bowiem istotny jest początek działalności kolekcjonerskiej Działyńskiego i kształtowanie się jego planów

² F. Pajączkowski: Przemówienie powitalne, *Rocz. Zakł. Nar. Ossol.* 1970 T. 8 s. 56.

³ Korespondencja Józefa Maksymiliana Ossolińskiego. Zebrał i oprac. W. Jabłońska. Wrocław 1975 s. 347.

⁴ S. Kubiak: Biblioteki. W: Nauka w Wielkopolsce. Poznań 1973 s. 111. — Encyklopedia wiedzy o książce (Wrocław 1971 s. 181) podaje rok 1815 jako początek gromadzenia zbiorów w Konarzewie przez T. Działyńskiego.

⁵ Wielka encyklopedia powszechna PWN. T. 1. Warszawa 1968 s. 775 informuje: „Biblioteka Kórnicka zał. 1817 przez Adama Tytusa Działyńskiego w Konarzewie, przeniesiona 1829 do Kórnik”.

⁶ S. Bodniak: Tytus Działyński. *Pam. Bibl. Kór.* 1929 z. 1 s. 16. — J. Grycz: Bibliotekarze kórnicki. *Pam. Bibl. Kór.* 1929 z. 1 s. 53. — R. Marciniak: Biblioteka Kórnicka Tytusa Działyńskiego w r. 1826. *Pam. Bibl. Kór.* 1976 z. 12 s. 7-18.

naukowo-wydawniczych (ok. 1817 r.). Zbiory zaś przewożono do Kórnicka również w późniejszym okresie, w kilka lat po objęciu w posiadanie zamku.

Jubileusz z 1929 r. stanowił okazję do podsumowania dorobku placówki. Wówczas to dokonano próby spojrzenia na jej dzieje poprzez zbiory i ludzi. Zarys pióra S. Bodniaka został zresztą również potraktowany personalistycznie, autor wyszedł bowiem — nie bez racji — z założenia, że Biblioteka była uzależniona w decydujący sposób od swych posiadaczy. Wydzielił następujące okresy: czasy Tytusa Działyńskiego (twórca i dzieło: 1817-1861), jego syna Jana (1861-1880), Władysława Zamoyskiego (1880-1924); dokonał też charakterystyki zbiorów u progu istnienia Fundacji „Zakłady Kórnickie”. Wykład, bogato udokumentowany materiałem archiwalnym, zakończył Bodniak zwięzłą oceną roli placówki pod zaborami, zwracając uwagę na zbieżność dat powstania jej i kilku innych wielkich księgozbiorów: „Początek Biblioteki zbiega się chronologicznie z aktem, który dał prawne podstawy i istnienie pokrewnej placówce na przeciwległych krańcach ziemi polskiej — Zakładowi Ossolińskich; pierwociny jej działalności wydawniczej schodzą się z powstaniem Biblioteki Raczyńskich, drugiego ogniska umysłowego życia w ówczesnym Księstwie Poznańskim”⁷.

Powyższy zarys został ogłoszony w tomie prac obejmujących dzieje znaczniejszych bibliotek — przede wszystkim naukowych — Wielkopolski i Pomorza. Równocześnie ukazał się pierwszy zeszyt własnego czasopisma Biblioteki Kórnickiej, co oznaczało moment przełomowy w dziejach tej instytucji, która wreszcie zrealizowała dawne zamierzenia w tym zakresie⁸. Na łamach *Pamiętnika Biblioteki Kórnickiej* przypomniano postaci najbardziej dla placówki zasłużone, z jej twórcą na czele⁹; spośród pracowników szczegółowo zajęto się trzema najbardziej zasłużonymi: Kajetanem Wincentym Kielisińskim, Wojciechem Kętrzyńskim i Zygmuntom Celichowskim¹⁰. Wreszcie zarysowano problem pierwszego wydawnictwa Biblioteki¹¹. Wszystkie te tematy zostały znacznie później podjęte na nowo przez kolejne pokolenia badaczy, którzy zweryfikowali lub uzupełnili pierwotne oceny.

Osobne miejsce wśród publikacji jubileuszowych zajmuje syntetyczny artykuł J. Grycza, ówczesnego kierownika Biblioteki Kórnickiej, któ-

⁷ S. Bodniak: Biblioteka Kórnicka. W: Biblioteki wielkopolskie i pomorskie. Poznań 1929 s. 213.

⁸ M. Kosman: „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” — spojrzenie wstecz i perspektywy. *Pam. Bibl. Kór.* 1977 z. 13 s. 5.

⁹ S. Bodniak: Tytus Działyński, s. 13-48 (por. przyp. 6); 2 wyd. W: Wielkopole XIX wieku. T. 1. Poznań 1966 s. 41-73.

¹⁰ J. Grycza: Bibliotekarze kórnickcy, s. 49-76 (por. przyp. 6). — Zob. też P. Michałowski: Kajetan Wincenty Kielisiński 1808-1849. W: Wielkopole XIX wieku. T. 1. Poznań 1966 s. 245-262. — Konflikt między Janem Działyńskim a Wojciechem Kętrzyńskim nakreślił z punktu widzenia tego ostatniego W. Chojnacki: Wojciech Kętrzyński a Wielkopolska. *Rocz. hist.* 1957 R. 23 s. 367-380. — S. K. Potocki: Wkład Zygmunta Celichowskiego w powstanie „Nowin Raciborskich” w świetle jego listu do Kazimierza Langiego. *Kwart. opol.* 1974 R. 20 nr 4 s. 65-68.

¹¹ A. Kawecka - [Gryczowa]: Pierwsze wydawnictwo Biblioteki Kórnickiej. *Pam. Bibl. Kór.* 1929 z. 1 s. 77-84.

ry dotyczy zarówno przeszłości jak i perspektyw placówki. Autor, wybitny organizator, nakreślił jej dzieje, zajął się zbiorami, wydawnictwami obejmującymi 135 tomów, a także działem muzealnym. Stwierdził m.in.: „przeszłość Biblioteki Kórnickiej wytycza jej linię rozwoju na przyszłość, a petyzm dla założyciela i dla świetnej tradycji nakłada na jej włodarzy z góry już pewne zobowiązania. Chodzi mianowicie o dwie kwestie: 1-o czy nadal należy prowadzić Bibliotekę po linii jej dotychczasowego rozwoju, a 2-o czy i jak dalece można i wypada jej zakres działania rozszerzyć, czy nadeszła już chwila przewidywana przez poprzednich właścicieli, aby można ją udostępnić ogółowi, a jeżeli tak, to jakie z tego wysnuć należy konsekwencje”¹².

W owym momencie Biblioteka Kórnicka znajdowała się u progu przełomu, Grycz był świadom potrzeby dostosowania jej do nowych warunków polityczno-kulturalnych a zarazem ścisłego związku między tradycją i przyszłością. Toteż formułując ambitny program reform sięgnął do historii, pragnął bowiem w warunkach Polski odrodzonej stworzyć nowoczesną placówkę naukową o profilu wytyczonym przez Tytusa Działyńskiego.

Wspomniani autorzy nakreślili w ogólnych zarysach koncepcje Tytusa Działyńskiego — gromadzenie księgozbioru, udostępnianie oraz prace wydawnicze, mniej natomiast uwagi poświęcili muzealnom. Dostrzegli ścisły związek między patriotyczną postawą założyciela oraz jego syna Jana — w ramach represji bowiem za ich udział w powstaniach: pierwszego listopadowym, drugiego styczniowym — Biblioteka była opieczętowniana w l. 1830-1837 oraz 1863-1869, przy czym groziła jej wówczas likwidacja.

Ujęcie dziejów Biblioteki w ramach trzech etapów związanych z osobowością właścicieli zamku kórnickiego było uzasadnione, rzeczywiście bowiem decydowali oni o profilu gromadzenia i polityce wydawniczej. Spojrzenie takie jednak pociągało za sobą niebezpieczeństwo personalistycznego traktowania instytucji i pomijania szeregu istotnych czynników subiektywnych (o ile bowiem zwracano uwagę na postacie czołowych bibliotekarzy, to nie uwzględniono zasadniczej kwestii, jaką była podstawa finansowa) i obiektywnych (tendencje rozwojowe w nauce polskiej). Pytanie podstawowe, jakie stawiano, było następujące: czy spadkobiercy dochowywali wierności planom twórcy Biblioteki.

Tytus Działyński (1796-1861) urodzony tuż po utracie niepodległości, wzrastał w kręgu bibliofilskim, reprezentowanym przez J. M. Ossolińskiego, Chreptowiczów, Lubomirskich, Tadeusza Czackiego, Ambrożego Grabowskiego, Samuela Bogumiła Lindego. W momencie, kiedy dawne księgozbiory klasztorne i szlacheckie stawały się bezużyteczne dla dotychczasowych posiadaczy, dążyli oni do gromadzenia takich dzieł dru-

¹² J. Grycz: *Polityka Biblioteki Kórnickiej. Rzut oka w przeszłość i przyszłość. Prz. bibliot. 1929 R. 3 z. 2 s. 113.*

kowanych oraz rękopisów, które w nowych warunkach mogłyby służyć środowiskom naukowym. Przyświecała im myśl patriotyczna: pragnęli ocalić pamiątki świetnej przeszłości narodowej, przede wszystkim zwracali uwagę na Złoty Wiek.

Działyński był jedną z najwybitniejszych postaci Wielkiego Księstwa Poznańskiego; w zakresie mecenatu kulturalnego pierwszej połowy ubiegłego stulecia zajmował czołowe miejsce obok Edwarda Raczyńskiego. Gruntownie wykształcony w naukach humanistycznych, władał biegle łaciną, niemieckim i francuskim, zdobył również wiedzę polityczną. Erudyta, w okresie przed powstaniem listopadowym nosił się z zamiarem napisania monografii Michała Korybuta Wiśniowieckiego na zlecenie Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, które powołało go na swe go członka. Udostępniał wówczas swoje zbiory rękopiśmienne wybitnym uczynym, m.in. Joachimowi Lelewelowi, w zamian korzystając z jego doświadczenia podczas prac edytorskich.

Powstanie przerwało ambitną działalność — w chwili jego wybuchu Działyński posiadał 500 rękopisów i przynajmniej 4000 druków; zdołał wydać pierwszą publikację źródłową (*Pamiętniki Jana Kilińskiego*) i przystąpić do edycji Statutu Litewskiego; planował wówczas (1828) wydanie w trzech tomach zabytków prawodawstwa Wielkiego Księstwa Litewskiego, w związku z czym nawiązał kontakty również z innym wybitnym historykiem, Żegotą Onacewiczem. Myślał także, w dalszej kolejności, o przywilejach nadanych Zakonowi Krzyżackiemu przez władców polskich, następnie zaś o źródłach przypominających potęgę kraju w dobie Jagiellonów. Dostrzegamy tu program, którego realizacja mogła dojść do skutku po kilkuletniej przerwie, kiedy Działyński wrócił do swych dóbr po ich odzyskaniu z rąk pruskich. Przerwy tej nie spędzał beczynnie: choć pozbawiony dochodów, usiłował w dalszym ciągu — przebywając w Krakowie a następnie w Oleszycach pod Przemyślem (wiosce należącej do jego żony Celestyny z Zamoyskich) — gromadzić książki, rękopisy i militaria.

Po powrocie do Kórnik a ze zdwojoną energią przystąpił Działyński do przebudowy zamku, zbierania pamiątek przeszłości i publikowania źródeł historycznych. Obok szeregu utworów takich pisarzy Wieku Złotego, jak Stanisław Orzechowski, czołowe miejsce zajęły *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemques Cruciferorum* (w l. 1855-1856 ukazały się trzy tomy) i *Acta Tomiciana* (za życia edytora ogłoszono osiem tomów). Kontynuacji tych prac oczekiwano od syna, Jana Działyńskiego (1829-1880). Jednakże Jan nie poprzestał na rozwijaniu dzieła ojcowskiego: od czasów młodości czując sympatię do nauk matematyczno-przyrodniczych, podczas przymusowego pobytu w Paryżu otoczył opieką tamtejszych polskich uczonych, przede wszystkim finansując publikacje ich prac.

W działalności Biblioteki Kórnickiej pojawił się więc nowy nurt.

Zerwał z nim Władysław Zamoyski (1853-1924), który objął dobra kórnickie po śmierci wuja i sprawował nad nimi pieczę aż do śmierci. Starał się utrzymać placówkę stworzoną przez dziada, dostrzegając w niej ważny oręż służący obronie polskości, jednakże — sam nie zaangażowany w prace badawcze — ograniczał się do utrzymania dotychczasowych zbiorów (opieka nad nimi spoczywała w rękach Z. Celichowskiego, długoletniego bibliotekarza i zarządcy dóbr). Pierwsze miejsce w staraniach Zamoyskiego zajmował wykup ziemi w celu jej utrzymania w rękach polskich; czynił to w Wielkopolsce i w zaborze austriackim (dobra zakopiańskie, słynny spór o Morskie Oko). Prace wydawnicze kontynuowano powoli ze względu na brak kadr i pieniędzy.

Po odzyskaniu niepodległości należało rozwijać działalność Biblioteki na innej płaszczyźnie — poprzez stworzenie w odrodzonym państwie warsztatu pracy dla humanistów, przede wszystkim dla historyków w nowym środowisku uniwersyteckim — Poznaniu. Byli oni żywo zainteresowani w wykorzystywaniu cennych zbiorów obejmujących nie tylko dobę przedrozbiorową, ale również epokę zaborów, zwłaszcza Wielką Emigrację. Kilkuletnia stagnacja, plany Władysława Zamoyskiego, by zbiory wraz z zamkiem i pałacem poznańskim przekazać narodowi, utworzenie Fundacji (1924-1925) to momenty przełomowe, po których w Kórniku powiały nowe wiatry, kiedy zawitali tam przybyli z Krakowa wytrawni choć młodzi naukowcy, a zarazem znawcy problematyki bibliotecznej. Władysław Pocięcha jednak rychło popadł w konflikt z władzami Fundacji. Do kontynuowania i rozwijania jego planów przystąpił z energią J. Grycz, ale i ten odszedł w 1930 r. Na jego miejsce został powołany S. Bodniak, który kierował placówką — z przerwą wojenną — do końca życia (zm. w 1952 r.).

W drugim dziesięcioleciu okresu międzywojennego sytuacja na zamku kórnickim ustabilizowała się, zatrudniono zespół (czterech bibliotekarzy i muzeolog), który przystąpił do porządkowania i opracowywania zbiorów. Niekorzystnie — ze względu na ograniczone fundusze — kształtowała się sprawa powiększania zbiorów, sprawnie natomiast udzielano informacji o źródłach rękopiśmiennych i starych drukach, które to zadanie osobiście wykonywał S. Bodniak. Coraz większym zainteresowaniem cieszyły się muzealia, liczba zwiedzających osiągała kilka tysięcy osób rocznie. Istotnym sukcesem było — jak już wspomniano — ukazanie się pierwszego zeszytu własnego czasopisma, choć do końca okresu międzywojennego zdołano wydać zaledwie dwa numery *Pamiętnika Biblioteki Kórnickiej*.

Po utworzeniu Fundacji „Zakłady Kórnickie” zajęto się porządkowaniem zbiorów — pozostawiały one bardzo wiele do życzenia — i opracowywaniem inwentarzy, zarówno zbiorów specjalnych (rękopisów, starych druków itd.), jak i druków nowych. Czołowym osiągnięciem stał się katalog druków polskich XVI w., opracowany przez Kazimierza Pie-

karskiego¹⁴. W formie powielanej został rozpowszechniony w małej liczbie egzemplarzy inwentarz pierwszych 1612 sygnatur rękopisów, przygotowany przez W. Pocięchę i S. Bodniaka, częściowo na podstawie danych zestawionych przez Z. Celichowskiego (Kórnik 1930). Równocześnie przystąpiono do badań historycznych obejmujących wieki XVI i XVII oraz czasy porzobiorowe. Wiązało się to w głównej mierze z osobistymi zainteresowaniami W. Pocięchy i S. Bodniaka, a znalazło odbicie również w pierwszych powojennych zeszytach *Pamiętnika*. Dzieje instytucji odzwierciedlały się przede wszystkim w sprawozdaniach okresowych ogłaszanych w *Pamiętniku* przez jej dyrektorów¹⁴.

Druga wojna światowa nie pociągnęła za sobą większych strat w księgozbiorze, bardziej dotknęła natomiast dział muzealny. Po jej zakończeniu energię pracowników pochłaniały początkowo prace porządkowe, po czym przystąpiono do kontynuacji podjętego za czasów W. Pocięchy dzieła porządkowania zbiorów. Ze względu na straty bibliotek wielkopolskich wzrastało poważnie znaczenie materiałów kórnickich, którymi interesowało się żywo poznańskie środowisko naukowe. Forma fundacji przeżywała się w nowych warunkach społeczno-ustrojowych, oczekiwano — w atmosferze niepewności — ostatecznego rozwiązania, przy czym nie było pewne dalsze istnienie placówki: zupełnie realnie rysowała się możliwość przejścia zbiorów muzealnych wraz z zamkiem przez Ministerstwo Kultury i Sztuki, rękopisów i starych druków zaś przez inne instytucje. Ostatecznie rok 1953 przyniósł powołanie w Kórniku jednej z pięciu samodzielnych bibliotek Polskiej Akademii Nauk. Już w owym momencie wydatnie wzrosły zbiory specjalne, zwiększała się też szybko liczba druków nowych. Łączna liczba jednostek wynosiła wówczas 145 000, z tego opracowanych zaledwie ok. 70 000; natomiast po czterech latach zbiory liczyły ponad 242 000 jednostek, w tym opracowanych 238 000¹⁵.

Oznaczało to ogromny postęp w dziedzinie opracowywania: w całości lub niemal zupełnie objęło ono stare druki i rękopisy, a także inne kategorie zbiorów specjalnych. Efektem tych prac były inwentarze, co dało w niektórych wypadkach okazję do publikacji¹⁶. W piętnaście lat po utworzeniu Biblioteki Kórnickiej PAN zaczęły się pojawiać przyczynki związane z historią placówki¹⁷. W dalszym jednak ciągu zasadnicze

¹⁴ Katalog Biblioteki Kórnickiej. T. 1: Polonica XVI-go wieku. Zest. K. Piekarski: Kórnik 1929; T. 1 cz. 2: Nowe nabytki i uzupełnienia. Oprac. P. Buchwald-Pelcowa. Wrocław 1969. — Zob. też M. Muszyński: Prowienicenie poloników XVI w. w zbiorach Biblioteki Kórnickiej. *Pam. Bibl. Kór.* 1977 z. 13 s. 145-270.

¹⁵ *Pam. Bibl. Kór.* 1930 z. 2 s. 123-125, 1939/1946 z. 3 s. 315-330, 1947 z. 4 s. 216-219.

¹⁶ S. Weyman: Biblioteka Kórnicka pod egidą Polskiej Akademii Nauk (1954-1966). *Pam. Bibl. Kór.* 1968 z. 9/10 s. 593.

¹⁷ Zob. A. Męczyński: Przewodnik po katalogach i informatorach Biblioteki Kórnickiej PAN. *Pam. Bibl. Kór.* 1973 z. 11 s. 327-334.

¹⁸ W pierwszych kilkunastu latach powojennych nie podejmowano badań nad historią Biblioteki; sięgnął do niej natomiast — mając na uwadze sformułowanie programu wydawniczego — w artykule napisanym jeszcze przed wybuchem wojny W. Pocięcha: W sprawie wydawnictwa „Aktów Tomljanów”. *Pam. Bibl. Kór.* 1939/1946 z. 3 s. 9-41. — Późniejsza publikacja to Cz. Kubalika: Tytuła Działyńskiego data i miejsce urodzenia. *Pam. Bibl. Kór.* 1968 z. 9/10 s. 576-584. — Wcześniej dokonał próby nakreślenia prac edytorskich w okre-

miejsce zajmowała charakterystyka materiałów — z tym, że można było już pomyśleć o uzupełnianiu wcześniejszych publikacji¹⁸ oraz o grunтовых i zakrojonych na szeroką skalę katalogach¹⁹.

Pod koniec 1976 r. liczba nowych druków przekroczyła 235 000 woluminów, zbiory specjalne i materiały fototechniczne wynosiły 140 000 jednostek, kadra zaś wzrosła do 57 osób zatrudnionych w pełnym wymiarze godzin. W skład tego zespołu wchodziło 5 pracowników naukowobadawczych (w tym 3 docentów) i 7 bibliotekarzy dyplomowanych. Znacznie powiększony zespół był w stanie podjąć nowe zadania, m.in. prace z dziejów już 150-letnich własnej instytucji.

Kolejny jubileusz zaczęły poprzedzać najpierw pojedyncze, a następnie coraz liczniejsze publikacje, z których wyłaniał się nowy i pełniejszy obraz dziejów Biblioteki Kórnickiej; towarzyszyły im studia nad samym Kórnickiem i regionem oraz związanymi z Biblioteką ludźmi. Publikacje dotyczące Biblioteki koncentrowały się na wieku XIX: dotyczyły depozytów emigracyjnych²⁰, planów wydawniczych Tytusa Działyńskiego związanych z zabytkami prawodawstwa Wielkiego Księstwa Litewskiego²¹, wreszcie pomyślano o dwutomowym zbiorze, który stanowiłby punkt wyjściowy do przygotowania monografii. Zrealizowana została część pierwsza projektowanego wydawnictwa w postaci opartej na bogatej podstawie źródłowej zeszytu *Pamiętnika...* (1976 z. 12), nasświetlającego niektóre momenty działalności placówki pod zaborem pruskim. Pierwsze zagadnienie, jakie tu zostało poruszone, to kontrowersyjny problem początków Biblioteki²². Zasadnicze znaczenie dla dalszych badań ma odpowiedź na pytanie: jakie były podstawy finansowe placówki w latach zaborów i tuż po odzyskaniu niepodległości²³.

Postać twórcy Biblioteki w dalszym ciągu fascynuje piszących, którzy podejmują takie zagadnienia, jak początki działu muzealnego i związek „pamiętek narodowych” z ogólnym programem Tytusa Działyńskiego²⁴, jego prace wydawnicze oraz ewolucja programu edytorskiego pod

sie przedfundacyjnym T. Kowański: Działalność wydawnicza Biblioteki Kórnickiej do roku 1925. *Pam. Bibl. Kór.* 1959 z. 7 s. 93-140. Temat ten wymaga dalszych szczegółowych badań (por. przyp. 20).

¹⁸ Por. przyp. 13.

¹⁹ J. Zajączko: Katalog rękopisów średniowiecznych Biblioteki kórnickiej. Wrocław 1953. — A. Mezyński: Katalog korespondencji Działyńskich, Zamoyskich i rodzin spokrewnionych ze zbiorów Biblioteki Kórnickiej XVII-XX w. Wrocław 1972. — Katalog rękopisów staropolskich Biblioteki Kórnickiej XVI-XVIII w. T. 1: Oprac. R. Marciniak, M. Muszyński, J. Wiesiołowski. Wrocław 1971.

²⁰ D. Bolewska: Biblioteka Batignolska jako depozyt w Kórniku (1874-1925). *Pam. Bibl. Kór.* 1973 z. 11 s. 5-22.

²¹ R. Marciniak: Statuty litewskie w planach wydawniczych Tytusa Działyńskiego. *Pam. Bibl. Kór.* 1973 z. 11 s. 41-55. Rola Działyńskiego nie dostrzeżona na ogół literatura związana z recepcją i echemi Statutów.

²² R. Marciniak: Biblioteka... (por. przyp. 6); —: Księgozbiór Augusta Działyńskiego (1715-1759) wojewody kaliskiego. *Pam. Bibl. Kór.* 1976 z. 12 s. 191-235 (praca dotyczy zasobu, który częściowo wszedł w skład zbiorów kórnickich; zawiera inwentarz księgozbioru wojewody).

²³ S. K. Potocki: Podstawy finansowe Biblioteki Kórnickiej w latach 1826-1924. *Pam. Bibl. Kór.* 1976 z. 12 s. 19-47. Prowadzone są studia nad tym zagadnieniem dla okresu fundacji „Zakłady Kórnickie”.

²⁴ J. Kaźmierczak: Funkcje ideowe kórnickiej rezydencji Tytusa Działyńskiego. *Pam. Bibl. Kór.* 1976 z. 12 s. 49-63. —: Tytusa Działyńskiego zbiór pamiętek narodowych w Kórniku. (Artykuł przewidziany do druku) — B. Dolczewska: Zabytki złotnicze w zbiorach kórnickich. *Pam. Bibl. Kór.* 1978 z. 14 (w druku).

względem treści i metod²⁵. Biblioteka znalazła swego badacza również dla okresu Jana Działyńskiego (1861-1868), kiedy dotknął ją drugi sekwestr i była opieczetowana przez władze w l. 1863-1868, ale wkrótce „stała w rzędzie liczących się bibliotek prywatnych, bądź tak jak ona przeżywających trudne i pracochłonne reorganizacje, bądź rozpoczynających dopiero swoją działalność” oraz włączyła się do „akcji odbudowy polskiego bibliotekarstwa”²⁶.

Czasy dalsze to w zasadzie biała plama — znamy zaledwie zarysy dziejów placówki po 1880 r. Konieczne jest m.in. nowe spojrzenie na pięćdziesięcioletnią przeszłość działalności Z. Celichowskiego — bibliotekarza, naukowca, edytora, administratora majątków, utalentowanego popularyzatora wiedzy a zarazem urodzonego społecznika. Należy przedstawić — dysponujemy już artykułem o rękopisach²⁷ — wykorzystanie starych druków przez badaczy. Nieznana karta — to doba Fundacji²⁸. Zweryfikowano wysuwane tuż po wojnie opinie na temat lat okupacji²⁹. Rozpoczęto badania nad okresem najnowszym, z myślą o programie perspektywicznym działalności instytucji³⁰.

Już dziś wiadomo, że nie wystarczy jeszcze jeden tom studiów, by przystąpić do monografii obejmującej 150-lecie, pojawiają się bowiem nowe problemy, szereg już opracowanych zaś wymaga ponownej analizy. Biblioteka znajduje się w nader korzystnej sytuacji, dysponuje bowiem niemal kompletną podstawą źródłową do swych dziejów, zwłaszcza po 1869 r.³¹

²⁵ H. Chłopocka: Edytorstwo naukowe Tytusa Działyńskiego. *Pam. Bibl. Kór.* 1978 z. 12 s. 65-91; — Ignacy Zakrzewski, wydawca Kodeksu dyplomatycznego Wielkopolski i Lit-
z. ac res gestae. *Pam. Bibl. Kór.* 1978 z. 14 (w druku). — Twórcy Biblioteki dotyczy też
studium Z. Nowak: Proces Tytusa Działyńskiego w latach 1831-1838 z rządem pruskim
o zasekwestrowane dobra kórnickie (*Pam. Bibl. Kór.* 1976 z. 12 s. 93-115), który weryfikuje
niektóre dawniejsze ustalenia biograficzne, m.in. rzekomy wyrok śmierci wydany na hra-
biego przez władze rosyjskie i przedstawia jego sytuację w latach po powstaniu listopado-
wym. — Ze schyłkowym okresem życia Tytusa Działyńskiego wiąże się praca S. K. P o t o c-
kiego: Jan Nepomucen Romanowski (1831-1881) bibliotekarz kórnicki. *Pam. Bibl. Kór.*
1977 z. 13 s. 55-65.

²⁶ A. Mężysłowski: Biblioteka Kórnicka Jana Działyńskiego. *Pam. Bibl. Kór.* 1976 z. 12
s. 174 i 175; —; Towarzystwo Nauk Ścisłych w Paryżu w świetle archiwaliów Biblioteki
Kórnickiej. *Stud. Mater. Dziej. Nauk* Ser. C 1974 z. 18 s. 43-86; —; Stowarzyszenie Pomocy
Naukowej w Emigracji (1868-1880) w koncepcji Jana Działyńskiego. *Kwart. Hist. Nauk* 1974
R. 19 nr 1 s. 71-92; —; Wydawnictwa Jana Działyńskiego. *Pam. Bibl. Kór.* 1978 z. 14 (w dru-
ku). — Zob. też W. M o l i k: Działyński jako mecenas nauki i sztuki. Warszawa 1974. Rec.:
S. P o t o c k i: Z badań nad mecenasem Jana Działyńskiego. *Rocz. hist.* 1975 R. 41 s. 152-157.
T. A l e k - K o w a l s k i: Formy organizacji i popierania nauki w Wielkopolsce. Wrocław
1970.

²⁷ R. Marciniak, J. Wiesiołowski: Rękopisy Biblioteki Kórnickiej warsztatem
pracy naukowej. *Pam. Bibl. Kór.* 1977 z. 13. — Cenne informacje zestawil S. K. P o t o c k i
(Współpracownicy Biblioteki Kórnickiej od połowy XIX w. do r. 1924 (*Pam. Bibl. Kór.* 1976
z. 12 s. 237-248), który również omówil genezę idei fundacyjnej (Miejsce biblioteki w kon-
cepcjach fundacji kórnickiej. *Pam. Bibl. Kór.* 1978 z. 14 w druku). — Tamże zostanie opubli-
kowany artykuł Z. N o w a k: Przejście dóbr kórnickich przez Władysława Zamoyskiego w
spadku po Janie Działyńskim.

²⁸ Dysponujemy tu sześciami materiałowymi Z. S k o r u p s k i e j: Władysław Pocięcha
w Bibliotece Kórnickiej (*Pam. Bibl. Kór.* 1959 z. 7 s. 479-495) i Z. K a l i s z a: Józef Grycz
w Bibliotece Kórnickiej (*Pam. Bibl. Kór.* 1978 z. 14 w druku). Tenże przygotował artykuł:
Biblioteka Kórnicka w koncepcjach W. Pocięchy i J. Grycza. — Zob. też M. K o s m a n:
Rola Biblioteki Kórnickiej w życiu poznańskiego środowiska naukowego XIX i pierwszej
połowy XX wieku. *Kron. M. Pozn.* 1977 nr 2.

²⁹ M. Ł u c z a k: Biblioteka Kórnicka w okresie okupacji 1939-1945. *Pam. Bibl. Kór.*
1976 z. 12 s. 177-189; —; Wykaz strat wojennych z lat 1939-1945 w Bibliotece Kórnickiej. *Pam.*
Bibl. Kór. 1978 z. 14 (w druku).

³⁰ W przygotowaniu artykułu M. K o s m a n a: Ostatnie lata Fundacji; Biblioteka Kór-
nicka w Polsce-Ludowiej.

³¹ Dla okresu 1868-1923 dysponujemy Archiwum Bibliotecznym gromadzonym przez
Z. Celichowskiego. Przygotowany już został do druku przez S. K. P o t o c k i e g o Katalog
Archiwum Bibliotecznego Biblioteki Kórnickiej 1868-1923. Zespół ten, złożony z 295 jednostek,

Wreszcie należy odpowiedzieć na pytanie, czy punkt wyjścia dla periodyzacji stanowią wydarzenia z historii polskiej kultury czy też kwestie wewnętrzne: a więc — rok 1918/1919 czy 1924/1925? 1945 czy 1953?

Bez wątpienia zamkniętą epokę stanowią czasy zaborów, kiedy Kórnik był ważnym punktem, gdzie podtrzymywano kult historii, przypomiano świetne karty z przeszłości kraju i przyczyniano się do ożywienia studiów historiograficznych. Program Tytusa Działyńskiego podtrzymywał jego syn Jan, który przy tym podjął niefortunną myśl publikowania prac matematyczno-przyrodniczych, poważnie zadłużając majątek³². Na uwagę zasługuje — w bardzo trudnej sytuacji finansowej — patriotyczna postawa W. Zamoyskiego. Fundacja — przy wszystkich swych brakach — oznaczała stabilizację, była okresem przejściowym między czasami zaborów a zorganizowaniem w ramach Polskiej Akademii Nauk nowoczesnej placówki, która — przechodząc nieodwrotną ewolucję — zdołała zachować swój kierunek zadań, sformułowany u progu istnienia, rozwinąć studia historyczne i udostępnić szerokim kręgom zgromadzone w ubiegłym stuleciu muzealia.

MARCELI KOSMAN

THE KÓRNIK LIBRARY

The Library was founded one hundred and fifty years ago in Kórnik (near Poznań, where it was partly transported in 1957) by the earl Tytus Działyński who, like many others Polish aristocrats in the time of lost independence of the country, used to collect books and manuscripts connected with the history and culture of Poland before the partitions. He had been gathering archival materials and old prints since 1817, then on a larger scale since 1826 when he took possession of Kórnik. He not only financed purchases but also undertook publication of most precious historical sources (works of 16th century authors, *Acta Tomiciana*, materials concerning history of the Polish-Lithuanian Union). That work was continued by his son (the edition of the *Codex Diplomaticus*). The Library was intended for maintaining national spirit. In 1927 it was legated by Władysław Zamoyski to the Polish nation. Since 1953 it has been an institution of the Polish Academy of Sciences. The sources concerning the history of the Library are abundant. Investigators have been mainly concentrating their attention on the 19th century, but there have been also going on studies on the recent times. The series of historical studies is intended to be closed by a monograph on the Library.

składa się m.in. z korespondencji (odchodzącej i przychodzącej; w tym również kwerendy, dane o wypożyczeniach i zakupach) z osobami i instytucjami, z materiałów związanych z *Acta Tomiciana* i innymi wydawnictwami, zarządem Biblioteki, z inwentarzy i katalogów zbiorów własnych oraz oferowanych Kórnikowi do nabycia. Zawiera również informacje na temat innych ówczesnych bibliotek polskich.

³² O ile wydawnictwa Tytusa Działyńskiego rozchodziły się natychmiast, o tyle publikacje finansowane przez jego syna (z zakresu nauk ścisłych) do dziś zalegają w ogromnych nakładach magazyny biblioteczne. Nie znalazły zainteresowania w swoich czasach, dziś mają jedynie znaczenie archiwalne, stąd — skoro nie znajdują szerszego zainteresowania — dolżewa decyzja przekazania ich niemal w całości na przemiał. Czas wykazał, że mecenat Jana Działyńskiego w tym zakresie był krokiem fałszywym.

HALINA CHAMERSKA

UWAGI W SPRAWIE PRAC NAUKOWOBADAWCZYCH
W DZIEDZINIE INFORMACJI NAUKOWEJ*

Plan prac badawczych naszkicowany przez dyrektora Instytutu INTE obejmuje istotnie problematykę, której opracowanie posunie z pewnością znacznie realizację prac nad SINTO. Cieszy zwłaszcza zapowiedź podjęcia czy kontynuacji tematyki o charakterze podstawowym. Wydaje się jednak, że na ten typ badań należałoby przeznaczyć nieco więcej niż 20% nakładów; pozwoliłoby to na rozszerzenie wachlarza tematów. Instytut INTE jest przecież centralną instytucją naukową w dziedzinie informacji naukowej, ma — w stosunku do innych placówek — o wiele większe możliwości (finansowe, kadrowe i in.) prowadzenia poważnych prac teoretycznych. Za prace tego typu Instytut winien więc wziąć na siebie znaczną część odpowiedzialności. Także problemy metodologiczno-organizacyjne o bezpośrednim znaczeniu praktycznym domagałyby się chyba większego procentowego udziału w globalnej puli środków finansowych. Wprawdzie powszechnie wiadomo, iż jesteśmy zapóźnieni w stosowaniu automatyzacji dla celów informacji naukowej (stąd owe 70% nakładów na te prace), ale wiadomo także, iż dobre przygotowanie organizacyjne placówek informacyjnych pracujących tradycyjnymi metodami niezmiernie ułatwia ich przestawienie na działalność w systemach zautomatyzowanych.

Przechodząc do bardziej szczegółowych zagadnień chciałabym wskazać na te prace, które z naszego, bibliotecznego punktu widzenia byłyby szczególnie pożądane. Przede wszystkim idzie tu o wymagające dużych nakładów i zabiegów (na które nie zawsze stać biblioteki) prace eksperymentalne nad automatyzacją wewnętrznych prac bibliotecznych (wypożyczanie, transport itd.). Biblioteki nigdy nie dysponowały takimi finansowymi możliwościami jak sieć ośrodków informacyjnych, stąd trudności w prowadzeniu tych prac, których rola w usprawnianiu obsługi użytkowników jest oczywista. To samo można by powiedzieć o pracach studialnych z zakresu budownictwa bibliotek i innych placówek infor-

* W związku z artykułem K. Fiałkowskiego: Główne kierunki prac naukowo-badawczych i projektowych dla systemu SINTO. *Prz. bibliot.* 1977 R. 45 z. 2 s. 109-115.

macyjnych — przecież warunki, w jakich one będą w przyszłości działać, są wyjątkowo ważne dla wdrażania procesów informatycznych. Chodziło by tu przede wszystkim o dość szeroko zakrojoną akcję wyjazdów zagranicznych w celu zapoznawania się z najnowszymi rozwiązaniami w innych krajach.

Należałoby też rozwinąć badania w zakresie szeroko rozumianej tematyki prawnej, związanej z organizacją i funkcjonowaniem podsystemów krajowych i ze statusem różnych kategorii pracowników. Już dziś trzeba by zwrócić uwagę na te sprawy.

Z tematów bardziej szczegółowych chciałabym poruszyć zagadnienie czytelnictwa prasy technicznej, które należałoby zbadać źródłowo w sposób o wiele szerszy, niż to dotąd można było robić siłami indywidualnymi.

I wreszcie — brak w omawianym artykule zapowiedzi prac o charakterze syntetycznym, na które jest obecnie tak wielkie zapotrzebowanie. Być może zresztą, znajdują się one w szczegółowym wykazie prac, którego ze zrozumiałych względów autor nie mógł załączyć.

Oczywiście, życzenia pod adresem Instytutu INTE można by mnożyć, ale najważniejsze jest to, iż główne kierunki prac podjętych i podejmowanych już służą i będą nadal służyły nie tylko potrzebom organizacji SINTO, ale także wielu innym poczynaniom.

Od Redakcji: Oczekujemy dalszych wypowiedzi w dyskusji nad programem prac naukowobadawczych w dziedzinie informacji naukowej — ze szczególnym uwzględnieniem problematyki bibliotek i ich roli w SINTO.

**SYSTEM WYSZUKIWANIA INFORMACJI Z ZAKRESU METALURGII ŻELAZA
W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ AKADEMII GÓRNICZO-HUTNICZEJ W KRAKOWIE**

Współpraca dwu placówek: Branżowego Ośrodka Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej Instytutu Metalurgii Żelaza (BOINTE IMŻ) w Gliwicach oraz Biblioteki Głównej AGH w Krakowie stała się przykładem zwyciężającej idei integracji w dziedzinie działalności informacyjnej. Znalazło to wyraz w uruchomieniu w maju 1976 r. w Bibliotece Głównej AGH Systemu Wyszukiwania Informacji Naukowej i Technicznej (WINT) z zakresu metalurgii; służy on zarówno do wyszukiwania retrospektywnego, jak i do selektywnej dystrybucji informacji bieżącej.

System ten został opracowany w BOINTE IMŻ w Gliwicach przy współpracy z Instytutem Maszyn Matematycznych (IMM) — Oddział Śląski w Katowicach. Biblioteka Główna AGH zakupiła oprogramowanie systemu w IMM, a taśmy magnetyczną z danymi bibliograficznymi otrzymuje w ramach współpracy z IMŻ bezpłatnie. System został przygotowany do eksploatacji na maszynie cyfrową ODRA serii 1300, przy czym w Gliwicach wykorzystuje się obecnie ODRE 1305, a Biblioteka Główna AGH ma zapewniony dostęp do ODRE 1304 w ośrodku obliczeniowym Uczelni. Oprogramowanie WINT zostało opracowane w języku PLAN-3.

Taśmy z nowymi danymi otrzymuje Biblioteka raz na kwartał i wtedy też rozsyła do użytkowników serwisy informacyjne wg zgłoszonych tematów, czyli — jak się to zwykle określa w systemach Selektywnej Dystrybucji Informacji (SDJ) — wg profili użytkowników. Na koniec marca 1977 r. System przygotował serwisy dla ok. 170 profili zaobonowanych przez ok. 80 użytkowników. (Liczby użytkowników nie można ustalić ściśle ze względu na to, że niejednokrotnie serwis zamawiany jest na nazwisko określonego profesora, a korzysta zeń zespół osób zainteresowanych daną tematyką). Można również korzystać z Systemu WINT wyszukując informację jednorazowo z pełnego zestawu taśm magnetycznych, obejmującego dane od 1973 r. System obsługiwany jest m.in. przez metalurga-informatyka, co zapewnia poprawne opracowywanie profili użytkowników.

Zawartość treściowa Systemu to szeroko pojęta problematyka metalurgii żelaza uwzględniająca w niewielkim zakresie pewne pogranicza (odlewnictwo, obróbka itd.). Jako dokumenty źródłowe wykorzystywane są w Systemie przede wszystkim wybrane artykuły z najważniejszych czasopism obcych i polskich w zakresie metalurgii żelaza, materiały z konferencji, patenty i literatura firmowa. Miesięczny przyrost opisów dokumentów wynosi ok. 1500 pozycji.

Jednostką informacji, którą operuje System, jest zapis indeksowy (opis dokumentu), który zawiera następujące elementy:

7301, 00137	nr notatki
WEBER R. A.	nr zeszytu
SCHICKS H.	rok
	autorzy
14042	kraj — deskryptor z tezaurusa
AUGUST THYSSEN-HUTTE	kraj
BADANIE ODWĘGLANIA CIEKŁEJ	tłumaczenie tytułu na jęz. polski
STALI W PRÓZNI	tłumaczenie tytułu na jęz. polski
CIRC. INF. TECHN., T. 29, 1972	
Nr 10, S. 2107-2127, 13 RYS.,	
1 TABL., 22 ODS.	źródło
00007, 15106, 15596, 15631	deskryptory wg tezaurusa
SUS244LC*SUS27ULC*SUS33ULC*	
AIS1446ULC*ASTMER34ILC*Y309ULC*	
Y316LULC*	znaki skali
TŁUMACZENIE ZE STAHL U. EISEN	
NR 14, 1972	dodatkowe informacje

Do indeksowania wchodzących do Systemu dokumentów, a także do wyszukiwania informacji służy *Tezaurus. Metalurgia żelaza* opracowany przez zespół pracowników BOINTE IMŻ, wydany w 1972 r., aktualizowany bieżąco. Wszystkie deskryptory w tezaurysie zaopatrzone w symbole cyfrowe, co wydaje się jego bezpośrednim użytkownikom korzystne zarówno ze względów technicznych, jak i organizacyjnych. Względy techniczne to łatwiejsze operowanie cyfrowymi oznaczeniami deskryptorów umożliwiającymi kontrolę i wyszukiwanie maszynowe, względy organizacyjne to możliwość uzupełniania deskryptorów w toku rozwoju tezaurusa bez burzenia jego porządku alfabetycznego. Tezaurus jest zhierarchizowany, posiada więc deskryptory węższe i szersze, a także „kojarzeniowe”. Ostatnie są wyznaczone zależnościami różnych typów, z których najważniejsze to: część — całość oraz przyczyna — skutek.

Dla indeksującego fakt, że dany deskryptor posiada deskryptory węższe (podporządkowane), jest sygnałem, że powinien na się przekonać, czy nie można opisać dokumentu za pomocą deskryptorów bardziej szczegółowych. Przy wyszukiwaniu natomiast deskryptor jest traktowany jako suma logiczna jego samego i podporządkowanych mu deskryptorów.

W IMŻ System służy nie tylko do wyszukiwania informacji i sporządzania zestawień na życzenie użytkownika, ale posiada również programy dla celów wydawniczych. Podstawowymi wydawnictwami systemu są: *Informacja Ekspresowa (IE)* oraz *Przegląd Dokumentacyjny Hutnictwa (PDH)*. Szczególnie ważne są indeksy do *IE* ze względu na to, że ułatwiają wyszukiwanie informacji w trybie tradycyjnym. Są to: *Indeks rzeczowy* w układzie: deskryptor w postaci literowej — nr dokumentu (tzn. nr zapisu w *IE*), *Indeks autorów* w układzie: autor — nr dokumentu, *Indeks gatunków stali* w układzie: znak stali — nr dokumentu. Biblioteka Główna AGH nie użytkuje programów wydawniczych Systemu, gdyż prenumeruje oba wydawnictwa (*IE* i *PDH*), a tworzenie własnych wydruków byłoby w tym przypadku nieekonomiczne. W związku z tym, że dane zawarte na taśmach magnetycznych odpowiadają treści *IE* oraz *PDH*, trzeba zaznaczyć, iż pozycje pochodzące z *IE* posiadają wyłącznie opis bibliograficzny oraz deskryptory w postaci cyfrowej, natomiast w *PDH* występuje oprócz opisu bibliograficznego także krótka analiza.

Wielką zaletą Systemu w porównaniu z innymi działającymi w naszym kraju systemami SDI jest to, że wszystkie dokumenty źródłowe, których zażądałby użytkownik w wyniku eksploatacji Systemu, są dostępne w Polsce, a w szczególności w dwu placówkach: w bibliotece BOINTE IMŻ oraz w Bibliotece Głównej AGH. Obie wymienione instytucje mają również pracownię repro- i kserograficzne, co umożliwiłoby użytkownikom zamawianie dokumentów wtórnych.

Zapytania użytkowników wpływające do Biblioteki są rejestrowane kolejno przez Oddział Informacji Naukowej, a następnie przez pracownika obsługującego system, przekładane na język deskryptorowy i układane w odpowiednie zdania logiczne, powiązane operatorami Boole'owskimi, jak:

suma logiczna + (lub) — alternatywa
iloczyn logiczny * (i) — koniunkcja
negacja logiczna — (wyłączenie)

oraz nie-Boole'owskim znakiem ↑, który informuje, że odszukiwany ma być deskryptor lub deskryptory logicznie podporządkowane, co wynika z hierarchizacji tezaury. Pytania mogą być zdaniami złożonymi, budowanymi zgodnie z zasadami składni przy użyciu nawiasów, np. jeżeli pytanie użytkownika brzmi: „wady spoin blach cienkich”, to buduje się dla niego następujące zdanie logiczne: (Blacha cienka + Blacha walcowana na zimno + Blacha taśmowa) * (15 + Spawanie + spoina + +wada spoiny), przy czym 15 oznacza numer działu w IE. System dopuszcza bowiem taką możliwość, że deskryptorem staje się numer odpowiedniego działu *Informacji Ekspresowej*. W związku z tym, że w tezaurynie każdemu deskryptorowi przypisany jest symbol cyfrowy, to samo zdanie będzie miało następującą postać: (02037 + 02184 + 02142) * (15 + 24472 + 24822 + 29386).

Poszukiwania prowadzi się zwykle dla pewnych partii pytań (pakietów), nie zaś dla pytań pojedynczych, gdyż byłoby to nieekonomiczne. Dopuszczalne jest jednorazowe wyszukiwanie do stu pytań, podobnie jak w innych znanych systemach wyszukiwania informacji przy zastosowaniu EMC.

Gotowe zestawienia drukuje się na drukarce wierszowej. Zawierają one tytuł (temat pytania), adres zamawiającego pytanie, pytanie w postaci sformalizowanej oraz wykaz dokumentów. W Bibliotece Głównej AGH opracowano instrukcję dla użytkowników Systemu, którą otrzymuje każdy zgłaszający swój udział w Systemie.

Okazuje się, że adaptacja Systemu, mimo otrzymania pełnej dokumentacji z IMM i pomocy udzielanej przez BOINTE IMŻ, sprawiła wiele kłopotów zespołowi informatyków z biblioteki. Otóż zarówno sprawy sprzętowe, jak i pewna odmienność potrzeb użytkowników rekrutujących się spośród pracowników nauki spowodowały zakłócenia w początkowej fazie eksploatacji Systemu. Charakterystyczne, że użytkownicy, z którymi obsługujący System kontaktowali się bieżąco, wykazywali tendencje do zbyt szeroko sformułowanych pytań, co w rezultacie dawało „tasiemcowe” wydruki. Zwracanie im uwagi na to, by formułowali swój profil bardziej szczegółowo, nie trafiało im do przekonania, zwłaszcza na początku działania Systemu. Niektórzy użytkownicy dopiero po otrzymaniu i przejrzeniu pierwszych partii wydruków starali się bardziej zawęzić swoje tematy. Inni jednak nadal pozostali przy pytaniach szeroko sformułowanych twierdząc, że takie właśnie odpowiedzi są im przydatne. Wynika to prawdopodobnie z niepokoju, by nie utracić jakiegokolwiek ważnej informacji, przedkładają więc w tym przypadku „pełność” nad relewantność.

Na spotkaniu z użytkownikami, mniej więcej po kilku miesiącach eksploatacji Systemu, wyrażali oni na ogół pełną jego akceptację twierdząc, że jest on im przydatny w pracy naukowej. Naturalnie byli i niezadowoleni, ci jednak rekrutują się

głównie spośród grupy ludzi, którym System nie dał odpowiedzi, gdyż pytania ich wykraczały poza jego zakres tematyczny.

Obecnie System jest prawie wyłącznie wykorzystywany przez pracowników AGH. W okresie późniejszym przewiduje się udostępnienie go również innym zainteresowanym placówkom na terenie Krakowa.

Wanda Pindłowa

TERMINOLOGIA INFORMACJI NAUKOWEJ

Terminologija informatiki. (Bibliografičeskij ukazatel' rabot). Naučný redaktor A. I. Michajlov. Moskva: Vsesojuznyj Institut Naučnoj i Techničeskoj Informacii 1976, 126 s. Itogi Nauki i Techniki. Serija Informatika t. 1.

W moskiewskim Wszzechzwiązkowym Instytucie Informacji Naukowej i Technicznej (WINITI) została opracowana retrospektywna bibliografia publikacji dotyczących terminologii informacji naukowej i dziedzin z nią związanych. Bibliografia, mająca charakter obszernego przeglądu literatury, została opracowana na podstawie materiałów zawartych w zeszytach czasopisma abstraktownego *Riefieratiwnyj Zurnał*. 59: *Informatika*, wydanych w l. 1963-1974. Składa się na nią ponad 1600 pozycji poświęconych terminologii inforamcji naukowej i dziedzin pokrewnych, takich jak: bibliotekoznawstwo, bibliotekarstwo, bibliografia, wiedza o książce, archiwistyka, patentoznawstwo, informatyka, lingwistyka, cybernetyka itp. Znaleźć tu można także publikacje terminologiczne z zakresu dziedzin i dyscyplin pełniących w informacji funkcje usługowe, np. poligrafii, reprografii a nawet elektroniki. Zakres bibliografii jest więc dosyć rozległy, a dobór materiałów jest wyrazem kompleksowości i interdyscyplinarności dziedziny, jaką jest informacja naukowa.

Z punktu widzenia zasięgu formalnego bibliografia obejmuje: słowniki definicyjne, wykazy terminów, encyklopedie, leksykony, podręczniki, normy terminologiczne, zalecenia normalizacyjne, tezaury, wykazy skrótów używanych w pracach informacyjnych oraz bibliografie słowników i norm terminologicznych. Uwzględniono w niej także artykuły z czasopism i inne publikacje obrazujące różne aspekty prac teoretycznych i praktycznych poświęconych zagadnieniom terminologii naukowo-technicznej, w tym głównie terminologii informacji naukowej i dziedzin z nią związanych.

Chronologiczny zasięg bibliografii, wyznaczony przez daty wydania zarejestrowanych dokumentów (różny od zasięgu uwzględnionych roczników *Riefieratiwnogo Zurnała*), nie jest wyraźnie określony. Na podstawie analizy materiałów można stwierdzić, że najwcześniejsze publikacje sięgają lat czterdziestych i obejmują przede wszystkim terminologię bibliotekarstwa i bibliografii (np. *Vocabulaire technique des bibliothécaires, bibliophiles et bibliographes*. Montréal 1943), natomiast ostatnie rejestrowane w wykazie wydawnictwa pochodzą z 1974 a nawet 1975 r.

Zasięg językowy i terytorialny nie jest ograniczony. W bibliografii odnaleźć można publikacje azerbejdżańskie, chińskie, japońskie, tureckie i inne. Rejestrowane są tu liczne wydawnictwa w tzw. „trudnych” językach europejskich, jak: węgierski, fiński, estoński itp. Krótkie adnotacje umożliwiają czytelnikowi orientację w poszczególnych pozycjach.

Praca przeznaczona jest dla szerokiego kręgu specjalistów w dziedzinie informacji naukowej (pracowników naukowych i praktyków), wykładowców oraz słuchaczy kursów i studiów informacji naukowej.

Bibliografia składa się z dwóch części. W pierwszej zawarto informacje o opra-

cownikach leksykograficznych różnych typów ujęte w następujące rozdziały: 1) Słowniki i wykazy terminologiczne; 2) Leksykony, encyklopedie, poradniki 3) Normy i zalecenia terminologiczne w układzie: ZSRR, RWPG, ISO oraz kraje opracowania w szeregu alfabetycznym; 4) Tezaurusy; 5) Słowniki i wykazy skrótów; 6) Bibliografie słowników i norm terminologicznych.

Druga część zawiera opisy publikacji dotyczących różnych aspektów działalności terminologicznej w skali światowej. Materiał tej części został uporządkowany w następujących grupach tematycznych: 1) Prace ogólnoteoretyczne dotyczące terminologii naukowo-technicznej; 2) Kształtowanie się terminologii informacji naukowej i dziedzin związanych; 3) Prace zawierające określenia poszczególnych pojęć z zakresu informacji naukowej; 4) Prace terminologiczne prowadzone przez organizacje narodowe i międzynarodowe; materiały z konferencji, sympozjów, zjazdów.

Pozycje bibliograficzne są w obrębie poszczególnych rozdziałów i grup tematycznych ułożone w porządku alfabetycznym nazw autorów lub tytułów publikacji, przy czym publikacje radzieckie tworzą oddzielne grupy wykazane na początku spisów. Zastosowano ciągłą numerację wszystkich pozycji. Systematyczny układ rzeczowy w ramach wydzielonych grup tematycznych umożliwi czytelnikom łatwe dotarcie do poszukiwanych opisów. Pewnym utrudnieniem jest jednak brak zapisów wielokrotnych, praktycznych ze względu na to, że przy zastosowaniu układu systematycznego nie zawsze można sklasyfikować dokumenty posługując się tylko jednym przedziałem rzeczowym. Niedogodność tę można zaobserwować na przykładzie polskiej normy PN-70/N-01158 *Skróty wyrazów typowych w opisie bibliograficznym i katalogowym*, która została wykazana tylko w spisie norm terminologicznych, a nie figuruje w grupie Słowniki i wykazy skrótów. Sporadyczne przypadki zastosowania zapisów wielokrotnych występują jedynie w grupie tematycznej Prace zawierające określenia poszczególnych pojęć.

Ogólna liczba pozycji bibliograficznych zawartych w pierwszej części opracowania wynosi 556, w drugiej 1067.

Autorzy bibliografii dokonali dużego i pożytecznego dzieła zebrania i usystematyzowania w zbiorczym opracowaniu przeglądowym rozproszonych dotąd wiadomości o światowym piśmiennictwie obrazującym stan i kierunki prac terminologicznych w zakresie informacji naukowej, kierunki badań i doskonalenia prac, formy i metody obsługi terminologicznej oraz organizację tej działalności. Włączając do przeglądu publikacje dotyczące ogólnoteoretycznych zagadnień terminologii, problemów kształtowania słownictwa informacyjnego i dziedzin związanych, jak również prac prowadzonych przez narodowe i międzynarodowe organizacje, dają ciekawy obraz tego, co działo się na świecie w zakresie terminologii informacji naukowej w ciągu około trzydziestoletniego okresu.

Część pierwsza bibliografii umożliwia orientację zarówno w chronologicznych etapach rozwoju działalności terminologicznej, jak i w konkretnych kierunkach badań i prac praktycznych z tego zakresu. Na podstawie zarejestrowanych opracowań leksykograficznych można zaobserwować, że terminologia informacji naukowej była początkowo uwzględniona w słownikach dziedzin pokrewnych, przeważnie w słownikach bibliotekarskich i bibliograficznych. Pojawienie się wydawnictw słownikowych, w których głównym tematem jest terminologia informacji naukowej, wiąże się z końcem lat pięćdziesiątych, a szczególny wzrost liczby takich opracowań przypada na lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte. Zwracają na to uwagę autorzy bibliografii zamieszczając we wstępie przegląd podstawowych prac z tego okresu, obejmujących zarówno terminologię dziedzin, jak i poszczególnych jej działów, m.in. cykl słowników opracowanych przez A. Thompsona lub przy jego współpracy z innymi autorami, wydanych pod egidą FID lub UNESCO, w których terminologia informacyjna została włączona w słownictwo bibliotekoznawcze.

Na szczególną uwagę zasługuje seria słowników terminologicznych poświęconych słownictwu informacji naukowej, które w l. 1965-1975 pojawiły się w ZSRR. Jest to przede wszystkim *Tierminologičeskij słowar' po naučnoj informacii* (Moskwa 1966-) słownik opracowany przez specjalistów działających pod auspicjami Stałej Komisji do Spraw Koordynacji Badań Naukowych i Technicznych RWPG, zawierający ponad 1200 terminów rosyjskich wraz z definicjami oraz odpowiednikami terminów w językach: bułgarskim, czeskim, niemieckim, polskim, rumuńskim, słowackim i węgierskim.

Ten sam zbiór terminów i definicji z odpowiednikami angielskimi i francuskimi ukazał się jako oddzielna pozycja opracowana pod redakcją A. I. Michajłowa: *Russko-anglo-francuzskij tierminologičeskij słowar' po informacionnoj teorii i praktike* (Moskwa 1968). Przy współpracy autorów kubańskich, słownik ten został wydany z odpowiednikami w języku hiszpańskim: *Tierminologičeskij słowar' po informacionnoj teorii i praktike na russkom i ispanskom jazykach* (Moskwa — la Habana 1969). Opracowany przy współpracy krajów należących do RWPG, słownik ten został znacznie rozszerzony i jako trzytysięczny zbiór terminów, z odpowiednikami angielskimi, wydany pod redakcją A. I. Michajłowa: *Słowar' terminow po informatike na russkom i anglijskom jazykach* (Moskwa 1972). Warto przy tym podkreślić, że jest to pierwsze wydawnictwo leksykograficzne, w którym termin „informatyka” został utrwalony jako nazwa dziedziny, występująca dotąd w ZSRR jako „nauczająca informacja”.

Etapem kończącym prace nad ustaleniem terminologii informacji naukowej, prowadzone przy udziale krajów należących do RWPG, jest czternastoletni słownik wydany w 1975 r. przez MCINT, którego omawiana bibliografia już nie rejestruje, jak również nie obejmuje innych wydawnictw słownikowych opublikowanych po 1974 r.

W pracach terminologicznych związanych z informacją naukową przejawiają się tendencje do unifikacji słownictwa, ustalania i uzgadniania terminów i pojęć oraz normalizacji prac leksykograficznych. Powstają normy terminologiczne zarówno narodowe jak i międzynarodowe. Podstawowe prace w tym zakresie są prowadzone przez Międzynarodową Organizację Normalizacyjną (ISO), a w niej przez Komitety Techniczne 37 Terminologia (zasady i koordynacja) i 46 Dokumentacja. Komitet ISO/TC 37 wydał międzynarodowe zalecenia dotyczące zasad opracowywania i budowy norm terminologicznych, w Podkomitecie ISO/TC 46/SC 3 Terminologia Dokumentacji i Informacji trwają prace nad przygotowaniem międzynarodowej normy — słownika *Vocabulary of information and documentation*. Niektóre dokumenty robocze związane z tą normą zostały zarejestrowane w bibliografii w części poświęconej normom i zaleceniom normalizacyjnym. Można tu odnieść międzynarodowe opracowania SEW (RWPG) w postaci zaleceń normalizacyjnych (RS) dotyczących głównie urządzeń i nośników danych mających zastosowanie w komputerach. Rejestrowane są także liczne normy krajów (w tym również Polski), obejmujące przeważnie terminologię dziedzin związanych z informacją naukową: bibliotekarstwa, bibliografii, techniki wydawniczej, reprografii, poligrafii, przetwarzania danych itp.

Osobny rozdział w bibliografii poświęcono tezaurosom. Wymieniono m.in. opracowanie M. Leskiej i K. Leskiego: *Tezaurus informacji naukowej* (Warszawa 1972).

Na podstawie materiałów zawartych w drugiej części omawianej pracy można prześledzić kierunki światowych badań teoretycznych i metodycznych w zakresie terminologii informacyjnej.

W pierwszym rozdziale tej części zebrano publikacje dotyczące ogólnych problemów terminologii naukowo-technicznej, które mają podstawowe znaczenie dla rozwoju systemu terminologicznego w dziedzinie informacji naukowej. Oprócz opracowań obrazujących kierunki i znaczenie prac terminologicznych zamieszczono

tu materiały dotyczące różnych aspektów problematyki terminologicznej, takich jak: relacje zachodzące między terminami i pojęciami, logiczne, lingwistyczne i semantyczne aspekty terminologii, zagadnienia formułowania poprawnych terminów, problemy ich unifikacji i normalizacji, metodyka prac leksykograficznych i in.

Następny rozdział tej części obejmuje zagadnienia kształtowania się systemów terminów i pojęć. Zebrano tu literaturę dotyczącą procesów formułowania nazw i określania pojęć z dziedziny informacji naukowej, bibliotekoznawstwa, bibliotekarstwa, bibliografii, archiwoznawstwa, patentoznawstwa, lingwistyki, logiki, semiotyki itp.

Kolejny rozdział zawiera piśmiennictwo dotyczące konkretnych prób określania podstawowych pojęć występujących w informacji naukowej i dziedzinach pokrewnych. Materiał został uporządkowany według haseł przedmiotowych, co ułatwia korzystanie z wykazu umożliwiającego analizę interpretacji znaczeń terminów, ich porównywanie i śledzenie zachodzących zmian i rozwoju. Pewnym mankamentem jest brak w tym rozdziale adnotacji dotyczących terminologicznych aspektów wykazanych prac, których tematem nie zawsze są zagadnienia ściśle terminologiczne.

Ostatni rozdział bibliografii obejmuje publikacje na temat działalności terminologicznej prowadzonej przez organizacje narodowe i międzynarodowe. Zawarto tutaj materiały z konferencji, zjazdów i sympozjów związanych z terminologią informacji naukowej.

Przegląd polskiej literatury terminologicznej wykazanej w bibliografii obejmuje ponad 60 pozycji, w tym 8 — to opracowania słownikowe i encyklopedyczne, 9 — normy (państwowe i branżowe), 1 — tezaursus; resztę stanowią wydawnictwa zwarte i artykuły z czasopism poświęcone bądź to ogólnym zagadnieniom informacji naukowej (w tym również terminologii), bądź też zawierające określenia poszczególnych pojęć. Wśród opracowań leksykograficznych dostrzec można brak kilku polskich słowników i encyklopedii zawierających terminologię dziedzin związanych z informacją naukową, np. brak takich pozycji jak: *Polski słownik archiwalny*. Red. W. Maciejewska. Warszawa 1974; *Materiały do słownika terminologii archiwalnej krajów socjalistycznych*. Wyd. Z. Kolankowski. Warszawa 1973; T. Zadrożna-Gołaszewska: *Słownik wydawcy*. Warszawa 1967; *Mała encyklopedia logiki*. Red. W. Marciszewski. Wrocław 1970; *Mały słownik cybernetyczny*. Red. M. Kempisty. Warszawa 1973; M. Staszków: *Wielojęzyczny słownik patentowy*. Katowice 1972; W. Tacikowski: *Mały słownik poligraficzny angielsko-polski*. Warszawa 1960-1963.

Wykaz polskich norm terminologicznych, zarówno państwowych jak i branżowych, można by wzbogacić o kilka pozycji z zakresu poligrafii, fotografii i maszyn matematycznych.

Również w rejestrze prac teoretycznych z zakresu leksykografii i leksykologii brak takich podstawowych opracowań jak np. M. Mazur: *Terminologia techniczna*. Warszawa 1961; W. Doroszewski: *Elementy leksykologii i semiotyki*. Warszawa 1970; J. Tokarski: *Słownictwo. (Teoria wyrazu)*. Warszawa 1971.

Spore braki polskich publikacji z zakresu zagadnień ogólnotechnicznych dotyczących terminologii naukowo-technicznej i informacji naukowej można dostrzec w wykazie artykułów zamieszczonych w czasopiśmie. Świadczy to o ogromnym rozproszeniu tych materiałów i trudnościach, jakie wiążą się z rejestrowaniem na bieżąco informacji o ukazującej się literaturze na określony temat.

W trakcie analizy obszernego wykazu literatury zawartej w omawianym przeglądzie nasuwa się pytanie, w jakim stopniu jest on wyczerpujący. Autorzy prac wyjaśniają we wstępie, że „bibliografia nie pretenduje do pełnej kompletności”. Jest to zrozumiałe, jeżeli weźmie się pod uwagę fakt, że jest ona wyłącznie rejestrem piśmiennictwa na temat terminologii informacji naukowej, które w dwunastolecie obejmującym l. 1963-1974 zostało wykazane w czasopiśmie abstrakto-

wym *Riefieratiwnyj Żurnal*. Trudno zatem, w wyniku zebranych taką drogą materiałów, uzyskać całkowicie wyczerpujący spis bibliograficzny. Niemniej należy z uznaniem stwierdzić, że opracowana w WINITI bibliografia jest pracą w swoim rodzaju fundamentalną, która powinna stanowić punkt wyjścia dla dalszych prac nad rejestracją piśmiennictwa na temat terminologii informacji naukowej.

Nasuwa się przy tym refleksja o potrzebie prowadzenia również w Polsce prac nad sporządzaniem bibliografii piśmiennictwa z zakresu terminologii informacji naukowej. Opracowanie monograficzne obejmujące rejestr polskich publikacji na ten temat powinno stanowić podstawę wszelkich prac terminologicznych w dziedzinie informacji naukowej.

Krystyna Tittenbrun

NAUKA O KSIĄŻCE

Krzysztof Migoń: *Nauka o książce wśród innych nauk społecznych*. Wrocław: Zakł. Narodowy im. Ossolińskich 1976, 176 s. Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, seria A nr 188.

Zamierzenie autora było ambitne i na czasie. Księgoznawstwo (nauka o książce) ma w Polsce piękne tradycje, zainteresowanie badaniami w tej dziedzinie jest duże, o czym świadczą grube tomy *Studiów o Książce, Roczników Bibliotecznych, Rocznika Biblioteki Narodowej* oraz studia i artykuły w innych czasopiśmie naukowych. Na propozycje metodologiczne, określenie pola badawczego i uściślenia terminologiczne czekały rzesze studentów kierunku bibliotekoznawstwa, coraz liczniejsza grupa nauczycieli zawodu, prowadzący badania naukowe oraz inne osoby zainteresowane książką, czytelnictwem i biblioteką. Nic dziwnego, że książka Krzysztofa Migonia została rozchwyтана i treści w niej zawarte już są przyswajane i komentowane wśród czytelników. Wykładowcy w ośrodkach kształcących bibliotekarzy traktują ją jako podręcznik, a studenci bibliotekoznawstwa włączyli ją do spisu swoich podstawowych lektur.

Książka składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia oraz streszczenia w języku francuskim. Opatrzona została licznymi przypisami oraz indeksem nazwisk. Autor stara się dowieść, że księgoznawstwo jest samodzielną nauką; zapoznaje więc czytelnika z jego historią, określa podstawowe problemy badawcze i wskazuje perspektywę. Książka jest owocem wieloletnich badań empirycznych i przemyśleń teoretycznych i — co najważniejsze — jest pierwszą w Polsce obszerniejszą pracą zmierzającą do całościowego opisanie dyscypliny księgoznawczej.

Rozdział pierwszy zawiera wprowadzenie do wiedzy o historycznym ukształtowaniu się nauki o książce. Narzuciło to konieczność omówienia innych dyscyplin integralnie powiązanych z księgoznawstwem, takich jak bibliografia i bibliotekoznawstwo. Współczesne kierunki poszukiwań badawczych występujące w księgoznawstwie zostały omówione szczegółowo na przykładzie doświadczeń radzieckich, polskich, czeskich, niemieckich i węgierskich. Informacje o historycznym i współczesnym bibliotekoznawstwie są ujęte bardzo skrótowo, z całkowitym pominięciem polskiego dorobku w tym zakresie, zwłaszcza okresu międzywojennego, istotnego dla zrozumienia problemów dzisiejszych. Uwaga autora skupiła się głównie wokół twórców bibliotekoznawstwa niemieckiego, natomiast zdawkowo potraktowano bibliotekoznawstwo angloamerykańskie i radzieckie. Te, jak sam autor określa dwie „wielkie szkoły bibliotekoznawstwa” (s. 14-15) zostały w ten sposób pozbawione perspektywy historycznej, a ocena kierunków współczesnych została ograniczona do lapidarnego stwierdzenia, iż „bibliotekoznawstwo [...] skoncentrowało się na organizacyjnych i technicznych stronach funkcjonowania biblioteki, osiągając god-

ną podziwu sprawność obsługi użytkowników i zaspokajania ich rozmaitych potrzeb" (s. 15). Dobór literatury zamieszczonej w odsyłaczu robi wrażenie przypadkowego i co najdziwniejsze cytowane prace wcale nie dotyczą organizacyjnych problemów bibliotek. Natomiast prace o podstawowym znaczeniu dla wiedzy o kierunkach rozwoju współczesnego bibliotekoznawstwa angloamerykańskiego zostały pominięte. Należą tutaj m.in. prace: R. C. Bengé: *Libraries and cultural change* (London 1970), B. Luckham: *The library in society* (London 1971), L. A. Martin: *Library response to urban change* (Chicago 1969), O. Garceau: *The public library in the political process* (New York 1949), L. Shores: *Library education* (Littleton 1972) i inne. Umyślnie wymieniamy tytuły prac traktujących książkę, bibliotekę i czytelnika w szerokim kontekście zjawisk kulturalnych, społecznych i politycznych a pomijamy te, które dotyczą organizacyjnych aspektów działania bibliotek. Pominięcie lektur angielskiego obszaru językowego informujących o światowych kierunkach rozwoju myśli teoretycznej w zakresie bibliotekarstwa zaważyło niekorzystnie na wyobrażeniach autora o współczesnym bibliotekoznawstwie, sformułowanych w dalszych partiach książki.

W rozdziale drugim znajdujemy próbę określenia modelu nowoczesnej nauki o książce. Jest to niewątpliwie najcenniejsza część rozprawy, w której autor formułuje socjologiczno-funkcjonalną koncepcję nauki o książce. Zgodnie z tą koncepcją, przedmiotem księgoznawstwa jest książka i procesy bibliologiczne: tworzenie, rozpowszechnianie, konsumpcja książki, a także skutki tych procesów oraz ludzie i instytucje w nich uczestniczące. Układ książki — czytelnik w aspekcie historycznym i współczesnym jest dla księgoznawstwa właściwy i upoważnia do traktowania tej dyscypliny jako kompleksowej. Tak sformułowanej podstawy metodologicznej nie można, zdaniem autora, przyjąć dla bibliotekoznawstwa, bowiem ogranicza się ono do bibliotecznych aspektów funkcjonowania książki i czytelnictwa (s. 101). W koncepcji księgoznawczej biblioteka określana jest jako jedna z instytucji bibliologicznych. Sam termin brzmi trochę archaicznie, ale jego stosowanie jest w pracy zasadne i konsekwentne. Autor eliminuje bowiem z pola badawczego księgoznawstwa procesy mechanizacji i automatyzacji prac bibliotecznych (s. 34), zagadnienia organizacyjne i techniczne, a także problemy nieksiążkowych form przekazu informacji (s. 101-102). W świetle tych selekcji czytelnik odnosi wrażenie, że przedmiotem zainteresowań współczesnego księgoznawstwa jest biblioteka zasobna i wyposażona w nowoczesnego wyposażenia, w której nic nie zakłóca przyjętego od lat porządku organizacyjnego. Sugestie te odnoszą się również do historii bibliotek.

W rozdziale trzecim, poświęconym problemom księgoznawstwa historycznego, autor formułuje dyrektywy dla badań nad przeszłością bibliotek. Według tych dyrektyw „w historii bibliotek na pierwszym planie powinny się znaleźć nie dzieje budownictwa i wyposażenia bibliotek, czy też ich administracji, lecz charakter ich zbiorów, formy udostępnienia i faktyczna ich funkcja" (s. 83). Otóż w rzeczywistości architektura i wyposażenie biblioteczne, zwłaszcza techniczne, wpływają w sposób zasadniczy na wszystkie sfery działania biblioteki i również na jej funkcję społeczną. Z kolei poprzez architekturę biblioteczną można odczytać ogólniejsze założenia funkcjonalne wyznaczone bibliotekom w dziedzinie nauki, oświaty, kultury, techniki. Klasyycznym przykładem jest praca R. E. Ellswortha, M. D. Wagenera: *The school library* (New York 1965), która w połowie lat sześćdziesiątych zapoczątkowała nowy kierunek w budownictwie bibliotecznym, podporządkowany nowym koncepcjom nauczania szkolnego, które zmierza od metod grupowych ku metodom indywidualnego przyswajania wiedzy. Zgodnie z tymi założeniami, architekci i bibliotekarze zaprojektowali model szkoły wybudowany na planie koła, którego środkiem jest biblioteka. Tak pomyślane usytuowanie biblioteki określało jej zasadnicze funkcje dydaktyczne i wychowawcze, wywierając wpływ na struk-

tureę zbiorów, ich ustawienie, formy udostępniania, zakres wykorzystania itp.

W rozdziale czwartym, poświęconym problemom księgoznawstwa współczesnego, mimo zapowiedzi, iż naczelnym problemem dyscypliny jest książka w społeczeństwie i funkcjonalne podejście do przedmiotu badań księgoznawczych, najwięcej uwagi poświęcił autor problemom edytorskim, księgarskim i bibliograficznym. Na tle bardzo skromnie cytowanej literatury polskiej, przegląd piśmiennictwa radzieckiego i niemieckiego wypadł okazale i może stanowić ważny przewodnik dla badaczy wchodzących w te zagadnienia. Student bibliotekoznawstwa dowiedzieć się w tym rozdziale, że wkuwając program przewidziany dla tego kierunku studiów nie musi traktować go poważnie, bowiem „Nie można też programów studiów bibliotekoznawczych identyfikować z zakresem bibliotekoznawstwa jako nauki” (s. 100). Według poglądów autora, bibliotekoznawstwo nie jest nauką, ponieważ sięga z jednej strony do księgoznawstwa a z drugiej do innych dyscyplin, takich jak: naukoznawstwo, pedagogika, socjologia, statystyka itp.

Jedynym ratunkiem dla bibliotekoznawstwa jest nauka o książce „ze swymi wypracowanymi dotąd problemami i metodami” (s. 102). Niestety, w dalszych partiach książki K. Migonia trudno znaleźć dowody, że taka możliwość istnieje naprawdę. Zwłaszcza po dokonanych wcześniej selekcjach w zakresie budownictwa, zarządzania, automatyzacji itp. Nawet badania nad czytelnictwem, które rozwinęły się w ścisłym powiązaniu z oświatą i rozwojem bibliotek publicznych, zostały potraktowane jako domena, którą bibliotekoznawstwo podstępnie sobie przypisało wywieszając nad tą dziedziną własne „szyldy” (s. 102). Stwierdzenie to przyszło autorowi o tyle łatwo, że pominął on konsekwentnie cały, niebagatelny przecięt, polski dorobek w zakresie badań nad czytelnictwem. Dość powiedzieć, że w indeksie cytowanych nazwisk nie wymieniono ani razu Heleny Radlińskiej, Anieli Mikuckiej, Wandy Dąbrowskiej, pominięto także, jeśli wolno się upomnieć, dwudziestoletni dorobek Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej.

Po definitywnym rozprawieniu się z bibliotekoznawstwem, w rozdziale piątym omówił autor stan i perspektywy współdziałania nauki o książce z innymi naukami. Tylko — o ile bibliotekoznawstwo czerpie metody z innych dyscyplin, nauka o książce może inspirować inne nauki, dostarczyć im wzorów postępowania badawczego, materiału faktograficznego oraz uczestniczyć z powodzeniem w badaniach interdyscyplinarnych (s. 111). Korzyści z badań księgoznawczych może odnieść przede wszystkim nauka o literaturze, a szczególnie socjologia, psychologia i historia literatury. „Nauka o literaturze i nauka o książce nie mogą bez siebie istnieć” pisze autor na s. 135. Naukoznawstwo też cechują silne związki z księgoznawstwem, a jedynym mankamentem jest to „że zinstytucjonalizowane pod koniec ubiegłego stulecia bibliotekoznawstwo, niepewne ciągle swej tożsamości, skwapliwie włączyło w zakres swych badań problemy naukoznawcze” (s. 137).

Ze stwierdzeniami K. Migonia można i trzeba polemizować. Zwłaszcza, że książka jest napisana żywo i czyta się ją z zainteresowaniem. W końcu autor ma prawo odmawiać bibliotekoznawstwu naukowości (wielu historyków odmawia tej cechy socjologii), ma prawo nie lubić bibliotek i bibliotekarzy, domagać się twórczenia księgoznawczych ośrodków badawczych oraz wydzielonych studiów uniwersyteckich. Ale jeśli już z jakiś względów bibliotekoznawstwa w swojej pracy nie mógł pominąć, to wypadło chyba w jego ocenie posłużyć się proponowaną przez siebie metodą socjologiczno-funkcjonalną. Zwłaszcza, że właśnie w bibliotekoznawstwie staje się ona coraz powszechniejsza i właściwie każdy liczący się współcześnie kierunek badawczy musi ją uwzględnić.

Jadwiga Kołodziejska

HISTORIA BIBLIOTEK AMERYKAŃSKICH

American library history. 1876-1976. Howard W. Winger, issue ed. *Library Trends* 1976 Vol. 25 nr 1, 416 s.

Rok 1876 jest szczególną datą w historii amerykańskiego bibliotekarstwa. Wtedy to powołano do życia American Library Association, U.S. Bureau of Education ogłosiło raport o bibliotekach¹, zaczęło ukazywać się czasopismo *Library Journal*, Melvil Dewey opublikował schemat klasyfikacji dziesiętnej², Charles Ammi Cutter przedstawił zasady katalogu krzyżowego³, wykorzystane później w pracy nad katalogiem Biblioteki Kongresu. Wydarzenia te wywarły duży wpływ na kształtowanie się nie tylko amerykańskiego, ale i światowego bibliotekarstwa.

Stuletni dorobek amerykańskiego bibliotekarstwa jest przedmiotem 18 artykułów zamieszczonych w zeszycie 1 tomu 25 *Library Trends*. Autorami tych materiałów są w większości profesorowie bibliotekoznawstwa uniwersytetów amerykańskich, jak też osoby stojące na czele ważnych placówek bibliotecznych. W przedstawionej niżej zawartości tego zeszytu *Library Trends* szerzej omówiono problemy dotyczące organizacji bibliotekarstwa amerykańskiego; inne zagadnienia, o charakterze ogólnym, jak klasyfikacja czy bibliografia, bardziej znane polskiemu czytelnikowi, zostały tylko zasygnalizowane.

Omawiany tom otwiera szkic Johna Calvina Colsona (*The writing of American library history, 1876-1976*), poświęcony bogatej literaturze dotyczącej stuletniej historii amerykańskiego bibliotekarstwa. Przedmiotem ukazujących się w tym okresie publikacji były następujące problemy: kształcenie bibliotekarzy, rozwój stowarzyszeń zawodowych, biblioteki szkół wyższych, publiczne, specjalne, stanowe, biblioteki dziecięce i szkolne, ustawodawstwo biblioteczne, architektura biblioteczna, archiwa, rozwój katalogowania i klasyfikacji, rola kobiety w bibliotekarstwie, biografie itp. W miarę rozszerzania się zakresu historii bibliotekarstwa pojawiały się nowe koncepcje ujęcia problemów. Historycy dostrzegali powiązania bibliotekarstwa z kulturą, życiem społecznym i ekonomicznym kraju. Kolejne publikacje charakteryzowały się krytycznymi sędziami autorów, były coraz bogatsze i coraz poprawniejsze pod względem metodologicznym. W rozważaniach autorów pojawiły się pojęcia z zakresu „nowej historii bibliotekarstwa” („a new library history”).

Artykuł Haynesa McMullena (*The distribution of libraries throughout the United States*) prezentuje materiały dotyczące rozmieszczenia bibliotek na terenie Stanów Zjednoczonych. Autor stawia następujące pytania: a) czy za podstawową miarę przyjmą liczbę bibliotek i woluminów w danym regionie; a może w zakresie bibliotekarstwa zastosować inne miary? b) na jakiej podstawie uznawać daną bibliotekę za odrębną jednostkę?

Dla przedstawienia zmian w rozmieszczeniu bibliotek na terenie Stanów Zjednoczonych najkorzystniejsze byłoby operowanie corocznymi zestawieniami liczby bibliotek. Jednakże takie spisy sporządza się zaledwie co kilka lat. Autor zestawia pięć wykazów z lat: 1876, 1900, 1923, 1951 i 1974. Stwierdza wiele zmian, jakie się dokonały na przestrzeni stulecia: rozrosła się sieć bibliotek, zmienił się stosunek do bibliotek władz lokalnych i centralnych a także organizacji zainteresowanych bibliotekami, biblioteki wyspecjalizowały się w gromadzeniu literatury z określonej dziedziny wiedzy.

W dalszej części artykułu autor przeprowadza szczegółową analizę rozmieszczenia bibliotek, podając w liczbach bezwzględnych i w procentach biblioteki i po-

¹ Public libraries in the United States of America. Their history, condition and management. Washington 1876.

² M. Dewey: Decimal classification. Washington 1876.

³ Ch. A. Cutter: Rules for a printed dictionary catalogue. Washington 1876.

populację w każdym regionie⁴ w okresie 100 lat. Dane dotyczą bibliotek publicznych, należących do organizacji społecznych, bibliotek szkół wyższych, szkolnych, rządowych, bibliotek stowarzyszeń, organizacji charytatywnych, firm handlowych. Następnie zostały poddane analizie biblioteki specjalne, gromadzące zbiory z następujących dziedzin wiedzy: religioznawstwa, prawa, medycyny, historii, rolnictwa, wojskowości, nauk ścisłych i techniki, pedagogiki, ekonomiki, sztuki, muzyki i nauk politycznych.

Z wycieńczeń zawartych w omówionych wykazach wynika, że w okresie 1876-1975 liczba bibliotek powiększała się szybciej niż populacja. Również w poszczególnych regionach występowały różnice w rozmieszczeniu i liczbie bibliotek w stosunku do populacji. Ta oryginalna analiza konwencjonalnego materiału statystycznego dała nowy obraz amerykańskiego bibliotekarstwa. Dostrzega się tu wyraźnie niebagatelną rolę i znaczenie biblioteki w społeczeństwie.

W kolejnym artykule Robert B. Downs (*The growth of research collections*) przedstawia wzrost zasobów specjalistycznych księgozbiorów naukowych w bibliotekach amerykańskich. Przyczyny znacznego powiększania się tego typu zbiorów upatruje w powstaniu setek szkół wyższych, w powiększającej się liczbie studentów, wzrastającym budżecie na zakup książek, w szybkim tempie rozwoju produkcji książek i czasopism. Autor omawia też organizację gromadzenia w bibliotekach amerykańskich publikacji dotyczących II wojny światowej. Akcją tę, o charakterze naukowobadawczym, przeprowadzono według specjalnie opracowanego programu koordynującego wszelkie poczynania w tym zakresie. Ważnym wydarzeniem dla pełnej koordynacji gromadzenia było powołanie National Program for Acquisitions and Cataloging (NPAC). W ramach tego programu dąży się do kompletowania w bibliotekach amerykańskich nie tylko publikacji ukazujących się na terenie Stanów Zjednoczonych, ale też wydawanych w innych krajach. Pełną rejestrację bibliograficzną prowadzi Biblioteka Kongresu, gdzie opracowuje się *National Union Catalog* — centralny katalog książek nabywanych przez biblioteki Stanów Zjednoczonych. Ciekawą inicjatywę podjęło dużo wcześniej (1909 r.) ALA opracowując plan specjalizacji bibliotek, co znacznie ułatwia koordynację gromadzenia zbiorów.

W krótkim szkicu Frank L. Schick (*Statistical reporting of American library developments*) przedstawia U.S. Office of Education (USOE), instytucję zajmującą się m.in. również problemami statystyki. Statystyka biblioteczna jest prowadzona w Stanach Zjednoczonych od 1870 r. we współpracy z ALA oraz innymi organizacjami bibliotekarskimi. Dla dalszego rozwoju statystyki bibliotecznej duże znaczenie ma normalizacja terminologii, system danych LIBRARY General Information Survey (LIBGIS) oraz komputeryzacja prac statystycznych.

O budownictwie bibliotecznym traktuje artykuł Waltera C. Allena (*Library buildings*). Autor omawia kolejne przemiany i udoskonalenia wprowadzane w budynkach bibliotek amerykańskich, szukając uzasadnienia zmian w rozwoju zarówno architektury, jak i bibliotekarstwa. W ciągu minionego stulecia wielu architektów zajmowało się wyłącznie budownictwem bibliotecznym, któremu poświęcono szereg publikacji zwartych oraz artykułów w periodykach bibliotekarskich.

Problemy kształcenia bibliotekarzy ujął w swym szkicu Donald G. Davis, jr. (*Education for librarianship*). Wyodrębnił siedem okresów w rozwoju form kształcenia podkreślając, że jakkolwiek w każdym z tych okresów wprowadzano coś nowego, to jednak zawsze wykorzystywano skrupulatnie doświadczenia i rozwiązania problemów poczynione przez poprzedników. Sto lat temu w Ameryce nie organizowano w ogóle specjalistycznego przygotowania do zawodu bibliotekarza. Konkretnie zapotrzebowanie społeczne na tego rodzaju kwalifikacje zawodowe zostało wyrażone po raz pierwszy w Ameryce w liście San Jose (California) Library Associa-

⁴ Dla potrzeb niniejszego opracowania autor dzielił terytorium Stanów Zjednoczonych na 4 wielkie regiony: the Northeast, the North Central States, the South, the West.

tion do redakcji czasopisma *Publishers' Weekly* w 1874 r. Lata 1876-1919 to okres „pionierskich prób”. Niewątpliwie najwybitniejszą jednostką był tu Melvil Dewey, który dzięki swej przedsiębiorczości i wielkiemu zaangażowaniu doprowadził do otwarcia w Nowym Jorku w 1887 r. School of Library Economy z pierwszym eksperymentalnym 4-miesięcznym kursem dla 20 studentów, o programie nauczania obejmującym teorię i praktykę bibliotekarstwa. Dewey prowadził później podobne kursy w innych uczelniach. Pozytywne wyniki, jakie osiągał w swej pionierskiej pracy, zyskały mu poparcie ALA. Po wieloletnich dyskusjach powołano Committee on Library Training (1903), opracowano programy nauczania dla szkół bibliotekarskich, których listę opublikowano w 1907 r. Szkolnictwo bibliotekarskie rozwijało się pomyślnie, wspomagane również funduszami Carnegie Corporation. Następnym okresem 1919-1924 to lata szerokich dyskusji profesjonalnych, które doprowadziły do powstania w 1924 r. Board of Education for Librarianship (BEL), organizacji zajmującej się wszystkimi problemami szkolnictwa bibliotekarskiego. Lata 1924-1936 charakteryzuje rozwój różnych form kształcenia bibliotekarzy, dynamiczny rozwój szkół bibliotekarskich, powstanie pierwszych norm bibliotecznych (1925). Później nastąpił okres krytycznej oceny dotychczasowego dorobku (1936-1951) i ponownego przemyślenia problemów kształcenia bibliotecznego. W latach 1951-1960 dopracowywano do końca nowe koncepcje edukacji bibliotekarskiej, które powstawały w organizacjach powoływanych do życia z ramienia ALA. W 1959 r. opracowano, przy pełnym poparciu National Council for Accreditation of Teacher Education, ważny program kształcenia nauczycieli dla szkół bibliotekarskich akredytowanych w ALA. Okres 1960-1970 to dalszy dynamiczny rozwój szkolnictwa bibliotekarskiego pod egidą Commission on a National Plan for Library Education. Opracowano program zdobywania wiedzy bibliotekarskiej aż po stopnie akademickie. W 1960 r. zaczęło się ukazywać czasopismo poświęcone problemom kształcenia bibliotekarzy — *Journal of Education for Librarianship*. W latach siedemdziesiątych (1970-1976) daje się zauważyć pewien chaos w nowych koncepcjach programowych i metodologicznych edukacji bibliotecnej, co wywołuje ożywioną dyskusję wśród bibliotekarzy, którzy w swych publikacjach postulują ponowne rozpatrzenie problemów kształcenia bibliotecznego.

Artykuł Peggy Sullivan (*Library associations*) dotyczy amerykańskich stowarzyszeń bibliotekarskich, z ALA na czele. Autorka omawia ich wzajemne powiązania i zależności, strukturę, kontakty międzynarodowe. Głównymi tematami, którymi zajmują się organizacje bibliotekarskie są: wydawnictwa, zawód, normy, prawo biblioteczne, stosunki międzynarodowe, wolność intelektualna. W latach 40-tych organizacje bibliotekarskie (w liczbie ok. 80) zrzuciły się w Council of National Library Associations.

J. Periam Danton (*The library press*) przedstawia wydawnictwa bibliotekarskie, poczynając od stuletniego, pierwszego profesjonalnego czasopisma *Library Journal*. Niemal każda dziedzina bibliotekarstwa ma swój periodyk. Te różnego rodzaju „journals”, wydawane przez biblioteki, organizacje itp. na terenie całych Stanów Zjednoczonych, obejmują niemal całokształt problematyki amerykańskiego bibliotekarstwa. Trzy najważniejsze czasopisma to *Library Journal*, *American Libraries* i *Wilson Library Bulletin*. W części dotyczącej publikacji zwartych autor omawia firmy wydawnicze specjalizujące się w wydawaniu publikacji bibliotecznych, np. Bowker Co., Wilson Co., Scarecrow Press, Pergamon Press, McGraw-Hill (*Series in Library Education*), Wiley (*Wiley Information Science Series*).

Kolejny szkic Edwarda G. Holley'a (*Librarians, 1876-1976*) jest poświęcony zawodowi bibliotekarskiemu. Różne problemy jak: specyfika zawodu, kwalifikacje, uposażenia, rozwój kadr kwalifikowanych, rola kobiet i młodzieży w bibliotekarstwie itp., były dyskutowane przez całe stulecie. W początkowym okresie (1876-1900) mężczyźni stanowili przewagę w zawodzie, potem bibliotekarstwo uległo sfemini-

zowaniu. W wyniku szerokiej dyskusji powstał z inicjatywy Henry'ego Jamesa Carra pierwszy kodeks etyczny bibliotekarza (*Code of ethics for librarians*) zatwierdzony przez ALA w 1938 r. ALA zajmuje się także uposażeniami, planowym zatrudnieniem i warunkami pracy bibliotekarzy. W ciągu długoletnich dyskusji opracowano dokładnie tytuły zawodowe, podstawowe kwalifikacje, zakresy odpowiedzialności. Ciekawe, że w statystyce zatrudnienia uwzględnia się nie tylko płeć bibliotekarze, ale i kolor skóry. Murzyńscy bibliotekarze wykazywani są w oddzielnych rubrykach. Problem dyskryminacji czarnoskórych bibliotekarzy jest specyficzny dla amerykańskiego bibliotekarstwa; poświęcono mu już wiele publikacji.

Z perspektywy czasu doceniono wybitnych bibliotekarzy, ich pracę i osiągnięcia na polu zawodowym. Ukazują się ich monografie. Trwają prace nad słownikiem biograficznym bibliotekarzy amerykańskich — *Dictionary of American library biography* — który będzie zawierał ok. 300 haseł.

Szkic W. Boyda Raywarda (*Librarianship in the New World and the Old. Some points of contact*) stanowi podsumowanie omówionych dotychczas problemów bibliotekarstwa amerykańskiego. Autor uzupełnia jego historię danymi sprzed 1876 r. sięgając do lat pięćdziesiątych XIX w.

Następne artykuły traktują o katalogowaniu i bibliografii. Kathryn Luther Henderson (*Treated with a degree of uniformity and common sense. Descriptive cataloging in the United States, 1876-1975*) przedstawia solidnie opracowaną historię przepisów katalogowania w Stanach Zjednoczonych poczynając od propozycji Charlesa C. Jewetta zawartych w jego pracy *On the construction of catalogues of libraries* (Washington 1852). Ciekawą częścią tego szkicu jest materiał poświęcony międzynarodowej współpracy w ramach IFLA w zakresie ujednoczenia zasad katalogowania. Następnie zostały omówione obecnie obowiązujące przepisy katalogowania *Anglo-American Cataloging Rules (AACR)*, jak również ich praktyczne zastosowanie w opracowywaniu zbiorów bibliotek amerykańskich.

W kolejnym szkicu Doralyn J. Hickey (*Subject analysis. An interpretative survey*) przedstawia problemy rzeczowego opracowania księgozbioru.

W dwóch następnych pracach Edith Scott (*The evolution of bibliographic systems in the United States, 1876-1945*) i Barbary Evans Markuson (*Bibliographic systems, 1945-1976*) znajdują się wiadomości o systemach i metodach rejestracji bibliograficznej w Stanach Zjednoczonych; w części poświęconej współczesności dominuje informacja naukowa i zagadnienia komputeryzacji działalności informacyjnej.

Ostatnią część omawianego tomu *Library Trends* stanowią artykuły poruszające problemy bibliotek dziecięcych i młodzieżowych (Sara Innis Fenwick: *Library service to children and young people*), bibliotek college'ów (Fritz Veit: *Library service to college students*), bibliotek dla dorosłych (Herbert Bloom: *Adult services. „The book that leads you on”*) i bibliotek specjalnych (Elin B. Christianson: *Special libraries. Putting knowledge to work*).

Prace, które złożyły się na omawiany tom *Library Trends*, nie wyczerpują bogatej problematyki amerykańskiego bibliotekarstwa. Imponującą jest dorobek stu lat w tej dziedzinie, a przedstawiony tu materiał można traktować jako swego rodzaju małą monografię, w której jednak wiele zagadnień tylko zasygnalizowano, odsyłając zainteresowanych czytelników do literatury przedmiotu. Wiele z tych problemów ma charakter uniwersalny. Opracowanie to stwarza możliwość porównania doświadczeń amerykańskich z osiągnięciami w innych krajach. Dla amerykańskiego bibliotekarstwa charakterystyczny jest dynamiczny rozwój i rozmach, z jakim realizowane są postulaty ALA i innych organizacji bibliotekarskich. Dorobek bibliotekarstwa Stanów Zjednoczonych stanowi cenny wkład w rozwój bibliotekarstwa światowego.

Irena Bednarz-Brachel

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA I WYDAWNICTW INFORMACYJNYCH KRAJOWYCH

Współczesny rozwój społeczny i gospodarczy stwarza konieczność dostosowania modelu bibliotekarstwa do aktualnych i perspektywicznych potrzeb kraju i społeczeństwa. Na początku 1977 r. opublikowana została ostateczna wersja *Programu rozwoju bibliotekarstwa polskiego do 1990 r.* [1]. Przedstawia on kierunki, formy i metody działania zmierzające do udoskonalenia i unowocześnienia organizacji bibliotekarstwa, a tym samym do podniesienia efektywności pracy bibliotek i zaspokojenia rosnących potrzeb informacyjnych w dziedzinie nauki, techniki, oświaty i kultury, co z kolei warunkuje dalszy postęp ogólnonarodowy. Założenia *Programu* uwzględniają i uzasadniają włączenie do planu rozwoju bibliotekarstwa następujących grup problemów: 1) wpływ społeczno-gospodarczego rozwoju kraju na działalność bibliotek; 2) aktywizacja czytelnictwa; 3) działalność informacyjna bibliotek, z podkreśleniem integracji funkcjonalnej bibliotek i ośrodków inte, miejsca bibliotek w SINTO i roli automatyzacji; 4) gromadzenie, opracowanie i przechowywanie zbiorów; 5) organizacja zarządzania i polityka biblioteczna; 6) pracownicy bibliotek; 7) sytuacja lokalowa bibliotek i ich wyposażenie; 8) działalność naukowobadawcza w dziedzinie bibliotekoznawstwa; 9) funkcje i działalność Biblioteki Narodowej. Część też programu jest już wprowadzana w życie, inne — wymagające zaangażowania potencjału umysłowego i środków materialnych — będą realizowane sukcesywnie.

Jednym z punktów *Programu* jest wprowadzenie do sporządzania bieżącej bibliografii narodowej elektronicznej techniki obliczeniowej. Z planowaną przez Bibliotekę Narodową automatyzacją bieżącej bibliografii narodowej związane było pojęcie badań potrzeb użytkowników *Bibliografii Zawartości Czasopism* i zorganizowanie konferencji w celu przedyskutowania wyników tych badań. Drukowane materiały z konferencji na ten temat [2] zawierają 8 referatów i 34 wypowiedzi dyskutantów. Referat wprowadzający przygotowała Stefania Skwirowska z Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej; przedstawiła ona aktualny stan polskiej bieżącej bibliografii zawartości czasopism oraz koncepcje zmian dotyczących zakresu i formy BZCz jako jednego z członków bibliografii narodowej. Barbara Karmań omówiła organizację i technikę badań ankietowych związanych z BZCz oraz przedstawiła ogólną analizę wyników ankiety. Szczegółowej analizy wykorzystania BZCz w bibliotekach publicznych, w naukowych placówkach matematyczno-przyrodniczych i ośrodkach inte dokonali: Łucja Araszkiewicz, Jadwiga Zaradkiewicz i Edward Pawlik. Potrzeby bieżących bibliografii specjalnych przedstawił Zbigniew Staniszewski, a Cecylia Gałczyńska zajęła się BZCz z punktu widzenia potrzeb bibliografii regionalnych. Teresa Pawlikowa porównała klasyfikację stosowaną w *Bibliografii Zawartości Czasopism* i *Przewodniku Bibliograficznym*. Dyskusja koncentrowała się wokół kształtu bieżącej bibliografii narodowej, doboru materiałów i struktury BZCz oraz potrzeb użytkowników BZCz. Wprawdzie konferencja odbyła się w październiku 1973 r., a materiały opublikowano po blisko czterech latach, mogą one jednak stanowić podstawę do dalszych prac nad bibliografią bieżącą.

Zagadnień bibliotek publicznych dotyczy praca Jadwigi Kołodziejskiej [3]. Jest to publikacja z dziedziny socjologii bibliotek. Autorka przedstawia społeczną rolę bibliotek publicznych w przeszłości i określa zmiany zachodzące obecnie w funkcji bibliotek. Omawia powstawanie bibliotek publicznych i ich znaczenie społeczne w Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Norwegii, Finlandii, Danii i Francji, ukazuje specyfikę rozwoju bibliotek tego typu w Polsce, zajmuje się zasadami kompletowania i udostępniania księgozbiorów w przeszłości za granicą i w kraju oraz aktualnymi tendencjami gromadzenia zbiorów w bibliotekach pol-

skich. Kolejny rozdział poświęca czynnikom warunkującym funkcjonowanie i rozwój bibliotek publicznych; zalicza do nich: stan gospodarki narodowej, stan nauki i techniki, zmiany w systemie oświaty i wzorcach kultury, rozmiary produkcji wydawniczej i politykę wydawniczą oraz usługi informacyjne bibliotek. Następnie omawia prawo biblioteczne krajów kapitalistycznych, socjalistycznych i rozwijających się oraz prace normalizacyjne o charakterze międzynarodowym odnoszące się do bibliotek publicznych. Problemy organizacji sieci bibliotek publicznych w Polsce, miejsce bibliotek publicznych w systemie oświaty i kultury, zasięg ich oddziaływania, wewnętrzna organizacja biblioteki, stan kadr — to tematy dalszych rozważań J. Kołodziejkiej. Ostatni rozdział przedstawia kierunki badań czytelniczych oraz zjawiska wpływające na zainteresowania czytelnicze i rozmiary czytelnictwa. Praca zawiera indeks osób i instytucji.

Książka Józefa Lewickiego [4] jest poradnikiem dla bibliotekarzy w sprawach zdobywania i podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Zawiera wiadomości o systemie kształcenia bibliotekarzy i jego formach. Dużo miejsca poświęca roli samokształcenia i zadaniom placówek instrukcyjno-metodycznych. Podaje też wykaz aktów normatywnych w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego pracowników bibliotek i ośrodków informacji. Ponieważ praca J. Lewickiego ukazała się w serii *Biblioteczka Bibliotekarza Wojskowego*, a więc przeznaczona jest głównie dla bibliotekarzy zatrudnionych w Siłach Zbrojnych PRL, wyeksponowane zostały zagadnienia bibliotekarstwa wojskowego.

Zeszyt drugi wydawnictwa zbiorowego *Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi* [5] przedstawia prace prowadzone w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UW przez Zespół Badań nad Rolą Książki w Kulturze Polskiej, dotyczące księgozbiorów XVII i XVIII wieku. Dominuje tu postać Józefa Andrzeja Załuskiego: aż trzy prace (na sześć zawartych w wymienionym tomie) omawiają działalność i rezultaty działalności tego wybitnego bibliofila i bibliografa, współtwórcy pierwszej na terenie Polski biblioteki publicznej. Tadeusz Biełkowski przedstawił i scharakteryzował *Programma litterarium*, pracę w której Załuski zawarł koncepcję naukowego gromadzenia i opracowania zbiorów, a przede wszystkim program organizacji polskiej bibliografii narodowej. Artykuł Haliny Juszcakowskiej omawia wyniki prac prowadzonych nad załuscaniami w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego. Na podstawie przebadania zachowanych egzemplarzy autorka przedstawia obraz Biblioteki Załuskich i metody pracy z książką Józefa Andrzeja. Z Biblioteką Załuskich współpracował przez kilka lat Kazimierz Chromiński. Zajmował się uzupełnianiem zbiorów Biblioteki, był też bibliofilem i właścicielem znacznego księgozbioru prywatnego. Księgozbiór ten odnaleziony w BUW stał się przedmiotem zainteresowania i tematem artykułu Oleny Błażejewicz. Również na podstawie zbiorów BUW powstała praca Józefa Wojakowskiego. Dotyczy ona ustaleń bibliograficznych dla druków osiemnastowiecznych i podaje metody badań stosowane przy tych ustaleniach. Prace trzech iluminatorów okresu baroku przedstawił Zbigniew Mikolejko na podstawie zachowanych w Krakowie kodeksów iluminowanych. Inwentarz z 1757 r. pozwolił Hannie Wolskiej na scharakteryzowanie jednego z nielicznych księgozbiorów kobiecych — księgozbioru Konstancji Sapieżyny. Zeszyt uzupełnia kilkanaście ilustracji i indeks osoby.

Wydawnictwo Literackie bardzo starannie wydało zbiór szkiców Tadeusza Ulewicza [6] na temat książki i drukarstwa XV i XVI wieku. Rozprawa pierwsza przedstawia najstarsze związki drukarstwa polskiego i zachodnioeuropejskiego ze szczególnym uwzględnieniem relacji Kraków—Włochy. Druga omawia stan badań nad ustaleniem tytułu pierwszej książki drukowanej w języku polskim. Tematem dwóch kolejnych prac jest walka o język polski w czasach zrymuntowskich. Tom zamyka artykuł okolicznościowy z okazji 500-lecia drukarstwa na ziemiach polskich, zawierający przegląd osiągnięć badawczych na polu księgoznaw-

stwa. Książka jest bogato ilustrowana, również barwnymi wkładkami; posiada indeks nazwisk i streszczenie w języku francuskim.

Pozycja, o której mowa poniżej, nie wymaga rekomendacji ani szerszego omówienia. *Bibliografia literatury tłumaczonej na język polski wydanej w latach 1945-1976* [7] obejmuje przekłady literatury pięknej z jej pograniczami (eseje, reportaże, biografie) oraz wydawnictw z dziedziny humanistyki. W sumie odnotowano 6647 pozycji, nie licząc kolejnych wydań czy wznowień. Materiał do *Bibliografii* czerpano z *Przewodnika Bibliograficznego*; układ *Bibliografii* jest bardzo przejrzysty: alfabetyczny według nazw państw w języku polskim, a w obrębie państwa według alfabetu autorów. Z układu zasadniczego wyodrębniono literaturę starożytną i antologię. Opis zgodny jest z odpowiednią Polską Normą; na końcu opisu podawany jest tytuł oryginału. Dwa indeksy: autorów i tłumaczy dopełniają wydawnictwa.

WYKAZ OMÓWIONYCH PUBLIKACJI

1. Program rozwoju bibliotekarstwa polskiego do 1990 r. Warszawa: Biblioteka Narodowa 1977, 111 s. Państwowa Rada Biblioteczna przy Ministrze Kultury i Sztuki.

2. Badanie potrzeb użytkowników *Bibliografii Zawartości Czasopism*. Materiały z konferencji. Warszawa 11-12 październik 1973. Warszawa: BN 1977, 171 s. Biblioteka Narodowa. Prace Instytutu Bibliograficznego nr 22.

3. Jadwiga Kołodziejska: Społeczna funkcja biblioteki publicznej. Warszawa: Biblioteka Narodowa 1976, 202 s.

4. Józef Lewicki: Kształcenie i samokształcenie bibliotekarzy. Warszawa: Centralna Biblioteka Wojskowa 1977, 83 s. Biblioteczka Bibliotekarza Wojskowego t. 6.

5. Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi. Z. 2. Praca zbiorowa pod red. nauk. Barbary Bieńkowskiej. Warszawa: Wydawnictwa UW 1976, 168 s. Uniwersytet Warszawski. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej.

6. Tadeusz Ulewicz: Wśród impresorów krakowskich doby renesansu. Kraków: Wydawnictwo Literackie 1977, 298 s.

7. Bibliografia literatury tłumaczonej na język polski wydanej w latach 1945-1976. Warszawa: Czytelnik 1977, 475 s.

Alicja Olejnik

**SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZARZĄDU GŁÓWNEGO
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH
za okres 1.6.1976—31.3.1977
złożone na posiedzeniu plenarnym ZG SBP dn. 4.4.1977
przez sekretarza generalnego kol. Tadeusza Zarzębskiego**

W okresie sprawozdawczym Zarząd Główny w składzie wybranym przez Zjazd delegatów SBP w Rzeszowie (20 czerwca 1976 r.) skoncentrował swoje działanie głównie na sprawach organizacyjnych.

1. Sprawy organizacyjne

Odbyły się dwa posiedzenia Zarządu Głównego (7.10.1976 r. i 24.3.1977 r.) oraz jedno posiedzenie Prezydium ZG dn. 13.1.1977 r. Ponadto — w odstępach w zasadzie tygodniowych — odbywały się zebrania przewodniczącego, I wiceprzewodniczącego oraz sekretarza generalnego.

Na posiedzeniu dn. 7. 10. 1976 r. ukonstytuował się Zarząd Główny: przewodniczący kol. Witold Stankiewicz; I wiceprzewodniczący kol. Janina Cygańska, wiceprzewodniczący: kol. kol. Stanisław Korman, Franciszek Łozowski, Karol Musioł, Hanna Uniejewska; sekretarz generalny kol. Tadeusz Zarzębski; zastępca sekretarza generalnego kol. Cecylia Duninowa; skarbnik kol. Elżbieta Sawicka; członek Prezydium kol. Tadeusz Kozanecki, członkowie Zarządu: kol. kol. Janusz Albin, Józef Czerni, Elżbieta Dudzińska, Stanisław Krzywicki, Mieczysław Mazurkiewicz, Halina Pabisz, Roman Sękowski.

Na pierwszym posiedzeniu Zarządu przyjęto również regulamin pracy opiekuna okręgu z ramienia Zarządu Głównego oraz ustalono następujący przydział okręgów, uwzględniając konieczność stworzenia optymalnych warunków sprawowania funkcji opiekuna oraz powiązania regionalne okręgów:

Nazwa makroregionu	Nazwa województwa	Opiekun okręgu SBP
I środkowy	Warszawa, Radom, Płock, Ciechanów, Skierniewice	T. Zarzębski
	Łódź, Sieradz, Piotrków Tryb.	C. Duninowa
II środkowo-zachodni	Piła, Poznań, Ka- lisz, Konin	F. Łozowski
	Bydgoszcz, Toruń, Włocławek	J. Cygańska
III środkowo-wschodni	Lublin, Siedlce	W. Stankiewicz
	Biała Podlaska, Chełm, Zamość	T. Kozanecki
IV południowo-zachodni	Gorzów, Zielona Góra, Legnica, Jelenia Góra	M. Mazurkiewicz
		J. Albin

	Wrocław, Wałbrzych, Leszno	H. Pabiszowa
V południowy	Opole, Częstochowa Katowice, Bielsko-Biała	R. Sękowski K. Musioł
VI południowo-wschodni	Kraków, Nowy Sącz, Kielce, Tarnów Tarnobrzeg, Rzeszów, Przemyśl, Krosno	J. Czerni S. Korman
VII północny	Szczecin, Koszalin, Słupsk Gdańsk, Elbląg	S. Krzywicki H. Uniejewska
VIII północno-wschodni	Olsztyn, Suwałki Białystok, Łomża, Ostrołęka	E. Sawicka E. Dudzińska

Zarząd Główny przyjął także dn. 7.10.1976 regulamin pracy sekcji, komisji i referatów działających przy ZG SBP. Aktualnie istnieje 21 agend Zarządu Głównego pod przewodnictwem kol. kol.:

- Komisja Budownictwa i Wyposażenia Bibliotek — Jerzy Maj,
- Komisja Finansowa — Stanisław Korman,
- Komisja Informacji Naukowej — Hanna Uniejewska,
- Komisja Katalogowania Alfabetycznego — Wanda Sokołowska,
- Komisja Mikrofilmowania i Zebezpieczania Zbiorów — Konrad Zawadzki,
- Komisja Racjonalizacji i Mechanizacji Pracy Bibliotekarskiej — Józef Czerni,
- Komisja Statystyki Bibliotecznej — Wiesława Żukowska,
- Komisja Szkolenia i Doskonalenia Kadr — Stanisław Kubiak,
- Komisja Współpracy Bibliotek i Ośrodków Informacji — Halina Pabisz,
- Komisja Wydawnicza — Radosław Cybulski,
- Referat Informacyjno-Prasowy — Tadeusz Zarzębski,
- Referat Nagród i Odznaczeń — Tadeusz Zarzębski,
- Referat ds. Okręgów — Franciszek Łozowski,
- Referat Socjalno-Bytowy — Janina Cygańska,
- Referat Współpracy Międzynarodowej — Maria Majewska,
- Sekcja Bibliotek Fachowych — Elżbieta Dudzińska,
- Sekcja Bibliotek Muzycznych — Maria Prokopowicz,
- Sekcja Bibliotek Naukowych — Janusz Albin,
- Sekcja Bibliotek Publicznych i Związkowych — Roman Sękowski,
- Sekcja Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych — Elżbieta Sawicka,
- Sekcja Bibliotek Szpitalnych — Wanda Kozakiewicz.

Większość komisji, referatów i sekcji przystąpiła do działania, opracowała plany pracy w nowej kadencji lub kontynuowała prace rozpoczęte w poprzedniej kadencji.

W okresie tym szczególnie aktywną działalność przejawiała Sekcja Bibliotek Muzycznych, która — zgodnie z wcześniej ustalonym planem — zorganizowała II Sympozjum przedstawicieli bibliotek i ośrodków dokumentacji muzycznej krajów socjalistycznych (Katowice-Kraków 27-30.9.1976). W sympozjum wzięło udział 70 osób, w tym 19 uczestników z Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Węgier, ZSRR. W Sympozjum wzięło także udział sekretarz generalny AIBM (Association Internationale des Bibliothèques Musicales) A. Lönn ze Szwecji.

Sekcja Bibliotek Muzycznych oraz Sekcja Bibliotek Szpitalnych przygotowują

się do zorganizowania krajowych konferencji w celu spopularyzowania nowoczesnych metod pracy z czytelnikiem. Długofalowy program działań opracowały: Komisja Racjonalizacji i Mechanizacji Pracy Bibliotecznej, Komisja Szkolenia i Doskonalenia Kadr, Sekcja Bibliotek Szpitalnych, Sekcja Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych. W związku z przygotowaniem do Światowego kongresu bibliotekarzy, który ma się odbyć we wrześniu 1977 r. z okazji 50-lecia istnienia IFLA, aktywnie działał również Referat Współpracy Międzynarodowej. Konieczność uporządkowania wielu spraw naszej organizacji w nowej strukturze była przedmiotem kilku posiedzeń Referatu ds. Okręgów.

Realizując Uchwałę Zjazdu delegatów Zarząd Główny przygotował do zatwierdzenia przez władze administracyjne nowy statut Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Został on zatwierdzony dn. 2.11.1976 r. Tekst statutu powielono w nakładzie 1000 egz. i rozesłano do okręgów, większych bibliotek i ośrodków kształcenia bibliotekarzy oraz przekazano do publikacji w formie wkładki do nr 7/8 za 1976 r. *Bibliotekarza*.

Całość materiałów do obrad Ogólnokrajowego zjazdu delegatów SBP opracowano i przekazano do publikacji w *Przeglądzie Bibliotecznym* (z. 2 za 1977 r.). Ponadto opracowano do publikacji na łamach czasopism bibliotekarskich tekst apelu nowego Zarządu Głównego do wszystkich członków naszej organizacji.

W związku z obchodami 60-lecia istnienia Stowarzyszenia Zarząd Główny poczynił pewne przygotowania do uczczenia tej rocznicy.

W okresie sprawozdawczym Zarząd Główny współdziałał w sprawach bibliotek i bibliotekarzy z centralnymi organami władzy i administracji państwowej, z Państwową Radą Biblioteczną, Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, związkami zawodowymi. Na szczególne podkreślenie zasługują:

- udział przedstawicieli Zarządu Głównego w posiedzeniu Sejmowej Podkomisji Upowszechnienia Kultury oraz Komisji Kultury w związku z dyskutowanym na tym forum projektem programu rozwoju bibliotekarstwa polskiego;
- zorganizowanie w dn. 19-20.1.1977 r. sesji wyjazdowej Prezydium Państwowej Rady Bibliotecznej oraz Prezydium ZG SBP zamykającej obchody Roku Bibliotek i Czytelnictwa;
- współpraca z Zarządem Głównym Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki, m.in. w sprawach realizacji aktów prawnych dotyczących uposażenia bibliotekarzy;
- wystąpienia do ministra kultury i sztuki w sprawach uposażeń pracowników bibliotek publicznych, pomieszczeń Biura ZG SBP oraz stałej dotacji finansowej dla Stowarzyszenia;
- poczynienie pewnych przygotowań w sprawie nawiązania ściślejszej współpracy ze Stowarzyszeniem Księgarzy Polskich.

2. Sprawy finansowe

Gospodarka finansowa w okresie sprawozdawczym uległa pewnej poprawie, głównie dzięki uzyskaniu dotacji wyrównującej bilans 1976 r. w kwocie ok. 250 000 zł oraz specjalnej dotacji na remont pomieszczenia Biura ZG SBP (w kwocie 100 000 zł). Ponadto otrzymaliśmy oficjalną zgodę władz administracyjnych na stałe dotowanie działalności naszego Stowarzyszenia.

3. Sprawy wydawnicze

Dnia 1.12.1976 r. zawarto umowę z Wydawnictwem „Czasopisma Wojskowe” na wydawanie obu naszych miesięczników: *Bibliotekarza* i *Poradnika Bibliotekarza*. Umowa zobowiązuje obie strony do terminowych działań w zakresie prac redakcyjnych i poligraficznych. Dlatego też należy oczekiwać, że oba czasopisma ukazywane się z dość znacznym opóźnieniem osiągną postulowaną od dawna regularność ukazywania się, tak ważną dla przekazywania aktualnych informacji środowisku bibliotekarskiemu. W ramach realizacji tej umowy ukazywać się będą w 1977 r. zarówno numery bieżące tych czasopism, jak i równoległe numery za 1976 r. Wsku-

tek ogólnych trudności wydawniczych Zarząd Główny zabiega o utrzymanie dotychczasowej częstotliwości i objętości obu czasopism, przy czym nie wyklucza się konieczności zmniejszenia częstotliwości i objętości jednego z nich.

Zarząd czyni również starania w sprawie przydziału papieru na wydawnictwa zwarte. W tece redakcyjnej oczekuje na wydanie kilka prac przygotowanych do druku. O wynikach tych starań będziemy mogli przekazać informacje na następnym posiedzeniu plenarnym Zarządu.

W związku z przejściem na emeryturę redaktora wydawnictw SBP kol. Danuty Bańkowskiej oraz rezygnacją z pracy redaktora naczelnego Władysława Bartoszewskiego od dn. 14.1977 r. dziełem wydawniczym kierować będzie nowy pracownik redaktor Irena Exner. Oba zasłużonym dla naszej organizacji i długoletnim redaktorom przekazano serdeczne podziękowania za włożony trud oraz wręczono nagrody. Uroczystość pożegnania tych pracowników odbyła się na posiedzeniu Zarządu Głównego dn. 24.3.1977 r.

4. Sprawy międzynarodowe

W dniach 23-28 sierpnia 1976 r. delegacja bibliotekarzy polskich wzięła udział w 42 Sesji Rady Głównej IFLA w Lozannie. W delegacji uczestniczyli kol. kol.: Witold Stankiewicz jako przewodniczący, Radosław Cybulski, Jadwiga Kołodziejska, Edward Paliński, Irena Morszytnikiewiczowa i Hanna Uniejewska.

We wrześniu 1977 r. odbędzie się w Brukseli Światowy kongres bibliotekarzy dla uczczenia 50-lecia istnienia Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarskich. Stowarzyszenie nasze przygotowuje się do udziału w tych obchodach. Podjęto m.in. starania w celu zorganizowania wycieczki bibliotekarzy polskich (niezależnie od oficjalnej delegacji). Instytucje turystyki zagranicznej nie przyjęły jednak naszej oferty, a ponadto okazało się, że koszty dewizowe uczestnictwa w takiej wycieczce znacznie przekraczały kwotę przydziału dewiz.

W związku z wejściem w życie nowego statutu IFLA, przygotowywane są również pewne zmiany organizacyjne w Federacji. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich łącznie z Biblioteką Narodową (która jest członkiem instytucjonalnym IFLA) zgłosiły gotowość pracy w 6 sekcjach IFLA oraz w 4 stałych komitetach tych sekcji. Te sprawy były m.in. przedmiotem obrad konferencji członków IFLA z krajów socjalistycznych w lutym 1977 r. w Pradze. W konferencji wzięli udział kol. kol. W. Stankiewicz i E. Paliński.

W marcu 1977 r. sekretarz generalny kol. T. Zarzębski złożył wizytę sekretarzowi generalnemu Library Association w Londynie oraz prezydentowi Scottish Library Association w Glasgow, ponadto zwiedził on biblioteki w Londynie, Yorku i w Glasgow.

Stowarzyszenie Bibliotek NRD wystąpiło z propozycją nawiązania ścisłej współpracy ze Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich. Aktualnie Zarząd Główny przygotowuje się do podpisania umowy o takiej współpracy. W końcu kwietnia br uda się w tej sprawie do Berlina delegacja naszego Stowarzyszenia.

PROTOKÓŁ I POSIEDZENIA PLENARNEGO ZARZĄDU GŁÓWNEGO STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH (Warszawa 4 kwietnia 1977)

Obecni: członkowie Zarządu Głównego, przewodniczący zarządów okręgowych, przewodniczący i sekretarz Głównej Komisji Rewizyjnej, przewodniczący Głównego Sądu Koleżeńskiego, przewodniczący sekcji, komisji i referatów ZG SBP, zaproszeni goście.

Porządek obrad:

1. Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego,
2. Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej,
3. Podsumowanie osiągnięć Roku Bibliotek i Czytelnictwa,
4. Omówienie programu pracy na okres bieżącej kadencji oraz planu pracy na 1977 r.,
5. Dyskusja,
6. Wolne wnioski.

Posiedzeniu przewodniczył kol. Witold Stankiewicz. Otwierając posiedzenie plenarne Zarządu Głównego kol. Stankiewicz przedstawił do dyskusji kilka spraw dotyczących działań wewnątrz naszego Stowarzyszenia i wystąpień na zewnątrz:

1. Stowarzyszenie nasze powinno zająć stanowisko w sprawach wydawniczych, które ostatnio były przedmiotem licznych wystąpień w prasie kulturalnej, na łamach *Trybuny Ludu* oraz w Sejmowej Komisji Kultury. Odczuwany przez wydawnictwa brak papieru wpływa niekorzystnie na realizowanie planów wydawniczych, co w konsekwencji zmniejsza tempo powiększania zbiorów bibliotecznych. Sprawy te powinny być przedmiotem dyskusji na plenarnym posiedzeniu SBP a następnie — odpowiedniego wystąpienia do ministra kultury i sztuki.

2. Reorganizacja sieci bibliotek publicznych, przystosowanie struktury organizacyjnej tej sieci do nowego podziału administracyjnego kraju napotyka na wiele trudności. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, jego zarządy okręgowe i odpowiednie sekcje powinny aktywniej włączyć się w rozwiązywanie tych problemów.

3. Modernizacja warsztatów bibliotecznych i metod pracy — przedmiot obrad VII Zjazdu bibliotekarzy polskich — wymaga aktywniejszych działań w ramach naszej organizacji i na zewnątrz. W tych sprawach jest ciągle jeszcze bardzo wiele do zrobienia, ponieważ rozwój bibliotek zgodnie z potrzebami społeczeństwa nie znajduje pokrycia w materialnych warunkach pracy bibliotek (lokale, wyposażenie, sprzęt). Dlatego też silniej należałoby włączyć tę problematykę do działań Stowarzyszenia.

4. Wiele również ma do zrobienia nasza organizacja w sprawach kadr bibliotekarskich. W tym zespole spraw są zarówno problemy uposażenia bibliotekarzy (zwłaszcza pracowników bibliotek publicznych), jak również sprawy dotyczące kształcenia i doskonalenia kadr bibliotekarskich (programy kształcenia bibliotekarzy, poziom kadry nauczającej w wielu nowo powstałych instytutach bibliotekoznawstwa i in.). Są to też sprawy, które powinny być rozwiązywane przy czynnym współudziale Stowarzyszenia.

5. Wszystkie problemy bibliotekarskie powinny być rozwiązywane przy udziale aktywnego Stowarzyszenia. Powinniśmy bardziej aktywnie współdziałać z organami centralnej i terenowej administracji państwowej. Dlatego też rozważenia wymaga szereg wewnętrznych spraw organizacji, metod pracy członków SBP, pracy w sekcjach i w komisjach dalszego doskonalenia naszych czasopism, regularnego ich ukazywania się, doskonalenia ich treści tak, aby pełniej jeszcze stać się one mogły trybuną polskiego bibliotekarstwa i płaszczyzną integrowania całej społeczności bibliotekarskiej.

Na zakończenie swego wystąpienia przewodniczący przypomniał, iż w bieżącym roku obchodzimy 60-lecie istnienia naszego Stowarzyszenia. Zarząd Główny przygotowuje w związku z tym na jesieni br. uroczyste posiedzenie plenarne; również zarządy okręgowe powinny organizować w odpowiednich formach obchody tej rocznicy.

Następnie przystąpiono do realizacji porządku obrad.

1. Sekretarz generalny kol. Tadeusz Zarzębski złożył sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego w okresie od czerwca 1976 do kwietnia 1977 r.
2. Sekretarz Głównej Komisji Rewizyjnej kol. Alicja Halpernowa złożyła spr-

wozdanie z posiedzenia tej Komisji dn. 29.3.1977 r. Na posiedzeniu przyjęto regulaminy pracy Głównej Komisji Rewizyjnej oraz komisji rewizyjnej w okręgu. Główna Komisja Rewizyjna przeprowadziła kontrolę działalności SBP (kontrolę finansową SBP Komisja przeprowadziła po zakończeniu prac nad bilansem finansowym za 1976 r.). W szczególności Komisja zajęła się sprawami wydawnictw SBP zalecając:

a) wystąpienie do Ministerstwa Kultury i Sztuki o utrzymanie dotychczasowej częstotliwości ukazywania się miesięcznika *Bibliotekarz* oraz jego dotychczasowej objętości,

b) wystąpienie o zwiększenie przydziału papieru na wydawnictwa SBP w celu przyspieszenia wydania publikacji od dawna przygotowanych do druku (w szczególności jak najszybciej należałoby wydać publikacje o charakterze szkoleniowym oraz informacyjnym).

3. I wiceprzewodniczący ZG SBP kol. Janina Cygańska ogólnie zreferowała osiągnięcia Roku Bibliotek i Czytelnictwa. Rok ten ogłoszony został z inicjatywy Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, dla uczczenia 30-tej rocznicy uchwalenia Dekretu o bibliotekach. Celem obchodów Roku Bibliotek i Czytelnictwa było: szerokie upowszechnienie w społeczeństwie roli biblioteki, przyspieszenie modernizacji i doskonalenia warsztatów pracy i metod działania bibliotekarzy, podwyższenie prestiżu zawodu bibliotekarza. Inauguracja Roku odbyła się dn. 29.1.1976 r. we Wrocławiu na wspólnym posiedzeniu plenarnym Zarządu Głównego SBP oraz Państwowej Rady Bibliotecznej, z udziałem przedstawicieli najwyższych władz politycznych i administracyjnych: członka Biura Politycznego KC, wicepremiera i ministra kultury i sztuki Józefa Tejchmy oraz kierownika Wydziału Kultury KC Lucjana Motyki, a także władz politycznych i administracyjnych woj. wrocławskiego.

Całe środowisko bibliotekarskie aktywnie włączyło się do działań związanych z obchodami Roku Bibliotek i Czytelnictwa. Sprawy bibliotek stały się przedmiotem zainteresowania środków masowego przekazu, prasy kulturalnej centralnej i regionalnej. Okręgi SBP realizując cele Roku aktywnie działały w zakresie szerokiego upowszechniania w społeczeństwie roli biblioteki, silniejszej integracji działań bibliotek różnych sieci. Niektóre okręgi (np. poznański) szeroko upowszechniały poprzez środki masowego przekazu sylwetki wybitnych bibliotekarzy w regionie. Dzięki inicjatywie działaczy SBP ukazało się w prasie centralnej i lokalnej wiele artykułów, nadano również wiele audycji radiowych i telewizyjnych poświęconych sprawom bibliotek, ich roli w kształtowaniu nowoczesnego społeczeństwa socjalistycznego. Tematyka obchodów nawiązywała do powojennych lat odbudowy bibliotekarstwa polskiego, poruszano również problemy modernizacji bibliotek, mechanizacji i automatyzacji prac bibliotecznych, kształcenia bibliotekarzy, współdziałania bibliotek.

Wydano szereg publikacji okolicznościowych, informatorów, plakatów. Niektóre wydawnictwa (np. Ossolineum) opatrywało swoje publikacje nadrukiem „Wydano w Roku Bibliotek i Czytelnictwa”. Również niektóre inne decyzje podjęte w tym okresie pozostawiają trwałe ślady, np. w Łodzi nadano ulicy nazwę „Jana Augustyniaka” — zasłużonego bibliotekarza i członka SBP, w Poznaniu ufundowano nagrodę im. Stefana Wierczyńskiego dla najlepszego absolwenta Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza. Wiele bibliotek zyskało w tym okresie lepsze pomieszczenia, podjęto w wielu rejonach kraju inicjatywy poprawy warunków lokalowych bibliotek, poprawiono ich wyposażenie, przydzielono dodatkowe środki na uzupełnianie zbiorów. Podjęto odpowiednie prace przy budowie Biblioteki Narodowej, uzyskując poparcie najwyższych władz politycznych i państwowych naszego kraju. A nade wszystko wielkim osiągnięciem Roku Bibliotek i Czytelnictwa jest zakończenie prac nad długofalowym Programem

rozwoju bibliotekarstwa polskiego do roku 1990. Dlatego też Rok Bibliotek i Czytelnictwa stanowi inaugurację wielkich przeobrażeń w zakresie modernizacji i doskonalenia metod działania całego bibliotekarstwa polskiego.

Oceniając wyniki tych działań należy stwierdzić, że sprawy bibliotek, ich bieżące problemy są już bliżej znane szerokim kręgiem naszego społeczeństwa.

4. Sekretarz generalny kol. T. Zarzębski krótko zreferował projekt programu działania Stowarzyszenia na okres kadencji oraz plan pracy na 1977 r. Oba teksty wcześniej zostały przesłane uczestnikom plenarnego posiedzenia ZG SBP.

Szczególną uwagę zebranych zwrócono na konieczność aktywizacji kół SBP oraz sekcji i komisji zarządów okręgowych, aby nasza organizacja stanowiła prawdziwe forum bibliotekarzy rozpatrujące wszystkie sprawy bibliotekarstwa polskiego i postulujące konieczne zmiany zgodne z potrzebami społecznymi.

5. W dyskusji zabrało głos 11 osób. Jako pierwsza wystąpiła kol. Maria Hudy-mowa (Koszalin), która wyraziła głęboki niepokój o dalszą działalność Stowarzyszenia. Przyjmując dotację będzie ono miało wszystkie środki limitowane, co np. zmusi okręg koszaliński do rezygnacji z pewnych działań oraz z subwencji różnych organizacji i instytucji. W tej sytuacji Zarząd Główny powinien rozważyć ewentualność zrezygnowania z dotacji.

Zarząd Główny powinien porozumieć się ze Związkiem Nauczycielstwa Polskiego w sprawie stworzenia studium zaocznego bibliotekarom takich samych warunków zakwaterowania, jakie mają studium nauczyciele. Ponadto kol. Hudy-mowa przedstawiła pewne trudności współpracy w okręgu z bibliotekarzami woj-skowymi.

Kol. Izabela Nagórska (Łódź) zwróciła uwagę zebranych na problematykę artykułów w naszych czasopismach. W ciągu ostatnich dwóch lat nie ukazał się żaden artykuł na temat bibliotek wojewódzkich, chociaż nowa struktura organizacyjna sieci bibliotek publicznych jest przedmiotem żywej dyskusji wśród bibliotekarzy. Na łamach naszych czasopism należałoby podawać informacje o prelegentach w celu ułatwienia okręgom organizowania różnych imprez i szkoleń. Ponadto kol. Nagórska zwróciła uwagę na konieczność uaktywnienia młodzieży bibliotekarskiej oraz wyraziła niepokój z powodu braku dokładniejszej informacji o budowie gmachu Biblioteki Narodowej.

Kol. Tadeusz Kozanecki (Warszawa) poparł propozycję wystąpienia do ministra kultury i sztuki w sprawie założeń polityki wydawniczej. Trudnością z zaopatrzeniem w papier wydawnictw powodują obniżenie nakładów a tym samym ograniczają możliwości nabycia książek przez biblioteki, co z kolei utrudnia zaspokojenie rosnących potrzeb czytelnicy. Przedmiotem odrębnego wystąpienia powinna być sprawa zapewnienia pomieszczeń dla bibliotek w nowych osiedlach mieszkaniowych. Ponadto nawiązując do wystąpienia kol. Nagórskiej mówca ustosunkował się krytycznie do materiałów zamieszczanych w *Bibliotekarzu*, a szczególnie do sprawozdania ze Zjazdu delegatów SBP w Rzeszowie (nr 7/8 z 1976 r.).

Kol. Maria Bielawska (Tarnów) przypomniała, że na konferencji wydawców w 1976 r. postulowano — w związku ze zmniejszonymi możliwościami przydziału papieru — ograniczenie raczej wysokości nakładów niż liczby tytułów książek. Ten postulat wydaje się słuszny, ale należałoby wówczas przede wszystkim troszczyć się o możliwe szerokie zaopatrzenie bibliotek w książki, ponieważ złagodzi to trudności „konsumpcji” książki. W związku z polityką państwową w zakresie produkcji żywności, należałoby szczególnie zadbać o właściwe wyposażenie bibliotek gminnych w literaturę rolniczą. Ponadto kol. Bielawska zwróciła uwagę, iż w nowej strukturze organizacyjnej bibliotek publicznych należałoby tworzyć koła SBP głównie w miastach będących siedzibami bibliotek rejonowych.

Kol. Hanna Uniejewska (Warszawa) poruszyła sprawę minimalnego udziału bibliotek naukowych w obchodach Roku Bibliotek i Czytelnictwa. Sytuacja biblio-

tek naukowych jest obecnie bardzo trudna, Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki nie rozstrzygnie samo wielu problemów. Częściowo problemy te zostały ujęte w Programie rozwoju bibliotekarstwa polskiego. Ponadto kol. Uniejwska zauważyła, że Stowarzyszenie powinno podjąć starania w sprawie uzyskania dla bibliotek prawa pierwszeństwa zakupu książek w księgarniach.

Kol. Maria Brykczyńska (Warszawa) zwróciła się do Zarządu z propozycją ponownego rozważenia celowości przyjęcia dotacji, skoro fakt ten powoduje w konsekwencji zahamowanie działalności ogniw Stowarzyszenia. Zwróciła także uwagę na konieczność informowania środowiska bibliotekarskiego o podjętych lub planowanych pracach badawczych w zakresie bibliotekarstwa. Mówczynie wyraziła niepokój z powodu trudnej sytuacji wydawnictw SBP, tak przecież niezbędnych w doskonaleniu zawodowym bibliotekarzy i ulepszaniu pracy bibliotek. Szczególnej troski SBP wymaga sprawa właściwego zorganizowania pracy bibliotek fachowych.

Kol. Józef Czerni (Kraków) zabrał głos w sprawie miejsca bibliotek w systemie SINTO. Sam system będzie stanowił dobrą platformę integracji placówek informacji. Niestety, Centrum INTE nie zawsze właściwie rozumie wiele problemów bibliotekarskich. Ponadto mówca postulował konieczność zajęcia stanowiska przez Stowarzyszenie w sprawie przygotowywanej ustawy o informacji.

Kol. Konrad Zawadzki (Warszawa) poruszył potrzebę zwiększenia udziału przedstawiciela środowiska bibliotekarskiego w organach ustalających plany wydawnicze. W tych sprawach bibliotekarze mają dobre rozeznanie, ponieważ w codziennej pracy konfrontują zapotrzebowania czytelników i możliwości ich realizacji.

Kol. Zofia Szumna (Wałbrzych) nawiązując do licznych wypowiedzi w sprawie trudności na rynku księgarskim, zwróciła uwagę na konieczność ograniczenia zużycia papieru w innych działach gospodarki narodowej. Mówczynie postulowała konieczność roztoczniejszej opieki nad kołami SBP, udzielania przez kierownictwa bibliotek większej pomocy aktywistom SBP organizującym pracę kół, a także sekcji i zarządów okręgowych.

Kol. Lucjan Biliński (Ministerstwo Kultury i Sztuki) poinformował zebranych o przygotowywaniu na Kolegium Ministra Kultury i Sztuki oceny dokonania Roku Bibliotek i Czytelnictwa. Polemicznie ustosunkował się do wypowiedzi kol. Uniejwskiej wskazując, że również biblioteki naukowe brały aktywny udział w realizacji *założeń* Roku, np. Biblioteka Narodowa i Ossolineum. Korzyści odniosło całe bibliotekarstwo, które w tym okresie było przedmiotem ogólnego zainteresowania społeczeństwa. Więcej wydatkowano w tym czasie na wyposażenie bibliotek, podjęto szereg inwestycji (m.in. budowa gmachu Biblioteki Narodowej), bibliotekarze otrzymali wyrazy uznania (odznaczenia, nagrody, dyplomy). Zadania przewidziane na Rok Bibliotek i Czytelnictwa powinny być dalej realizowane, chociaż obchody tego Roku faktycznie zostały już zakończone. Odpowiadając na niektóre wystąpienia mówca zwrócił uwagę na konieczność udziału bibliotekarzy nie tyle przy ocenie planu wydawniczego, lecz raczej na etapie kształtowania inicjatyw wydawniczych. W sprawie odpowiedniej pomocy studium bibliotekarzom czynione są aktualnie pewne starania w Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. W zakończeniu wystąpienia mówca podziękował w imieniu MKiS i kierownictwa Departamentu Bibliotek, Domów Kultury i Działalności Społeczno-Kulturalnej Zarządowi Głównemu Stowarzyszenia za inicjatywę zorganizowania Roku Bibliotek i Czytelnictwa oraz wszystkim działaczom Stowarzyszenia za aktywny udział w realizacji *założeń* tego Roku.

Kol. Zofia Narkiewicz (Piła) wystąpiła z wnioskiem dotyczącym zwiększenia limitu miejsc na studia zaoczne dla bibliotekarzy.

Kol. Tadeusz Zarzębski (sekretarz generalny SBP) ustosunkował się do niektórych wystąpień. Na wstępie poinformował, że ustawa o informacji znajduje się

w fazie wstępnej dyskusji i Zarząd Główny przekazał w tej sprawie swoje uwagi na ręce przewodniczącego Rady Programowej Centrum INTE.

Propozycja silniejszego udziału bibliotekarzy w przygotowaniu planu wydawniczego jest jak najbardziej słuszna, jej realizacja wymaga jednak ustalenia odpowiednich form organizacyjnych reprezentacji postulatów bibliotekarstwa w procesach planowania ruchu wydawniczego. Stowarzyszenie Bibliotekarzy jako organizacja społeczna nie dysponuje w tym celu odpowiednim aparatem, może najbardziej właściwy byłby tu Instytut Książki i Czytelnictwa.

Sprawa przyjęcia przez SBP dotacji pozostaje właściwie poza dyskusją ze względu na liczne trudności finansowe Stowarzyszenia. Musimy z tej dotacji skorzystać, natomiast trzeba będzie podjąć pewne starania w celu zmniejszenia jej niekorzystnych dla nas skutków.

Przewodniczący ZG SBP kol. W. Stankiewicz podziękował dyskutantom za poruszenie ważnych spraw, które będą przedmiotem działania Zarządu Głównego, sekretarza generalnego, Biura ZG SBP i zarządów okręgowych. Przede wszystkim trzeba będzie przygotować wystąpienie w sprawie poprawienia zaopatrzenia bibliotek w książki (zwiększenie wysokości nakładów i uzyskanie prawa pierwszeństwa zakupu książek przez biblioteki). Sprawa budowy gmachu Biblioteki Narodowej jest przedmiotem zainteresowania najwyższych władz politycznych i administracyjnych Państwa, budzi powszechne zainteresowanie całego środowiska bibliotekarskiego i szerokich kręgów naszego społeczeństwa, sądzimy więc, że uda się pokonać różne trudności występujące przy uruchamianiu tej inwestycji. Cały aktywny Stowarzyszenia, wszyscy jego członkowie powinni dokładać usilnych starań w celu doskonalenia działalności różnych ogniw Stowarzyszenia w tym także i kół SBP. Przykłady niektórych okręgów dowodzą, iż dopracowano się wysokiej rangi społecznej zarówno dla Stowarzyszenia, jak i dla zawodu bibliotekarskiego. Zamykając posiedzenie przewodniczący podziękował wszystkim za udział i życzył satysfakcji w aktywnym realizowaniu celów Stowarzyszenia.

PROGRAM DZIAŁALNOŚCI ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP NA LATA 1977-1979

I. Główne kierunki działania

Nowa kadencja władz naczelnych Stowarzyszenia przypada na okres końcowy realizacji ustalonego na VI i rozszerzonego na VII Zjeździe PZPR programu społeczno-gospodarczego rozwoju kraju.

Dynamika rozwoju różnych dziedzin życia w obecnym 10-leciu narzuca bibliotekarstwu równie dynamiczne działanie, podejmowanie różnych przedsięwzięć mających na celu doskonalenie działalności bibliotek w służbie społeczeństwu, doskonalenie organizacji całego bibliotekarstwa polskiego.

W nowej kadencji Stowarzyszenie działać będzie w atmosferze dużego zainteresowania społecznego sprawami bibliotek. Zainteresowanie to wynika z licznych imprez w Roku Bibliotek i Czytelnictwa, z szerokiej dyskusji nad sprawami bibliotek przy okazji prezentowania *Raportu o stanie bibliotek polskich* i *Programu rozwoju bibliotekarstwa polskiego*. Zainteresowanie to będzie żywe i w następnych latach, ponieważ zbiega się ono będzie z realizacją człowiekowej inwestycji kulturalnej w całym okresie powojennym, a mianowicie z budową gmachu Biblioteki Narodowej oraz z realizacją programu rozwoju bibliotekarstwa polskiego i z dyskusją nad ogólnokrajowym systemem informacji naukowej (SINTO).

Ponadto, na okres bieżącej kadencji przypadają ważne rocznice dotyczące spo-

tecznego ruchu zawodowego bibliotekarzy. Zbiegają się tu: 60-ta rocznica istnienia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 100-ne rocznice istnienia najstarszych w świecie stowarzyszeń bibliotekarskich (American Library Association oraz brytyjskiego Library Association). Bardzo ważnym wydarzeniem będzie Światowy kongres bibliotekarzy w Brukseli zwołany z okazji 50-lecia istnienia Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarskich (IFLA).

Uwzględniając przedstawione wyżej warunki i okoliczności działania w obecnej kadencji — Zarząd Główny Stowarzyszenia koncentrować będzie swoje działania wokół aktywizacji różnych ogniw Zarządu Głównego i tworzenia warunków aktywizacji członków SBP, aby Stowarzyszenie jeszcze pełniej mogło realizować cele swego działania określone w nowym statucie oraz aktywnie współuczestniczyć w realizacji programu rozwoju bibliotekarstwa polskiego.

Stowarzyszenie stanowić główne forum bibliotekarstwa polskiego, najpełniej integrujące różne grupy zawodowe pracowników bibliotek, koncentrować się będzie w najbliższych latach na następujących głównych kierunkach działania:

1. Szerokie upowszechnianie w środowisku bibliotekarskim ideowych założeń programu rozwoju bibliotekarstwa polskiego w celu twórczego zaangażowania się każdego bibliotekarza w realizację tego programu oraz uchwał VII Zjazdu bibliotekarzy polskich w Zielonej Górze i Krajowego zjazdu delegatów SBP w Rzeszowie.

2. Podejmowanie różnych przedsięwzięć mających na celu dalszą modernizację metod pracy bibliotekarzy i działalności bibliotek.

3. Integrowanie różnych grup zawodowych bibliotekarzy, a przez to przyczynianie się do organizowania szerokiej współpracy bibliotek różnych typów.

4. Reprezentowanie interesów całego bibliotekarstwa polskiego. Współpraca w tym zakresie z organami władzy i administracji państwowej, z organizacjami politycznymi i społeczno-zawodowymi.

5. Kontynuowanie starań o realizację jednolitej polityki bibliotecznej w kraju oraz wzmocnienie funkcji Ministerstwa Kultury i Sztuki jako organu międzyresortowej koordynacji w sprawach bibliotek, wzmocnienie lub utworzenie organów zarządzania bibliotekami w poszczególnych resortach administracji państwowej.

6. Starania o poprawę warunków działania bibliotek.

7. Aktywne zaangażowanie się w różne przedsięwzięcia w kraju i we współpracy międzynarodowej, służące realizacji celów Stowarzyszenia.

8. Upowszechnianie właściwych postaw zawodowych w społeczności bibliotekarskiej.

9. Kontynuowanie różnych form doskonalenia zawodowego bibliotekarzy.

10. Szeroka popularyzacja celów Stowarzyszenia wśród bibliotekarzy.

11. Ogólny rozwój organizacji — zwiększenie liczby członków, głównie pracowników bibliotek naukowych, fachowych i szkolnych.

12. Doskonalenie pracy różnych ogniw Stowarzyszenia, zgodnie z celami jego działania oraz niniejszym programem.

13. Podjęcie starań o uzyskanie statusu organizacji wyższej użyteczności publicznej.

II. Zadania dotyczące Stowarzyszenia

1. Ożywienie działalności członków SBP w różnych ogniwach organizacji, a w szczególności powszechne organizowanie kół SBP różnego typu, tak — aby zgodnie z postanowieniami nowego statutu — stały się one podstawowymi ogniwami organizacyjnymi Stowarzyszenia, forum działania członków SBP oraz określania się Stowarzyszenia w miejscu pracy członka SBP.

2. Zorganizowanie i rozwinięcie pracy w sekcjach, komisjach i referatach działających przy ZG SBP oraz powiązanie działalności tych zespołów z pracą okręgów, szerokie prezentowanie na łamach prasy fachowej prac zespołów Zarządu Głównego.

3. Silniejsze powiązanie pracy Zarządu Głównego z działalnością okręgów poprzez działalność opiekunów okręgów.

4. Usprawnienie informacji o życiu Stowarzyszenia.

5. Zorganizowanie informacji o prelegentach-specjalistach.

6. Szersze propagowanie celów działalności Stowarzyszenia w środowisku bibliotekarskim oraz na zewnątrz.

7. Poprawa gospodarki finansowej.

8. Poprawa warunków pracy i usprawnienie działalności wydawniczej ZG SBP, w szczególności w zakresie terminowego ukazywania się miesięczników SBP.

9. Poprawa warunków pracy Biura ZG SBP i silniejsze powiązanie personelu etatowego ZG SBP z merytoryczną działalnością Stowarzyszenia.

10. Zorganizowanie Krajowego zjazdu delegatów SBP.

III. Zadania w zakresie modernizacji pracy bibliotek

1. Popieranie i propagowanie prac nad modernizacją metod pracy bibliotekarskiej oraz wyposażenia bibliotek przez:

a) upowszechnianie sprawdzonych w praktyce w kraju i za granicą usprawnień metodycznych i technicznych.

b) inicjowanie dyskusji i porad problemowych,

c) organizowanie pokazów i wystaw nowoczesnego wyposażenia bibliotecznego,

d) organizowanie wycieczek szkoleniowych w kraju, a w miarę możliwości również i za granicę.

2. Inicjowanie prac badawczych i współdziałanie z właściwymi instytucjami i organizacjami w zakresie:

a) centralnego opracowania bibliotecznego publikacji krajowych,

b) specjalizacji bibliotek w zakresie gromadzenia bieżącej produkcji wydawniczej krajowej i zagranicznej,

c) współpracy bibliotek w zakresie przechowywania rzadko wykorzystywanych materiałów bibliecznych,

d) gospodarki drukami zbędnymi,

a ponadto:

upowszechnianie modelowych rozwiązań w tych sprawach oraz podjęcie dyskusji nad modelem krajowego systemu bibliotecznego.

3. Kontynuowanie dyskusji nad kierunkami przyszłej automatyzacji procesów bibliecznych.

4. Badanie możliwości produkowania sprzętów i urządzeń małej mechanizacji prac bibliotekarskich oraz nawiązywanie kontaktów z odpowiednimi instytucjami, które mogłyby podjąć produkcję tych urządzeń albo importować je z zagranicy (zwłaszcza z krajów członkowskich RWPG).

5. Podjęcie próby oceny stanu wyposażenia technicznego bibliotek oraz określenia globalnych potrzeb w tym zakresie.

6. Inicjowanie prac analitycznych i współdziałanie z odpowiednimi instytucjami i organizacjami społecznymi (a zwłaszcza z Towarzystwem Naukowym Organizacji i Kierownictwa) w zakresie organizacji pracy w większych bibliotekach i struktur organizacyjnych.

IV. Zadania w zakresie zawodu bibliotekarskiego

1. Inicjowanie szerokiej dyskusji w celu ustalenia jednolitej i długofalowej koncepcji kształcenia bibliotekarzy dla różnych typów bibliotek i na różnych poziomach kształcenia.

2. Stworzenie odpowiednich warunków stabilizacji młodej kadry bibliotekarskiej przez podejmowanie różnych przedsięwzięć służących ich pozytywnej adaptacji zawodowej, a w szczególności przez:

a) organizowanie w okręgach różnego rodzaju kursów, szkoleń, wycieczek szkoleniowych, mających na celu szersze poznanie problematyki zawodowej w bibliotekach różnego typu,

b) pomoc w organizowaniu różnego rodzaju imprez zawodowo-towarzyskich (np. klubów młodego bibliotekarza, wycieczek turystycznych itp.),

c) zorganizowanie wakacyjnego kursu dla organizatorów działań w tym zakresie w okręgach.

3. Rozwinięcie różnego rodzaju przedsięwzięć w zakresie doskonalenia kadr bibliotekarskich, a w szczególności:

a) organizowanie w okręgach kursów szkoleniowych, wycieczek szkoleniowych do bibliotek i ośrodków informacji oraz innych instytucji upowszechniania informacji w okręgu, w kraju, a w miarę możliwości również za granicą,

b) wydawanie (przez wydawnictwo SBP) różnego rodzaju publikacji, jak poradniki, podręczniki, materiały dyskusyjne, bibliograficzne, metodyczne itp., oraz prezentowanie na łamach prasy fachowej pozytywnych doświadczeń z pracy bibliotek krajowych i zagranicznych,

c) pomoc w organizowaniu specjalistycznych praktyk międzybibliotecznych.

4. Inicjowanie prac nad ustaleniem zasad etyki zawodowej bibliotekarza.

5. Stała współpraca z organem administracji państwowej i ze związkami zawodowymi w sprawach socjalno-bytowych i uposażeń bibliotekarzy.

V. Zadania w zakresie współpracy krajowej Stowarzyszenia

1. Przedstawianie aktualnych problemów bibliotekarstwa polskiego i współdziałanie w ich rozwiązywaniu przez: komisje sejmowe, organy i urzędy centralnej i terenowej administracji państwowej, instytucje państwowe i spółdzielcze oraz organizacje społeczne, a w szczególności przez związki zawodowe.

2. Stała współpraca w ramach Państwowej Rady Bibliotecznej przy Ministrze Kultury i Sztuki, Komisji Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, Rady Programowo-Naukowej Centrum INTE oraz Komitetu Upowszechniania Książki Technicznej.

3. Udział w różnych komisjach i organach doradczych, a w szczególności w Komisji Egzaminacyjnej dla Bibliotekarzy Dyplomatycznych oraz Komisji Egzaminacyjnej dla Dyplomowanych Pracowników Dokumentacji Naukowej.

4. Inicjowanie i opiniowanie podstawowych aktów normatywnych dotyczących bibliotek i bibliotekarzy.

5. Stała współpraca z urzędami centralnej administracji państwowej, placówkami badawczymi i organizacjami społecznymi w sprawach:

a) doskonalenia struktury organizacyjnej sieci bibliotek publicznych,

b) współdziałania bibliotek publicznych z bibliotekami związków zawodowych, szkolnymi i szpitalnymi,

c) statystyki bibliotecznej.

6. Współdziałanie ze Stowarzyszeniem Księgarzy Polskich w rozwiązywaniu wspólnych problemów księgarstwa i bibliotekarstwa polskiego.

7. Udział w ogólnokrajowych akcjach propagandowych dotyczących książki i czytelnictwa.

VI. Zadania w zakresie współpracy międzynarodowej Stowarzyszenia

1. Stały udział w pracach organizacji międzynarodowych (UNESCO, IFLA, FID, AIBM, IATUL i in.) przez:

- a) przygotowywanie referatów i wystąpień na sesje i konferencje,
- b) stały udział przedstawicieli Stowarzyszenia w tych organizacjach,
- c) opracowywanie ankiet i kwerend przeprowadzanych przez te organizacje,
- d) popularyzowanie w polskim środowisku bibliotekarskim aktualnych działań organizacji międzynarodowych.

2. Wykorzystywanie ustaleń i zaleceń organizacji międzynarodowych w sprawach bibliotekarskich dla potrzeb krajowych, a w szczególności zaleceń dotyczących stosowania międzynarodowych norm.

3. Udział w okresowych konferencjach redaktorów czasopism bibliotekarskich krajów socjalistycznych w celu organizowania wymiany doświadczeń i materiałów do czasopism.

4. Organizowanie wyjazdów (grupowych i indywidualnych) o charakterze naukowym i szkoleniowym.

5. Starania o stypendia zagraniczne dla działaczy Stowarzyszenia.

6. Zorganizowanie wycieczki autokarowej dla bibliotekarzy bibliotek slawistycznych uczestniczących w Międzynarodowych Targach Książki.

7. Szersze popularyzowanie dorobku i dziejów polskiego bibliotekarstwa przez:

- a) opublikowanie nowego wydania *Libraries in Poland*,
- b) przekazywanie najwartościowszych artykułów i opracowań w polskiej prasie fachowej dla publikacji w czasopismach o zasięgu międzynarodowym.

Program działania Zarządu Głównego w obecnej kadencji obejmuje tylko najważniejsze i ogólnie sformułowane zamierzenia. Stanowią one podstawę do działań nie tylko Zarządu Głównego, ale również i przede wszystkim — sekcji, komisji i zespołów problemowych działających przy Zarządzie Głównym, a także zarządów okręgowych SBP. Wspólnym wysiłkiem całego aktywu Stowarzyszenia program ten będzie realizowany i wzbogacany o nowe propozycje działań i ich efektywną realizację.

JADWIGA POŁOŃSKA-SZCZEPANOWICZ
(1916-1977)

Dnia 8 marca 1977 r. zmarła mgr Jadwiga Połowska-Szczepanowicz, kustosz dyplomowany Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi.

Urodzona 30 stycznia 1916 r. w Rewlu, w 1935 r. ukończyła 8-klasowe Gimnazjum Państwowe im. Jana Śniadeckiego w Oszmianie. Nie mając możliwości dalszego kształcenia się pracowała w l. 1936-1939, do wybuchu II wojny światowej, w Starostwie Powiatowym w Oszmianie. Od 1940 r. do czerwca 1946 r. przybywała w ZSRR, w Kazachstanie, gdzie była zatrudniona w kolejnictwie. Po powrocie do kraju rozpoczęła 1 lutego 1947 r. pracę w Bibliotece Uniwersyteckiej w Łodzi. Jednocześnie kształciła się — równoległe na dwóch uczelniach i w dwóch kierunkach. W grudniu 1950 r. ukończyła Wydział Spółdzielczy Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi, uzyskując tytuł inżyniera, a w maju 1952 r. — Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Łódzkiego ze stopniem magistra filozofii w zakresie socjologii i ze specjalizacją bibliotekoznawczą pod kierunkim prof. dra Jana Muszkowskiego.

W Bibliotece Uniwersyteckiej w Łodzi poznała różne okresy pracy, nim po paru latach związała się na stałe z Oddziałem Udostępniania Zbiorów, a od 1 kwietnia 1961 r. objęła funkcję kierownika tej największej i najbardziej eksponowanej agencji bibliotecznej. Biblioteka UE znajdowała się wówczas w specyficznej sytuacji — po przeprowadze przed niespełna rokiem do nowego, obszernego gmachu nastąpił żywiołowy rozwój czytelnictwa; trzeba było więc wypracować nowe formy pracy Oddziału Udostępniania Zbiorów, dostosowane do zmienionych warunków i potrzeb. Kustosz J. Połowska-Szczepanowicz przeprowadziła w ciągu 12 prawie lat pełnienia obowiązków kierowniczych wiele zmian i usprawnień organizacyjnych. Opracowała przepisy porządkowe dla korzystających z poszczególnych agend Oddziału Udostępniania: Czytelni Głównej, Wypożyczalni Miejscowej, Wypożyczalni Międzybibliotecznej, pokoi do pracy indywidualnej (dla profesorów), sali głośnego czytania (dla studentów). Ustaliła zakresy pracy, obowiązków i odpowiedzialności personelu zatrudnionego w tych komórkach, normowane regulaminami czytelnictwami i wewnętrznymi. Zmeliorowała i powiększyła (od 1957 r.) księgozbiór podręczny Czytelni Głównej, po wprowadzeniu w Czytelni w 1960 r. wolnego dostępu do półek, opracowała nowe zasady statystyki dotyczącej tego księgozbioru. Szczególną troską otaczała czytelnictwo studenckie: rozbudowała znacznie wieloegzemplarzowy, podręcznikowy księgozbiór studencki, zabiegała — w związku z rozwojem różnych form kształcenia — o ułatwienia studiującym zaocznie, eksternistom, doktorantom i innym korzystania ze zbiorów Biblioteki. Już w 1960 r. opracowała *Tymczasowe przepisy korzystania ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi* (oparte na regulaminie Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego z 1953 r.). Całość zmian organizacyjnych wprowadzonych w nowym gmachu ujęta została w przygotowanym przez nią projekcie *Regulaminu korzystania ze zbiorów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Łódzkiego*; *Regulamin* zatwierdzony przez Senat UE w 1964 r. obowią-

zuje do dziś. Wszystkie te i wiele innych, nie wymienionych tu posunięć, nieustannie zabiegł o stworzenie maksymalnie dobrych warunków korzystania ze zbiorów BUŁ przyczyniły się niewątpliwie do rozwoju i pogłębienia czytelnictwa w Bibliotece.

Po rezygnacji z funkcji kierownika Oddziału Udostępniania Zbiorów (31 grudnia 1972 r.) kustosz J. Połowska-Szczepanowicz prowadziła Sekcję Wypożyczania Zamiejscowego i Międzybibliotecznego. Jej prawie 30-letnią pracę w Bibliotece UŁ przerwała choroba.

Nierzadkie to w zawodzie bibliotekarskim zjawisko: wieloletnie doświadczenia, twórcze inicjatywy, uwieńczone sukcesami osiągnięcia w praktyce nie znajdują odbicia w dorobku piśmienniczym bibliotekarzy; zaangażowanie w pracy zawodowej, okoliczności jej towarzyszące stanowią — poza warunkami osobistymi — najistotniejszą tego przyczynę. Tak było, niestety, i w przypadku kustosz J. Połowskiej-Szczepanowicz. Jej żywe zainteresowania problemami czytelnictwa w szkole wyższej, pojmowanymi szeroko — na tle warunków działalności biblioteki, uczełni i w powiązaniu z ogólnymi procesami społecznymi, połączone ze stałym śledzeniem piśmiennictwa krajowego i zagranicznego w tym zakresie, znalazły tylko wyraz w referatach, ankietach, analizach przekrojowych czytelnictwa, planach perspektywicznych jego rozwoju przygotowywanych przy różnych okazjach; pozostały też trwały ślad w organizacji Oddziału Udostępniania Zbiorów i funkcjonowaniu Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi na odcinku czytelnictwa.

Kustosz J. Połowska-Szczepanowicz była odznaczona Złotą Odznaką UŁ i Złotym Krzyżem Zasługi.

Irena Treichel

JAN NIEZGODA

(1888-1977)

Dnia 19 kwietnia 1977 r. zmarł w Warszawie w wieku 89 lat dr mjr Jan Niezgoda, wieloletni bibliotekarz, b. dyrektor Centralnej Biblioteki Wojskowej. Urodził się 20 maja 1888 r. w Białobrzegach (pow. Krosno). Dzieciństwo spędził w Stanach Zjednoczonych, dokąd wyemigrowali w celach zarobkowych jego rodzice. W dziesiątym roku życia wrócił do kraju, aby uczyć się w polskiej szkole. Po ukończeniu gimnazjum w Jaśle odbywał studia na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, gdzie uzyskuje tytuł doktora praw i ekonomii. Później przez rok studiuje w Konserwatorium Warszawskim. Wybuch I wojny światowej przerywa te studia. Dr J. Niezgoda przywdziewa mundur wojskowy, z którym nie rozstaje się aż do września 1939 r. Od 1914 r. służy w Legionach Polskich, biorąc udział w licznych bitwach i kampaniach wojennych. Od 1918 r. jest zatrudniony w administracji Wojska Polskiego.

W początkowych latach II Rzeczypospolitej, będąc oficerem oświatowym, pracuje w Wojskowym Instytucie Naukowo-Wydawniczym, a następnie pełni obowiązki wicedyrektora Centralnej Biblioteki Wojskowej (CBW). Na tym stanowisku wniósł znaczny wkład w rozwój głównej ksiąźnicy wojska i całego bibliotekarstwa wojskowego. Wraz z ówczesnym dyrektorem CBW ppłkiem drem M. Łodyńskim przyczynił się do organizacji nowoczesnego bibliotekarstwa wojskowego, zarówno w sensie teoretycznym jak i praktycznym. Jako członek Związku Bibliotekarzy Polskich uczestniczył w sympozjach i zjazdach krajowych i zagranicznych bibliotekarzy, wygłaszając komunikaty i referaty. Rozwijał żywą działalność dydaktyczną na terenie CBW i poza nią, przekazując uczestnikom posiedzeń naukowych in-

formacje o bieżących zagadnieniach bibliotekarstwa krajowego i zagranicznego. Tak np. w 1924 r. wygłosił w CBW interesujący odczyt pt. „Zagadnienia bibliotekarstwa niemieckiego na podstawie XIX Zjazdu bibliotekarzy niemieckich”. Był też jednym ze współautorów (współ z M. Łodyńskim — głównym autorem i W. Kochanowskim) wydanego w 1929 r. *Podręcznika bibliotekarskiego dla kierowników bibliotek wojskowych*, który spotkał się z pozytywną oceną w całym środowisku bibliotekarskim. Dr J. Niezgoda popularyzował też działalność bibliotek wojskowych zamieszczając artykuły o nich w różnych czasopismach fachowych polskich (głównie w *Polisce Zbrojnej*, np. w nr 273 z 1923 r. artykuł *O połączenie państwowych bibliotek wojskowych i bibliotek Towarzystwa Wiedzy Wojskowej*) i zagranicznych (w czasopiśmie *Česká Osvěta* 1928 nr 9/10 artykuł *Ustřední vojenská knihovna ve Varšavě*). Przygotował także referat na III Zjazd bibliotekarzy polskich w Wilnie w 1932 r. pt. *Organizacja zawodu bibliotekarskiego w Polsce. Bibliotekarze bibliotek naukowych*, którego fragmenty zamieścił *Przegląd Biblioteczny* w z. 3 z 1932 r.

Oprócz obowiązków administracyjno-dydaktycznych w CBW mjr dr J. Niezgoda zajmował się pracą naukową w zakresie dziejów danego bibliotekarstwa wojskowego w Polsce. To on po raz pierwszy podjął badania nad historią i rekonstrukcją księgozbioru biblioteki Kaliskiego Korpusu Kadetów (1807-1830) opierając się na proveniencji egzemplarzy znajdujących się w zbiorach CBW. Rezultaty tej benedyktyńskiej i żmudnej pracy zniszczył okres okupacji hitlerowskiej, a zwłaszcza powstanie warszawskie, podczas którego rękopisy tej i innych prac J. Niezgody spaliły się w jego prywatnym mieszkaniu. W okresie poprzedzającym objęcie przez mjr Niezgodę obowiązków dyrektora CBW godzi się odnotować jeszcze jeden zmienny fakt, a mianowicie sprawną organizację transportu zbiorów raperswilkich przewiezionych ze Szwajcarii do Warszawy w 1927 r. i powierzonych opiece CBW; w 6 tygodni od nadejścia transportu udostępniono je zainteresowanym.

Po odejściu ppłka dra M. Łodyńskiego z CBW, funkcję dyrektora objął od marca 1933 r. jej dotychczasowy wicedyrektor i kierownik Referatu Administracyjnego mjr dr J. Niezgoda, pełniąc ją aż do września 1939 r. Jako główna księżnica naukowa Wojska Polskiego, CBW stanowiła warsztat pracy naukowej i nieocenioną skarbnicę wiedzy w dziedzinie militariów dawnych i współczesnych. Skupiła cenny księgozbiór naukowy, liczący łącznie z depozytami i księgozbiorami podręcznymi ponad 360 000 jednostek. Ten wartościowy i doborowy zespół zbiorów został niemal doszczętnie zniszczony w wyniku działań wojennych w tragicznych dniach września 1939 r. i podczas powstania warszawskiego 1944 r. Mjr Niezgoda nie był świadkiem płonących zbiorów podległej mu placówki, gdyż powołany został na pole bitwy. Walczył w 1939 r. na przedpolach prawobrzeżnej Warszawy.

Po zakończeniu wojny nie powrócił już na swe dawne stanowisko i nie zajmował się właściwie bibliotekarstwem, choć duchowo był z nim związany prawie do końca swego życia; interesował się w dalszym ciągu rozwojem CBW, był uczestnikiem sesji naukowej zorganizowanej w 1967 r. z okazji 200-lecia polskich bibliotek wojskowych w Warszawie, uczestniczył też w uroczystościach 50-lecia CBW (1969 r.) oraz 30-lecia jej działalności w PRL (1975 r.).

Dr J. Niezgoda był aktywnym działaczem ruchu chóralnego w Polsce, biorąc czynny udział w występach różnych zespołów. Był współorganizatorem Polskich Związków Śpiewaczych i Muzycznych. Po II wojnie światowej przewodniczył tej organizacji, przyczyniając się walenie do jej rozwoju i nawiązania szerokich kontaktów z ośrodkami polonijnymi. W uznaniu Jego wkładu do kultury polskiej powołano Go na członka Rady Kultury przy ministrze kultury i sztuki. Był też kierownikiem Komisji Kultury i Oświaty Towarzystwa Łączności z Polonią Zagra-

niczną. Za swoją działalność i zasługi został odznaczony Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Walcznych, Odznaką Zasłużonego Działacza Kultury; miał również liczne odznaki ruchu śpiewaczego.

Odszedł od nas Człowiek mądry, dobry i prawy. Śmierć dra J. Niezgody jest niepowetowaną stratą dla kultury polskiej.

Cześć Jego pamięci!

Kazimierz Zieliński

KRONIKA KRAJOWA

Z PRAC PAŃSTWOWEJ RADY BIBLIOTECZNEJ

Dnia 21 kwietnia 1977 r. odbyło się plenarne posiedzenie Państwowej Rady Bibliotecznej. Przedstawiono na nim sprawozdanie z działalności Rady w 1976 r. i plan pracy na rok 1977 oraz omówiono działalność bibliotek w miejscowościach wczasowych i turystycznych.

Dnia 14 czerwca 1977 r. odbyło się posiedzenie Prezydium Państwowej Rady Bibliotecznej poświęcone problemowi specjalizacji bibliotek. Dyrektor generalny Centrum INTE inż. Mieczysław Derentowicz przedstawił odpowiedni projekt. Obradom przewodniczył dyrektor Biblioteki Narodowej doc. dr hab. Witold Stankiewicz.

KOMISJA WYDAWNICTW, INFORMACJI I BIBLIOTEK RADY GŁÓWNEJ NAUKI, SZKOLNICTWA WYŻSZEGO I TECHNIKI

Dnia 27 czerwca 1977 r. odbyło się pierwsze w nowej kadencji posiedzenie Komisji Wydawnictw, Informacji i Bibliotek Rady Głównej Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Powołano trzy podkomisje: Informacji Naukowej i Bibliotek (przewodniczący: inż. Mieczysław Derentowicz, dyrektor generalny Centrum INTE), Archiwalną (przewodniczący: prof. dr hab. Tadeusz Walichnowski, naczelny dyrektor archiwów państwowych) i Wydawnictw (przewodniczący: mgr Stanisław Puchała, dyrektor Państwowego Wydawnictwa Naukowego). Przedmiotem dyskusji były projekty planów pracy podkomisji.

Z POSIEDZEŃ KOMISJI SEKCJI NAUKI ZNP

Dnia 19 maja 1977 r. odbyło się zebranie Komisji Pracowników Informacji Naukowej Sekcji Nauki ZNP poświęcone sprawom kształcenia studentów w zakresie informacji naukowej. Referaty wygłosiły: dr Janina Dydowiczowa z Biblioteki Głównej UAM w Poznaniu i mgr Ewa Łucka z Biblioteki AGH. W wyniku dyskusji podjęto wiele wniosków dotyczących usprawnienia procesu kształcenia studentów i młodych pracowników naukowych w zakresie informacji. Postanowiono również podjąć starania w Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki o prawidłowe usytuowanie tych zajęć w programach studiów wyższych.

Dnia 27 czerwca 1977 r. odbyło się plenarne posiedzenie tejże Komisji, w którym wzięli udział m.in. przedstawiciele bibliotek szkół wyższych oraz instytutów naukowych PAN. Referat poświęcony wstępnemu projektowi planu specjalizacji bibliotek wygłosiła mgr Jadwiga Cwiekowa. Wnioski powstałe w wyniku dyskusji przedstawił dyrektorowi Centrum INTE inż. M. Derentowiczowi. W godzinach

popołudniowych tegoż dnia odbyło się wspólne zebranie Komisji Pracowników Informacji Naukowej i Komisji Polityki Naukowej Sekcji Nauki ZG ZNP, na którym inż. M. Derentowicz wygłosił referat na temat planu specjalizacji bibliotek. W wyniku tych zebrań miano ustalić wspólne stanowisko w sprawie wstępnego projektu planu opracowywanego przez Centrum INTE.

SESJA EGZAMINACYJNA DLA BIBLIOTEKARZY DYPLOMOWANYCH

W dniach 18-21 czerwca 1977 r. Komisja Egzaminacyjna dla Bibliotekarzy Dyplomowych przeprowadziła IV sesję egzaminacyjną. Do egzaminu przystąpiły 22 osoby. Egzamin w pełnym zakresie składało 9 osób, pozostałych 13 korzystało z częściowych zwolnień przysługujących absolwentom studiów bibliotekoznawstwa i studiów podyplomowych oraz doktorom. Z wynikiem pozytywnym złożyło egzamin 20 osób. Kandydaci otrzymali do wyboru następujące tematy prac pisemnych: 1) Potrzeby bibliotekarstwa polskiego w zakresie modernizacji służb informacyjnych; 2) Organizacja księgozbiorów dydaktycznych w bibliotece uczelnianej (stan, potrzeby, własne koncepcje organizacyjne); 3) Stowarzyszenia bibliotekarskie. Zakres ich działalności oraz rola w doskonaleniu zawodowym bibliotekarzy; 4) Tradycja, stan obecny oraz perspektywy rozwoju Biblioteki Narodowej w Polsce; 5) Problemy czytelnictwa powszechnego; 6) Typologia i funkcje zbiorów specjalnych w bibliotece naukowej.

SPOTKANIE W BŁĄŻEJEWKU

W dniach 16-23 maja 1977 r. w Błażejewku koło Poznania odbyła się I kursokonferencja dla młodej kadry dydaktycznej instytucji oraz zakładów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Organizatorem konferencji był Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu przy poparciu Departamentu Studiów i Badań Uniwersyteckich, Ekonomicznych i Pedagogicznych MNSWiT. Prelegenci prezentowali zagadnienia dydaktyki w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej zarówno w ujęciu teoretycznym jak i praktycznym.

DZIEŃ BIBLIOTEK

Dzień 4 maja 1977 r. był — w myśl założeń programowych tegorocznych Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy — Dniem Bibliotek obchodzonym pod hasłem „Biblioteki społeczeństwu, społeczeństwo — bibliotekom”. Centralne uroczystości odbyły się w Warszawie. Wicepremier i minister kultury i sztuki Józef Tejcma spotkał się z przedstawicielami różnych środowisk bibliotekarskich wręczając najbardziej zasłużonym odznaczenia państwowe oraz nagrody im. Heleny Radlińskiej za wybitne osiągnięcia w dziedzinie bibliotekoznawstwa i bibliotekarstwa, przyznane w 1977 r. po raz trzeci. Nagrodę I stopnia otrzymał Stanisław Kubiak, II stopnia — Izabela Nagórska, III stopnia — Władysława Wasilewska i Maria Polcyn.

XXII MIĘDZYNARODOWE TARGI KSIĄŻKI

Dnia 27 maja 1977 r. otwarte zostały w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie XXII Międzynarodowe Targi Książki, w którym wzięło udział 294 wydawców z 28 krajów. Zamknięcie Targów nastąpiło dnia 1 czerwca 1977 r.

WYSTAWA NA XXV-LECIE POLSKIEJ AKADEMII NAUK

Archiwum PAN i Biblioteka PAN w Warszawie zorganizowały przy współpracy z Zakładem Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN wystawę „Tradycje organizacji nauki polskiej w XXV-lecie Polskiej Akademii Nauk”. Wystawa była czynna od 25 maja do 3 czerwca 1977 r. w Pałacu Staszica w Warszawie.

KRONIKA WARSZAWY O BIBLIOTEKACH

Dnia 10 czerwca 1977 r. Redakcja *Kroniki Warszawy* zorganizowała spotkanie dyskusyjne przedstawicieli warszawskich bibliotek naukowych. Tematem spotkania były współczesne problemy bibliotek warszawskich. Dyskusja dotyczyła sprawy specjalizacji zbiorów, warunków lokalowych bibliotek, nowoczesnych form ich pracy. Materiały z tej narady będą opublikowane w jednym z zeszytów *Kroniki Warszawy* w 1978 r.

KRONIKA ZAGRANICZNA

POWSZECHNA DOSTĘPNOŚĆ PUBLIKACJI — NOWY KIERUNEK DZIAŁALNOŚCI UNESCO I IFLA

UAP (Universal Availability of Publications) jest akronimem oznaczającym nowy kierunek wspólnego działania UNESCO i IFLA. Idea tego kierunku nie jest nowa, stanowi ona bowiem kontynuację prac prowadzonych od dawna w poszczególnych państwach. Dotyczy rozwoju i usprawnienia takich zagadnień jak: metody gromadzenia zbiorów, organizacja udostępniania, centralne katalogi, wypożyczanie międzybiblioteczne, kopiowanie dokumentów, wymiana międzybiblioteczna, rola bibliotek narodowych w organizowaniu udostępniania zbiorów bibliotecznych w obrębie państwa.

UAP oznacza dostępność publikacji całego świata i dla całego świata. Jest naturalną kontynuacją uniwersalnej rejestracji bibliograficznej (UBC) i ma podstawowe znaczenie dla tworzenia narodowych systemów informacji (NATIS).

Zgodnie z koncepcją UAP, każdy kraj powinien organizować sprawny system wypożyczania międzybibliotecznego z ośrodkiem centralnym i w miarę możliwości tworzyć zbiór ponadnarodowy (supranational collection) wyłącznie dla celów wypożyczania. Prace te powinny być scentralizowane w obrębie poszczególnych państw, ułatwi to bowiem w przyszłości koordynację międzynarodową.

UNESCO Bulletin for Libraries 1977 Vol. 31 nr 3 s. 142-151

GENERALNY PROGRAM INFORMACYJNY UNESCO

Dnia 24 lutego 1977 r. dyrektor generalny UNESCO utworzył Dział Generalnego Programu Informacyjnego (Division of General Information Programme) pod kierownictwem dra Adama Wysockiego (por. *Prz. bibliot.* 1977 z. 3 s. 338-339). Nowa jednostka przejęła większość prac prowadzonych przez istniejące poprzednio działy: Dokumentacji, Bibliotek i Archiwów oraz Dokumentacji i Informacji Naukowej i Technicznej. Będzie ona realizować tematy związane z problematyką informacji przewidziane w planie działalności UNESCO na l. 1977-1982, jak np.: popieranie formułowania zasad polityki i planów systemów informacji narodowych

regionalnych i światowych, przyczynianie się do rozwoju infrastruktury informacji, udział w kształceniu specjalistów i użytkowników informacji.

Skoncentrowanie wszystkich problemów dotyczących rozwoju informacji w jednym dziale UNESCO sprawi m.in., że wiadomości o realizacji NATIS będą ukazywały się w organie UNISIST-u.

UNESCO Bulletin for Libraries 1977 Vol. 31 nr 3 s. 126

ROZWÓJ ISBN

Międzynarodową znormalizowaną numerację książek stosują już następujące państwa: Australia, Austria, Belgia, Brazylia, Dania, Egipt, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Hong-Kong, Kanada, Meksyk, Nigeria, Norwegia, Płd. Afryka, RFN, Rodezja, Stany Zjednoczone, Szwajcaria, Szwecja, Węgry, W. Brytania, Włochy i ZSRR. W 1976 r. Międzynarodowa Agencja ISBN zlokalizowana w Bibliotece Państwowej w Berlinie Zach. (Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz) przydzieliła numer identyfikacyjny grupie państwom: Hong-Kong (962), Meksyk (968), ZSRR (5); w 1977 r. otrzymały taki numer Włochy (88).

Nie stosują ISBN jeszcze następujące państwa europejskie: Albania, Bułgaria, Czechosłowacja, Grecja, Jugosławia, NRD, Polska, Portugalia, Rumunia, Turcja.

Numery ISBN otrzymało już ponad 2 mln książek, a rocznie oznaczane jest nimi ok. 300 000 publikacji. Według informacji agencji narodowych ISBN z początku 1976 r., w Australii, Austrii, Belgii, Danii, Hiszpanii, Rodezji, na Węgrzech i w W. Brytanii numery otrzymuje 100% wydawanych książek, w Finlandii i Norwegii — 95%, w Szwecji — 93%, Płd. Afryce — 91%, Kanadzie, RFN i Stanach Zjednoczonych — 90%, we Francji — 35%. W Belgii, Finlandii, Norwegii i W. Brytanii otrzymują numery również książki wydane dawniej.

Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie 1977 Jg. 24 H. 3 s. 230-234

NORDINFO — ORGAN WSPÓŁPRACY PAŃSTW SKANDYNAWSKICH

W 1971 r. rządy Danii, Finlandii, Islandii, Norwegii i Szwecji podpisały umowę kulturalną, która obejmuje także współpracę służb bibliotecznych i informacyjnych. Porozumieniu temu został podporządkowany istniejący od 1970 r. komitet NORDDOK, który prowadził współpracę w zakresie informacji. W 1972 r. utworzono nieoficjalny komitet dla współpracy między nordyckimi bibliotekami naukowymi (Committee for Cooperation between Nordic Research Libraries). Ponieważ jego działalność dotyczyła wspólnych zagadnień bibliotek skandynawskich (np. Scandia Plan), powstała potrzeba ustalenia zasad ściślejszej ich współpracy, wobec czego Nordycka Rada Ministrów powołała organizację pod nazwą NORDINFO. Organizacja ta działa w obrębie Nordyckiego Porozumienia Kulturalnego. Zgodnie ze statutem, głównym zadaniem NORDINFO jest popieranie rozwoju bibliotek naukowych i informacji naukowej. Komitet kierujący organizacją składa się z delegatów państw skandynawskich (po 3 z Danii, Finlandii, Norwegii i Szwecji oraz 2 z Islandii). Przewodniczącym jest prof. Esko Häkli, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Helsinkach.

UNESCO Bulletin for Libraries 1977 Vol. 31 nr 2 s. 117

KANADYJSKA SIEĆ BIBLIOTECZNA

Grupa specjalna ds. Kanadyjskiego Katalogu Centralnego (The Canadian Union Catalogue Task Group) zajmuje się rozwojem kanadyjskiej sieci bibliotecznej, któ-

ra będzie miała na celu usprawnienie dostępu do informacji oraz bardziej ekonomiczne wykorzystanie wszystkich zasobów bibliotek kanadyjskich. Sieć ta będzie składała się z sieci bibliograficznej, sieci zasobów i sieci komunikacyjnej.

Sieć bibliograficzna, oparta na bazie danych kanadyjskiej Biblioteki Narodowej, będzie wykorzystywana do prowadzenia i aktualizowania centralnych katalogów i innych służb informacyjnych prowadzonych przez Bibliotekę Narodową i regionalne ośrodki bibliograficzne. Sieć zasobów obejmie zbiory Biblioteki Narodowej i innych bibliotek federalnych, wyznaczonych bibliotek z całego kraju oraz pozycje unikalne znajdujące się w różnych bibliotekach. Opiekę i nadzór nad siecią będą sprawowały z ramienia federalnych władz bibliotecznych Biblioteka Narodowa oraz inne biblioteki. Proponuje się, aby centralna ewidencja zasobów czasopism była prowadzona przez Bibliotekę Narodową i Instytut Informacji Naukowej i Technicznej. Sieć komunikacyjna ma składać się z systemu dla bieżącego dostarczania pozycji (poczta, przekazywanie między organizacjami) oraz systemów informacyjno-transmisyjnych. Koszty przesyłania materiałów będą pokrywane w całości lub częściowo przez władze federalne.

UNESCO Bulletin for Libraries 1977 Vol. 31 nr 3 s. 174

NOWE ŹRÓDŁA INFORMACJI

On-Line Review. W marcu 1977 r. ukazał się pierwszy zeszyt międzynarodowego kwartalnika zajmującego się problematyką systemów informacyjnych dostępnych bezpośrednio (on-line). Pismo przeznaczone jest dla specjalistów, którzy korzystają z systemów on-line lub nimi kierują, kształcą użytkowników, prowadzą badania, tworzą bazy danych, zajmują się organizacją nowych systemów i sieci itp. Przyноси ono informacje o nowych bazach danych, systemach, wyposażeniu itp. Specjalne suplementy będą zawierały materiały zbyt obszerne, aby mogły wejść do poszczególnych zeszytów (np. spisy bibliograficzne). Wydawcą pisma jest Learned Information (Europe) Ltd. Woodside, Hinksey Hill, Oxford, England. Roczna prenumerata kosztuje 45 dol.

On-Line Review. [Prospekt]

LISA Machine Readable File Library and Information Science

To podstawowe źródło informacyjne dla bibliotekarzy oparte na *Library and Information Science Abstracts*, opracowywane przez angielskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy (Library Association) a wydawane jako dwumiesięcznik przez Learned Information (Europe) Ltd., rozpowszechniane jest w formie taśm magnetycznych. Zawierają one dane bibliograficzne opublikowane w latach 1969-1975. Od 1976 r. można otrzymywać w formie czytelnej dla maszyny pełny tekst analiz.

LISA rejestruje dokumenty w ponad 20 językach. Są to artykuły z ok. 300 czasopism, materiały z konferencji, książki, prace instytutów naukowych. Streszczenia dokonywane są w języku angielskim. W zbiorze czytelnym dla maszyny znajduje się ponad 20 000 opisów, a roczny przyrost wynosi ok. 4000 opisów.

LISA Machine Readable File in Library and Information Science. [Prospekt]

UNESCO Bulletin for Libraries 1977 Vol. 31 nr 3 s. 176

**BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOWNAWSTWA
I INFORMACJI NAUKOWEJ**

1977 z. 3-4

ERRATA

Str.	Wiersz	Jest	Powinno być
81 poz. 5217	4 d.	2159 s.	215 s.
90 poz. 5305	8 d.	s. 347; Woods R. G., <i>Program</i> 1976 nr 2	s. 23; <i>Nachr. Dok.</i> 1976 nr 2 s. B22.
93 poz. 5329	1 g.	° COSTIGAND M.	° COSTIGAN D. M.
99 poz. 5381	39 g.	polemizuje zawartą	polemizuje z zawartą
112 poz. 5422	3 d.	permanentnego	permanentnego
116 poz. 5438	3 g.	indexin	indexing
129	14 d.	Katter R. V. 5130	Katter R. V. 4393

Przegląd Biblioteczny 4/77

ERRATA

do zeszytów 3 i 4 z 1977 r.

Str.	Wiersz	Jest	Powinno być
296	6 g.	(PPKs) was edited by the Bibliographical Institute at the National Library in	PPKs has been published as regular supplement to the quarterly <i>Przegląd Biblio-</i> <i>bibliotek</i>
315	10 d.	biblioteki	
340	3 g.	Départament les Arts	Département des Arts
354	1 g.	W roczniku 1936 <i>Przeglądu</i> została opublikowana ostat- nia recenzja do-	W roczniku następnym 1935 H. Hleb-Koszańska, podej- mując w ob-
354	6 g.	W roczniku następnym 1935 H. Hleb-Koszańska, podej- mując w ob-	W roczniku 1936 <i>Przeglądu</i> została opublikowana ostat- nia recenzja do-
370	12 g.	Szkolictwa	Szkolnictwa
393	13 g.	inforamcji	informacji
380	20 d.	1863-1869	1863-1868
395	15 g.	<i>informacyjnoej</i>	<i>informacyjnoej</i>
418	12 d.	Dyplomatycznych	Dyplomowanych
423	18 g.	danego	dawnego

Przegląd Biblioteczny 4/77

AUTORZY

- Irena BEDNARZ-BRACHEL, mgr
Halina CHAMERSKA, doc. dr hab.
- Jadwiga KOŁODZIEJSKA, doc. dr hab.
Marceli KOSMAN, doc. dr hab.
Alicja OLEJNIK, mgr
Edward PALIŃSKI, dr
Ewa PAWLIKOWSKA, mgr
Zofia PIETRZAK, mgr
Wanda PINDŁOWA, mgr
- Krystyna TITTENBRUN, mgr
- Irena TREICHEL, dr
Aleksandr Grigorjewicz ZACHAROW, doc. dr
Tadeusz ZARZEBSKI, mgr
Kazimierz ZIELIŃSKI, mgr
- Kronikę krajową oprac.
Jadwiga KRAJEWSKA, dr
- Kronikę zagraniczną oprac.
Mirosława KOŁĘCKA, mgr
- Tłumaczenia angielskie:
Anna TROMBALA, mgr
- Biblioteka PAN w Warszawie
— Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki
Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego
— Biblioteka Narodowa
— Biblioteka Kórnicka
— Biblioteka PAN w Warszawie
— Ministerstwo Kultury i Sztuki
- Biblioteka PAN w Warszawie
— Zakład Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu
Jagiellońskiego
— Instytut Informatyki Naukowej, Technicznej
i Ekonomicznej
— Biblioteka Uniwersytecka w Łodzi
— Biblioteka Nauk Przyrodniczych AN ZSRB
— Sekretarz generalny SBP
— Centralna Biblioteka Wojskowa
- Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
- Biblioteka Narodowa
- Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie